

ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรี

หมอลำคณะเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร

A STUDY OF THE APPLICATION OF BUDDHADHAMMA TO
ADMINISTRATION OF MOR-LAM SIANG-ISAN

BAND : NOKNOI URAIPORN

พระครูจิตรธรรมรัช (จิตรมโม / ศรีหังษ์ทอง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรี
หมอลำคณะเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร

พระครูจิตรธรรมัช (จิรธมฺโม / ศรีหยังทอง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF THE APPLICATION OF BUDDHADHAMMA TO
ADMINISTRATION OF MOR-LAM SIANG-ISAN
BAND : NOKNOI URAIPORN**

PHRAKRUCHIRATHAMMATHAT (CIRADHAMMO / SRIHONGTONG)

**A Thesis Submitted In Partial Fulfillment of
The Requirement of The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระศรีสิทธิมนี)

คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ
(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาบาง เขมานนุโท, ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาประมวธ ฐานทศโต, ดร.)

.....กรรมการ
(ดร. ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ
(รศ.ดร.บุญยงค์ เกศเทศ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	พระมหาบาง เขมานนุโท,ดร.	ประธานกรรมการ
	พระมหาประมวธ ฐานทศโต,ดร.	กรรมการ
	ดร. ประยูร แสงใส	กรรมการ

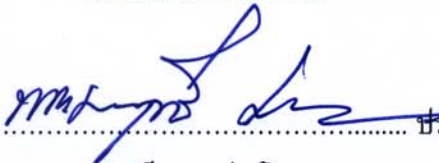
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระศรีสิทธิมนี)

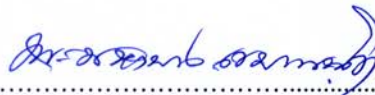
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหาบาง เขมานนุโท, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาประมวด ฐานทศโต, ดร.)

กรรมการ

(ดร.ประยูร แสงใส)

กรรมการ

(รศ.ดร.บุญยงค์ เกศเทศ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาบาง เขมานนุโท, ดร. ประธานกรรมการ

พระมหาประมวด ฐานทศโต, ดร. กรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรี
หมอลำคณะเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร

ผู้วิจัย : พระครูจิตรธรรมรัช (จิรภูมิ/ศรีหยังทอง)

ปริญญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาบาง เขมานนุโท, ปธ.๕, B.A., M.A. (Bud), M.A. (Phil),
Ph.D. (Phil)

: พระมหาประมวล ฐานทศโต, ปธ.๖, พธ.บ. (ภาษาไทย), M.A.
(Ling), M.A. , Ph.D. (Pali & Bud)

: ดร. ประยูร แสงใส, ปธ.๔, พ.ม., พธ.บ., M.A. (Ed), P.G.Dip. in
journalism, Ph.D. (Education).

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน (๓) เพื่อศึกษาผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ซึ่งผลการศึกษา มีดังนี้

ประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน พบว่า นกน้อย อุไรพร ชื่อจริงว่า อุไร นิมหลวง (สกุลเดิม สีหะวงษ์) เกิดวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๐๐ ที่บ้านจอมพระ ตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เป็นบุตรนายสม นางบัวผัน สีหะวงษ์ มีพี่น้องร่วมกัน ๕ คน เป็นคนสุดท้อง เริ่มเข้าสู่วงการเมื่อปี ๒๕๑๔ กับวงดนตรีคณะเพชรพินทอง ร้องเพลงอัดแผ่นเสียงครั้งแรกปี ๒๕๑๖ ด้วยเพลงคอยรักจากเสียงพิน และภาพถ่ายวิญญูณรัก มีผลงานเพลงรวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๓ ชุด ลำเรื่องต่อกลอนจำนวน ๘ เรื่อง การแสดงตลก ๒๑ ชุด ประวัติวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน เมื่อปี ๒๕๑๕ นายมัทธิง นิมหลวง และนกน้อย อุไรพร ได้ร่วมกันดำเนินการบริหารหมอลำคณะสะอาดนาฏศิลป์ ต่อจากนายสะอาด สีตะบุตร ที่เป็นหัวหน้าและเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน มีนายมัทธิง นิมหลวง เป็นผู้จัดการ นกน้อย อุไรพร เป็นหัวหน้าคณะได้พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน

ด้านความหมายและประเภทของหมอลำ ได้นำหลักกวีกาที่ว่าด้วยกวีทางพระพุทธศาสนา มาอธิบายความหมายและประเภทของหมอลำด้วย

การบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน พบว่า การบริหารจัดการของผู้นำองค์กร ได้นำ พุทธวิธีการบริหาร โดยยึดหลักธรรมมาธิปไตยเป็นสำคัญใช้บริหารด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตย (การถือตนเองเป็นใหญ่) และโลกาธิปไตย (การถือคนอื่นเป็นใหญ่) มีการนำหลักการบริหารเชิงพุทธ ๓ ข้อ คือ จักขุมามีปัญญามองการณ์ไกล วิรุโธจัดการธุระได้ดี และนิสสัยสัมปันโน พึงพาอาศัยคนอื่นได้ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มาใช้ในการบริหารรู้จักใช้เครื่องมือแห่งความสำเร็จ คือ หลักปณิธิธัมมูปการณกถา ๔ ประกอบการดำเนินงาน อาศัยหลักธรรมคุณสมบัติของคนดี คือ สัปปริสธรรม ๘ มาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ

ผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน พบว่า การบริหารจัดการเชิงพุทธ คณะผู้บริหารมีแนวคิดในหลักการบริหารจัดการวงที่ดี ด้วยการวางกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากร และกติกาการอยู่ร่วมกันของสมาชิก มีการกำหนดบทบาทของผู้นำฝ่ายและแนวทางสำหรับแก้ปัญหา มีการบริหารกลยุทธ์ด้านการตลาดและงานประชาสัมพันธ์ มีการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้อยู่ ๒ ลักษณะ คือ (๑) ด้านจริยศิลป์หรือจริยธรรมการแสดง ได้แก่ หลักเบญจศีลเบญจธรรม ให้มีสติสัมปชัญญะรู้จักปฏิบัติตามศีล ๕ มีความซื่อสัตย์ หลักอปปริหานิยธรรม ๗ ให้เกิดความพร้อมเพรียงยึดกติกาของสังคมมีสัมมาคารวะ หลักเทวธรรม ๒ (หิริ-โอตตปปะ) ให้ควบคุมอารมณ์มีความละเอียดเกรงกลัวต่อโทษแห่งการทำผิด (๒) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร ๔ ทำให้ทีมงานให้มีจิตใจเอื้อเฟื้อมองคนอื่นในทางที่ดี มีจิตเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมงานและคนทั่วไป หลักอิทธิบาท ๔ ทำให้มีความพอใจขยันหมั่นเพียรมีจิตสำนึกในอาชีพของตน คิดรอบคอบ หลักสัจจะ มีความจริงใจพูดความจริงรักษาสัญญา หลักความรู้จักกตัญญูกตเวทิตะ ทำให้รู้บุญคุณของผู้กระทำคุณแก่ตนและตอบแทนผู้มีพระคุณ ส่งเสริมให้รู้จักความดีของคนอื่นประพฤติสม่ำเสมอ ส่วนบทบาทด้านการให้บริการแก่สังคม ประกอบด้วย การไปแสดงในงานต่าง ๆ การประพันธ์บทกลอนลำและเพลง การสอนลำแก่เยาวชนและการแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไปที่เป็นการให้บริการแบบสอนให้เรียนรู้อย่างแท้จริงจนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ บทบาทที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวอีสานให้ทั้งด้านความบันเทิง การให้ความรู้ การสอนคติธรรมและพิธีกรรมไปพร้อมกัน

Thesis Title : A study of the application of Buddhhadhamma to administration of
Mor-Lam Siang-Isan Band : Noknoi Uraiporn

Researcher : Phrakruchirathamthat (Ciradhammo / Srihongtong)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Bang Khemanando,
Pali V, B.A., M.A.(Phil), M.A.(Bud), Ph.D. (Phil)

: Phramaha Pramuan Thanadatto
B.A., Pali VI, M.A. (Ling), M.A., Ph.D. (Pali & Bud.)

: Dr. Prayoon Saengsai
Pali IV, B.A., M.A. (Ed.), P.G. Dip.(Journalism), Ph.D.(Education)

Date of Graduation : July 12, 2010

ABSTRACT

The objectives of this thesis were as follows:- 1) to study the biography and works of *Noknai Uraiporn* and evolution of *Mor-Lam Siang-Isan Band* 2) to study Buddhist administration, management and *Buddhadhamma* principles for application in administration and management of *Mor-Lam Siang-Isan Band* 3) to study the result of *Buddhadhamma* application for administration and management of *Mor-Lam Siang-Isan Band* to the roles of the *Isan* way of life. The results from the study were as follows.

The biography and works of *Noknoi Uraiporn* including *Mor-Lam Siang-Isan Band* found that *Noknai Uraiporn*, her real name is *Ms.Urai Chimluang* (Surname before getting married was *Sihawong*). She was born on October 11,1957, at *Ban Chomphra, Tambon Yangchumnoi, Amphoe Yangchumnoi, Changwat Sisaket*. Her father's name is *Som Sihawong* and mother's name is *Buaphan Sihawong*.

She has 5 brothers and sisters. She is the youngest and finished grade 4 (*Prathomsuksa 4*) then joined *Petpinthong Band* in 1973. There were many songs composed by herself and for others, some songs sang by her and other singers total 13 albums, 8 *lamriengtokorns*. Brief history of *Mor-Lam Siang-Isan Band* in 1975, *Mr.Maikit Chimluang*

and *Noknai Uraiporn* joined hand to run *Mor-Lom Sa-At Natthasil* Band by taking over from *Mr.Sa-At Sitabutr* who was the head of band. It has been changed to new band as *Siang-Isan* Band, *Mr.Maikit Chimluang* is band manager, *Ms.Noknoi Uraiporn* is band head. It has been developed up to now.

Buddhist administration and management. The *Buddhadhamma* principles used by *Mor-Lam Siang-Isan* Band found that the administration and management of organization leaders, they brought Buddhist administration method by holding *Dhammadhipateyya* (supremacy of the Dhamma) for administration of their band. The reasons were the administrators have to follow the *Dhamma*. So, Buddhist administration method was neither supremacy of self nor supremacy of the world. But they used three Buddhist administration principles, *Pasitdhidhammupakaranakatha* 4 and *Suppurisadhamma* 7 as the tools for administration.

The result of *Buddhadhamma* application for administration of *Mor-Lam Siang-Isan* Band found that there were good administrative principles, the criterion to receive staffs and regulations to live together. There were rules to punish staff who violated the rules and the method to solve the problem.

There were administrative strategies about the market and public relations. There were two categories of *Dhamma* applications 1) moral arts or ethics of performance by using three *Buddhadhamma*, such as, *five precepts*, *five Dhammas* (five ennobling virtues) to control their mood in performance. *Aparihaniyadhamma* 7 for staff unity and follow the social regulations and to be humble. *Devadhamma* 2 (*Hiri-Ottappa*) to control their emotion, feeling of shame and guilt conscience. 2) The application of *Buddhadhamma* to administration for *Mor-Lam Siang-Isan* Band Application of *Buddhadhamma* to administration of band by *Brahmmaviharadhamma* 4 for them to be generous, optimistic and cheerful. The four *Itthipadadhamma* principles for their satisfaction, diligence and devotion to their profession. *Sacca* principles make them be sincere, truthful and faithful. *Katannukatavedi* (gratefulness) principles, it's used to make one to know benefactors then he/she declares their virtues and reciprocate them with materials and service them continuously. The roles of *Mor-Lam Siang-Isan* Band on social service consisted of the roles

of invitations to show in many festivals, composition about verses and songs, teach dance and sing songs to youth. *Mor-Lam* performance in general festivals for teaching them to real-know and perform for their livelihood. The roles of *Mor-Lam Siang-Isan* Band to the way of life of Northeasterners on the entertainment, knowledge, ethics and ritual to effect on the way of life of Northeasterners together.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้ด้วยเมตตาอนุเคราะห์จากผู้มีอุปการคุณหลายท่าน ในส่วนคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พระมหาบาง เขมานนุโท, ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, พระมหาประมวล ฐานตฺโต, ดร. และ ดร.ประยูร แสงใส คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่เอาใจใส่ตรวจทานแก้ไขปรับปรุง ตลอดจนได้แนะนำเพิ่มเติมแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในส่วนผู้ให้ความอุปถัมภ์อนุเคราะห์มาด้วยดี ขอขอบคุณ พระเดชพระคุณพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ/ทองสินธุ์), นายมัทธิพนิมหลวง (อวทิตหลอด), คุณนกน้อย อุไรพร, คุณธิดารัตน์ ภูพานิ (อเมริกา)

ขอขอบคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ของศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น โดยเฉพาะ พระมหาพิสิฐ วิสิฏฺฐปัญโญ, พระภูวเดช อัครวโรโส และพระมหาปริณญา วรญาโณ ที่ได้กรุณาตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์ และแนะนำเพิ่มเติมในงานบางส่วนให้สมบูรณ์

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่และบุคลากรห้องสมุดวิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้เอื้อเฟื้อตำราวิทยานิพนธ์ หนังสือ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดีมาตลอด

นอกจากนี้ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อน ๆ นิสิตร่วมรุ่นปริญญาโททุกท่านที่คอยให้กำลังใจ และเป็นแรงบันดาลใจให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้

ขอน้อมอุทิศส่วนความดีของงานวิจัยนี้ แต่ผู้มีพระคุณทุกท่าน ขอขอบคุณนักปราชญ์ทางศาสนา และนักวิชาการผู้ได้เรียบเรียงเอกสาร ตำรา ตลอดจนงานวิจัยที่ผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาอ้างอิงในครั้งนี้ จนกระทั่งทำให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายสุดของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัย ขอมอบอุทิศให้เป็นวิทยาทานแด่โยมบิดามารดา ผู้มอบอรรถภาพร่างกายให้เจริญเติบโตจนได้บรรพชาอุปสมบท มีโอกาสได้ศึกษาพระพุทธศาสนา ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ จนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ของตน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

พระครูจิตรธรรมัช (จิรธมฺโม / ศรีหงษ์ทอง)

๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ ประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวงดนตรี หมอลำคณะเสียงอีสาน	๑๓
๒.๑ ประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร	๑๓
๒.๑.๑ ประวัติด้านการศึกษาและประสบการณ์	๑๕
๒.๑.๒ ประวัติด้านการงานอาชีพและผลงานการแสดง	๑๘
๒.๑.๓ เกียรติคุณที่ได้รับ	๒๑

๒.๒ ความหมาย และประเภทของหมอลำ	๒๑
๒.๒.๑ ความหมายของหมอลำ	๒๒
๒.๒.๒ ประเภทของหมอลำ	๒๓
๒.๓ พัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน	๒๔
๒.๔ สรุป	๒๘

บทที่ ๓ การบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการ ของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน	๓๐
๓.๑ แนวคิดการบริหารจัดการองค์กรของผู้นำเชิงพุทธ	๓๐
๓.๑.๑ ความหมายของการบริหาร	๓๑
๓.๑.๒ พุทธวิธีการบริหาร	๓๒
๓.๑.๓ การบริหารรู้จักใช้เครื่องมือแห่งความสำเร็จ ๔ ข้อ (ปัสติธิธัมมุปกรณกถา)	๓๔
๓.๑.๔ หลักการบริหารเชิงพุทธ ๓ ข้อ	๓๖
๓.๑.๕ การบริหารจัดการด้วยหลักสัปปุริสธรรม ๗ ข้อ	๓๗
๓.๒ หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ด้านจริยศิลป์ (จริยธรรมในการแสดง)	๓๙
๓.๒.๑ เบญจศีล เบญจธรรม	๓๙
๓.๒.๒ อปรีหานิยธรรม ๗	๔๑
๓.๒.๓ เทวธรรม (หิริ-โอตตปปะ)	๔๓
๓.๓ หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการบริหารวง	๔๕
๓.๓.๑ พรหมวิหาร ๔	๔๕
๓.๓.๒ อิทธิบาท ๔	๔๗
๓.๓.๓ สัจจะ (มีความซื่อสัตย์และตรงต่อเวลาการแสดง)	๔๘
๓.๓.๔ ความรู้จักกตัญญูกตเวที	๔๙
๓.๔ สรุป	๕๒

บทที่ ๔ ผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของ	
 วงหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน	๕๔
๔.๑ การบริหารจัดการเชิงพุทธของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน	๕๔
๔.๑.๑ แนวคิดและหลักการบริหารจัดการองค์กรที่ดี	๕๔
๔.๑.๒ การบริหารงานด้านบุคคล	๕๖
๔.๑.๓ การกำกับดูแลและแนวทางสำหรับการแก้ปัญหา	๕๘
๔.๑.๔ การอำนวยการ (กลยุทธ์ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์)	๖๒
๔.๒ บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการแก่สังคม	๖๕
๔.๒.๑ ในการรับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ	๖๕
๔.๒.๒ การประพันธ์บทกลอนลำและเพลง	๖๖
๔.๒.๓ การสอนลำแก่เยาวชน	๗๐
๔.๒.๔ การแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไป	๗๓
๔.๓ บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน	๗๕
๔.๓.๑ ด้านความบันเทิง	๗๖
๔.๓.๒ ด้านการให้ความรู้	๗๘
๔.๓.๓ ด้านการสอนคตินธรรมและพิธีกรรม	๗๘
๔.๔ สรุป	๘๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๘๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๓
บรรณานุกรม	๘๕
ภาคผนวก	๑๐๑
ก. แนวทางการสัมภาษณ์	๑๐๒
ข. ภาพผู้ให้สัมภาษณ์	๑๐๕
ค. เกียรติคุณและโล่รางวัลที่ได้รับ	๑๒๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๖

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑. พระเทพรัตนมุนี, เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี	๑๐๕
๒. พระครูสุนทรศีลคุณ, นักเทศน์นักแต่งกลอนลำ	๑๐๕
๓. พระครูโพธิธรรมโมสิต, นักเทศน์เสียง	๑๐๖
๔. พระปลัดไวพจน์ วรรณโม, นักเผยแผ่ประจำจังหวัด	๑๐๖
๕. พระอธิการวัชรสิทธิ์ สุทธิญาโณ, นักเผยแผ่ประจำจังหวัด	๑๐๗
๖. นางอุไร ฉิมหลวง (นกล้อย อุไรพร), หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน	๑๐๗
๗. นายมัทธิง ฉิมหลวง (อ่าวทิดหลอด), ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน	๑๐๘
๘. นายชุตีเดช ทองอยู่, ผู้ประพันธ์เพลงและออกแบบทำเต็น	๑๐๘
๙. นายวิเศษ เวณิกา, ผู้ประพันธ์เพลงและกลอนลำ	๑๐๙
๑๐. นายบุญหนา ศรีนังคะมาลี, ปราชญ์ท้องถิ่น	๑๐๙
๑๑. พันโทเผด็จ โยระผล, ปราชญ์ท้องถิ่น	๑๑๐
๑๒. นางเทวี บุตรด้ว, ศิลปินพื้นบ้าน	๑๑๐
๑๓. นายเลื่อน วิเศษเพ็ง, หมอลำตลก	๑๑๑
๑๔. นายกิตติภณ ดิเรกรุ่งเรือง, พระเอกหมอลำ	๑๑๑
๑๕. นายกิตตินันท์ ดิเรกรุ่งเรือง, พระเอกหมอลำ	๑๑๒
๑๖. นายปอยฝ้าย มาลัยพร, พระเอกและตลก	๑๑๒
๑๗. นายสวัสดิ์ สมุขยันต์, หมอลำ	๑๑๓
๑๘. นายสถิต ช่างชัย, หมอลำและตลก	๑๑๓
๑๙. นายนายคำมอด พรขุนเดช, นักร้องหมอลำและดาวตลก	๑๑๔
๒๐. นายเอกพร กองมา, นักร้อง	๑๑๔
๒๑. นายสุรพรชัย อำไพ, นักร้อง	๑๑๕
๒๒. นางสาวทิพรรัตน์ วงศ์วัฒนานุสรณ์, นักร้อง	๑๑๕
๒๓. นายมานิตย์ สลับเพชร, อาจารย์นักดนตรี	๑๑๖

ภาพที่	หน้า
๒๔. นางสาวสุปราณี อำไพ, พยาบาลประจำวง	๑๑๖
๒๕. นายมนัส สินทร, หางเครื่อง	๑๑๗
๒๖. นายวีระศักดิ์ ทวีทอง, หางเครื่อง	๑๑๗
๒๗. นายวุฒิพงษ์ ลิโป, หางเครื่อง	๑๑๘
๒๘. นายสุราษฎร์ ชมจันทร์, หางเครื่อง	๑๑๘
๒๙. นายรัฐศาสตร์ ปิณะสา, หางเครื่อง	๑๑๙
๓๐. นายธนรัช จันทร์ชน, นักร้อง	๑๑๙
๓๑. นางสาวนัฐธิดาพร สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ	๑๒๐
๓๒. นางสาวเย็นฤดี สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ	๑๒๐
๓๓. นางสาวหยาดรุ้ง สีหะวงษ์, นักร้อง	๑๒๑
๓๔. นางสาววิภาพร สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ	๑๒๑
ภาพเกียรติคุณและโล่รางวัลที่ได้รับ	๑๒๓ – ๑๒๘
ภาพกิจกรรมการแสดงสดของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน	๑๒๙ – ๑๓๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๓/๒๘. หมายถึง วินยปิฎก มหาวิภังคปาติ เล่ม ๔ ข้อ ๓๓ หน้า ๒๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๗/๑๕๔. หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค เล่ม ๑๑ ข้อ ๒๓๗ หน้า ๑๕๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕. ในการอ้างอิงอรรถา จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า เช่น ที.ส.อ. (บาลี) ๑/๒๗๕/๒๓๕. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงคลวิลาสินี สิลขณชวคคอกุฎฐกา.

พระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี) =	สูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฐกวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฐกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
อ.เอกก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ทุก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ติก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จตุกก.	(บาลี) =	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อ.ปัญจก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ฉก.	(บาลี) =	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ฉกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อ.ฉก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.สตตก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)

อ.อ.อ.อ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	อัฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
บ.บ.	(บาลี) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.บ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
บ.ร.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
บ.อ.อ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อติวุตตะกะ	(ภาษาไทย)
บ.อ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
บ.เปต.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
บ.เถร.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	เถรวัตถุ	(ภาษาไทย)
บ.ชา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
บ.อ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อพนิตะ	(ภาษาไทย)
บ.อป.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
บ.พุทธ.	(บาลี) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	พุทธวิสาลี	(ภาษาบาลี)
บ.จริยา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	จริยาปิฎก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อ.อ.อ.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
--------	---------	---------------------	-----------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.อ.อ.	(ไทย) =	มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อภิปริยญาสน์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
บ.ร.อ.	(ไทย) =	ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
บ.ชา.อ.	(ไทย) =	ขุททกนิกาย ชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หมอลำจัดว่าเป็นการแสดงทั้งศาสตร์และศิลป์ในขณะเดียวกันเพราะว่านอกจากหมอลำจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้ฟัง เช่น การให้ความรู้และการดำเนินชีวิตในสังคม ส่วนทางอ้อม คือ การใช้เป็นสื่อในการอบรม สั่งสอน โดยแทรกคำสอนในพระพุทธศาสนา ค่านิยม และกฎเกณฑ์ ในสังคมที่ควรปฏิบัติ^๑ อนึ่ง หมอลำเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ที่มีบทบาทด้านการให้ความรู้และความบันเทิงเป็นสื่อในการบันทึกพฤติกรรมของคนในสังคม เป็นสื่อในการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ จึงเห็นได้ว่าหมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ผูกพันกับชีวิตชาวอีสานได้สืบทอดมาหลายชั่วอายุ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน^๒

อย่างไรก็ตาม หมอลำ ถือว่าเป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนให้เห็นรากเหง้าของคนในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยผ่านตัวบทที่มีผู้แสดงถ่ายทอดออกมาสู่สาธารณะอย่างเปิดเผย ไม่เพียงแต่เป็นผู้บริโภคสื่อรับตัวบทจากผู้แสดงเท่านั้น สิ่งสำคัญของหมอลำ ก็คือ ความอบอุ่นของบรรยากาศแห่งงานบุญหรือเทศกาล หมอลำจึงไม่ได้หมายถึง หมอลำที่มีหมอแคน คนลำ หางเครื่อง คนตรี ฉากไฟ แสง สี แต่หมายถึง การขับเคลื่อนบรรยากาศวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นที่แห่งความพึงพอใจ และพลัดเปลี่ยนเป็นรูปลักษณ์ของการแสดงที่เป็นชุมทางเรื่องราวของสังคมและมานุษยวิทยาอย่างสมบูรณ์ หมอลำเป็นวัฒนธรรมย่อย

^๑ จันทราพร มุลอัสสาร, “โลกทัศน์ที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งหมอลำ จินตหรา พูนลาภ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๖.

^๒ สุรพล เนสุสินธุ์, “พัฒนาการการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ทำนองขอนแก่น คณะระเบียบวาทศิลป์ จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๐.

(Sub-Culture) ที่มีอำนาจทางการแสดงออกที่ทรงอิทธิพลต่อคนอีสานทุกยุคทุกสมัยจากอดีตถึงปัจจุบัน ฉะนั้น หมอลำจึงเป็นศิลปะการแสดงภาคประชาชนระดับรากหญ้าที่มีขนบแต่ไว้รูปแบบ ที่สามารถปรับกระบวนการทำ ของตัวคนได้ทุกลักษณะพื้นที่และเวลา^๓

ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า หมอลำ เป็นศาสตร์แห่งการแสดงศิลปะพื้นบ้านที่มีคุณค่า และมีความสำคัญยิ่งต่อชาวอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะให้ทั้งความสนุกสนาน เพลิดเพลินและความรู้ควบคู่กันไป คือ สอดแทรกความรู้ ความคิด คติธรรม ความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลิน และมีส่วนช่วยส่งเสริมจริยธรรม รักษาบรรทัดฐานของสังคม ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและศิลปะพื้นบ้านแล้ว หมอลำยังเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดเห็นของประชาชน เป็นภูมิปัญญาของชุมชน ในสมัยที่การศึกษายังไม่เจริญเหมือนทุกวันนี้ ถือเป็นการศึกษานอกระบบที่เน้นความประพจน์ สอนให้คนเป็นคนดี และในสมัยหนึ่ง หมอลำยังมีบทบาทในการช่วยเผยแพร่ความรู้ด้านการเมือง ชี้นำให้ประชาชนเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย^๔ และให้ความรู้ต่าง ๆ เช่น การวางแผนครอบครัว การคุมกำเนิด การรับประทานอาหารถูกสุขลักษณะ เป็นต้น โดยเฉพาะในยุคที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ หมอลำได้รับการยกย่องว่า เป็นปราชญ์ของสังคม เพราะเป็นผู้สืบทอดและถ่ายทอดภูมิปัญญา ตลอดจนวิถีชีวิตของคน ในท้องถิ่นควบคู่กับวัด ทั้งนี้ เพราะผู้ที่จะเป็นหมอลำที่ดีได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีความรอบรู้หลายด้านและหลากหลาย เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การทำมาหาเลี้ยงชีพ ขนบธรรมเนียม ประเพณี บาปบุญคุณโทษ ค่านิยมทางสังคม ข้อธรรมะไปจนถึงนิทานชาดกและข่าวสารบ้านเมือง อีกทั้งยังมีปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าบนเวทีได้อย่างทันท่วงที หมอลำจึงมีลักษณะเด่น คือ เรียบง่าย ไม่ซับซ้อนเชิงสุนทรียภาพเหมือนศิลปะชั้นสูง มีความใกล้ชิดกับผู้ฟัง และมีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินผู้แสดงกับผู้ฟังผู้ชมหมอลำ^๕

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^๔ เขียวภา คำเนตร, “วิถีชีวิตชาวอีสานจากกลอนลำยาวของลำกลอน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม), ๒๕๒๖.

^๕ ระเบียบ แจ่มใส และคณะ, คติชนวิทยา หมอลำทุกประเภท อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๓-๒๔.

แต่ปัญหาที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบัน ก็คือ หมอลำได้มีการปรับเปลี่ยนตนเองมาโดยตลอด ยิ่งในกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นยุคโลกไร้พรมแดนอย่างปัจจุบัน (Globalization) หมอลำ ที่เป็นศิลปะการแสดงสาขาหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาในด้านความเชื่อและค่านิยมที่ลดลงเป็นอย่างมาก^๖ เนื่องจากสังคมได้เปลี่ยนไปรวดเร็ว สื่อต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทแทนหมอลำมากยิ่งขึ้น เช่น ภาพยนตร์ ละครทางโทรทัศน์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต ที่เข้าถึงได้เร็วให้ทั้งความรู้และบันเทิงได้มาก ฉะนั้น หมอลำจึงต้องมีการประยุกต์บทบาทของตนเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยคำนึงจากกลุ่มผู้ฟังเป็นหลักตลอดจนด้านเศรษฐกิจ การบริหารจัดการภายในวงหากไม่ปรับปรุงและขาดหลักบริหารที่ดีแล้ว ย่อมไม่สามารถที่จะยืนหยัดอยู่ได้ ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันมีหมอลำหลายคนต้องเลิกการละเล่นและปิดวงไปโดยปริยาย เพราะไม่มีคนจ้างหรือไม่มีกลุ่มผู้ฟังที่นิยมชมชอบ

เมื่อกล่าวถึง “วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน” ปัจจุบันน้อยคน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ฟังเพลงลูกทุ่งและนิยมหมอลำที่จะไม่รู้จัก เนื่องจากว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน นำโดย นกน้อย อุไรพร มีความโดดเด่นในด้านต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น ศิลปินผู้แสดงโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งพระเอกและนางเอกของคณะ, ผู้แสดงตัวตลกก็มีความสามารถสูง, ตลอดจนแสง สี เสียง ฉากการแสดงต่าง ๆ ก็มีหน้าที่ทำให้ติดตามติดใจกลุ่มผู้ชอบหมอลำ แต่ส่วนที่สำคัญยิ่งในการอยู่รอดมาถึงปัจจุบันของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานนี้ ก็คือ นางอุไร นิมหลวง หรือที่รู้จักกันในนาม นกน้อย อุไรพร มีเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งเสียงและบทบาทในฐานะศิลปินผู้มีความสามารถโดดเด่นเฉพาะตัว เป็นที่นิยมชมชอบของผู้ฟังมากกว่า ๓๐ ปี ทั้งนี้ เพราะการบริหารจัดการภายในคณะ โดยนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กร และเป็นไปอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เหมือนดังญาติสนิทคนในครอบครัวเดียวกัน

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาประวัติผลงานและพัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ตลอดจนการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้

^๖ สุรพล เนสุสินธุ์, “พัฒนาการการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ทำนองขอนแก่น คณะระเบียบวาทศิลป์ จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๐.

ในการบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน จนประสบความสำเร็จและทำให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้ พร้อมกับถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ สู่กลุ่มผู้ฟังจากอดีตถึงปัจจุบัน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, การบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน และผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ศึกษาในจังหวัดอุดรธานี โดยการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ จำนวน ๓๕ รูป/คน ดังนี้

๑. นางอุไร นิมหลวง (นกน้อย อุไรพร) หัวหน้าคณะเสียงอีสาน	๑	คน
๒. ผู้ประพันธ์เพลง/กลอนลำ	๒	คน
๓. ผู้แสดงหมอลำ/นักร้อง/ทางเครื่อง และญาติพี่น้อง	๒๓	คน
๔. ผู้จัดการวง	๑	คน
๕. พระสงฆ์/ผู้แต่งกลอนลำ	๕	รูป
๖. ประชาชนท้องถิ่น	๓	คน

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การประยุกต์หลักพุทธธรรม หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการบริหารจัดการภายในวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ทั้งต่อตัวหัวหน้าวง, ศิลปิน, นักดนตรี, หางเครื่องและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการดำเนินการแสดงแต่ละครั้ง

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกัน ซึ่งผู้บริหารต้องเข้ามาช่วยเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร

วงดนตรี หมายถึง กลุ่มคนที่ประกอบด้วยคนที่เล่นดนตรีชนิดต่าง ๆ เพื่อบรรเลงประสานกันเป็นเพลง

บทบาท หมายถึง การแสดงท่าทางตามบท, การที่ได้มีส่วนกระทำกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

ชาวอีสาน หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทย-ลาว และถิ่นอื่นๆ ของประเทศ ซึ่งมีความเชื่อ ค่านิยมต่อการแสดงศิลปะพื้นบ้านหมอลำ

จริยศิลป์ หมายถึง ขนบประเพณีการปฏิบัติการใช้ไหว้ครู และพฤติกรรมในการแสดงประกอบอาชีพหมอลำคณะเสียงอีสาน

วรรณศิลป์ หมายถึง การใช้ภาษาและเนื้อหาของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

ศิลปะการแสดง หมายถึง ศิลปะการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยทำนองเพลง

เสียงอีสาน ในงานวิทยานิพนธ์นี้ หมายถึง วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

ปราชญ์ท้องถิ่น หมายถึง ผู้มีความรู้ความสามารถในด้านการแต่งเพลงและกลอนลำ โดยเป็นที่ปรึกษาของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำและการละเล่นดนตรีลูกทุ่ง มีเนื้อหาอ้างอิงพอสังเขป ต่อไปนี้

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องด้านวรรณกรรมอีสานและหมอลำ

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ^๓ ศึกษาวิวัฒนาการของการละเล่นพื้นเมืองภาคอีสานในหนังสือของคีโอสาน เนื้อหากล่าวถึงประวัติการละเล่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่ การละเล่นพื้นเมืองประเภทต่าง ๆ เครื่องดนตรีหรือเครื่องมือประกอบการแสดงและการละเล่น กล่าวถึงหมอลำในลักษณะที่เป็นมหรสพที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย มีลักษณะเด่นพิเศษอยู่ในตัว

ธวัช ปุณโณทก^๔ กล่าวถึงอิทธิพลของเรื่อง พื้นเวียง ที่มีต่อหมอลำในประเภทกลอนลำประวัติศาสตร์ และลำพื้นมักจะเอาตอนใดตอนหนึ่งของเรื่องพื้นเวียงมาลำให้ประชาชนชาวอีสานฟัง ประชาชนมีความพอใจมาก ในการแต่งกลอนลำเพื่อขับลำนำมักจะแต่งทำนองว่า “เวียงจันทน์ดกอับไม่นาน ภายหลังจะใหญ่โต เหมือนแดงกวาปลายเถา” เช่น

เวียงจันทน์เศร้า	สาวเอยอย่าฟ้าวว่า
มันลิไปบาดหล้า	แดงข้างหน่วยปลาย

จารุวรรณ ธรรมวัตร^๕ ศึกษาบทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ สรุปว่าหมอลำมีบทบาทที่สำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ หมอลำที่มีบทบาทด้านพิธีกรรม ได้แก่ หมอลำ ผีฟ้า หมอลำส่องและหมอลำทรง ซึ่งเป็นการลำเพื่อการรักษาอาการเจ็บไข้ เพื่อทำนายชะตาบ้านเมือง นอกจากนั้นการลำผียังมีบทบาทในการช่วยผ่อนคลายความเครียดในสังคม ควบคุมพฤติกรรมของสังคมให้เป็นไปตามบรรทัดฐาน ในด้านบทบาทด้านมหรสพ ได้แก่ หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำเรื่องต่อกลอน และหมอลำเพลิน ซึ่งมีบทบาทโดยตรง คือ การให้ความบันเทิง ให้การศึกษาเผยแพร่ศาสนา และปกป้องรักษาบรรทัดฐานของสังคม สร้างเอกภาพและแนวคิดเป็นเครื่องมือสื่อสารชาวบ้าน นอกจากนั้นยังมีบทบาทที่แฝงเร้นอีก

^๓ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, ของคีโอสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๒๒-๓๐.

^๔ ธวัช ปุณโณทก, พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน, (กรุงเทพฯ : เอกสารวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๒๗.

^๕ จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้าน, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๗.

คือ ช่วยผ่อนคลายความเก็บกด ความคับข้องใจ อันเกิดจากกรอบของสังคม และปัญหาในการดำเนินชีวิต

อุดม บัวศรี^{๑๑} ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับหมอลำไว้ว่า หมอลำเป็นองค์ประกอบหนึ่งใน ๕ ของวิญญาณที่ชาวอีสานมี ได้แก่ ลาบ ข้าวเหนียว ส้มตำ หมอลำและหมอแคน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงหมอลำว่า หมอลำได้ทำหน้าที่สื่อสารมวลชน รักษาไว้ซึ่งประเพณีพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ตลอดจนให้ความบันเทิงแก่ชนทุกชั้นทุกระดับ หมอลำจึงได้ชื่อว่าศิลปินที่อยู่คู่กับแผ่นดินอีสาน

เจริญชัย ชนไฟโรจน์^{๑๒} กล่าวถึงหมอลำคอนสวรรค์ เป็นหมอลำเมืองลาว ซึ่งเรียกว่า หมอลำตามชื่อของหมู่บ้าน ตำบล เมือง แขวง เช่น ลำสีพันดอน ลำสาระวัน ลำมหาชัย ลำบ้านซอก ลำดงหวาย และลำคอนสวรรค์ ถ้าเป็นหมอลำในเขตเหนือ เรียกว่า “ขับ” เช่น ขับจิม ขับชำเหนือ ลำคอนสวรรค์เป็นทำนองหมอลำในเขตสวันนะเขต เป็นการลำโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง เป็นการลำเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว ลำจากกลอน

ชุมเดช เดชกิมล^{๑๒} ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาพสะท้อนชีวิตชาวอีสานจากหมอลำ กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหมอลำ คนตรีที่ใช้ประกอบหมอลำ ประเภทของหมอลำและภาพสะท้อนชีวิตและสังคมจากกลอนลำ โดยกล่าวถึงหมอลำ เป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวอีสาน ไม่สามารถกำหนดได้ว่าเริ่มมาตั้งแต่เมื่อใด แต่เป็นที่นิยมและถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน ทั้งยังเป็นแหล่งรวมวิทยาการต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนการทำมาหากิน นอกจากนี้หมอลำยังเป็นวรรณกรรมล้ำค่าของชาวอีสาน เพราะคนอีสานได้ถ่ายทอดชีวิตจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดไว้ในกลอนลำ ได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ หมอลำที่ใช้ผู้แสดงน้อย และหมอลำที่ใช้ผู้แสดงมาก โดยหมอลำที่ใช้ผู้แสดงน้อย ได้แก่ หมอลำพื้น หมอลำผีฟ้า หมอลำส่อง หมอลำกลอน หมอลำชิงชู้

^{๑๑} อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๘), หน้า ๑๔.

^{๑๒} เจริญชัย ชนไฟโรจน์, “ลำคอนสวรรค์”, อีสานศึกษา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ (พฤศจิกายน ๒๕๒๕) : ๕-๑๔.

^{๑๒} ชุมเดช เดชกิมล, “ภาพสะท้อนชีวิตชาวอีสานจากหมอลำ”, สารนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๒๑.

และหมอลำกับเก็บ หมอลำที่ใช้ผู้แสดงมาก ได้แก่หมอลำที่มีขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีลักษณะการเล่นคล้ายลิเกเล่นเป็นเรื่องราว ได้แก่ หมอลำแมงดัดเต่า หมอลำห่มุ และหมอลำเพลิน

คำพล กองแก้ว^{๓๓} อธิบายคำว่า “ลำและหมอลำ” ในนิทรรศการไทยอีสานบ้านเฮา สรุปความหมายคำว่า ลำ และคำว่า หมอลำ ความเป็นมาของลำและกลอนลำประเภทของหมอลำ มี ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ หมอลำคู่ หมอลำห่มุ (เล่าเรื่องต่อกลอน) และหมอลำพื้น

๑.๕.๒ เอกสารที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารเชิงพุทธ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๓๔} ได้กล่าวถึง บทบาทและหน้าที่ของผู้นำไว้ในหนังสือภาวะผู้นำ ๕ หนังสือนี้เป็นการรวบรวมประมวลภาวะผู้นำที่ดี มีประสิทธิภาพ ตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ และท่านยังได้นำเสนอคุณสมบัติของผู้นำ ๗ ด้าน ซึ่งพร้อมที่จะจัดการบริหารอย่างเป็นระบบตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของพระพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนและสังคม

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๓๕} ได้กล่าวในหนังสือพุทธวิธีบริหารไว้ว่า ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคิดว่า ถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้า หรือต้องถูกใจทุกคน เขากลับตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม โดยไม่พยายามลอบตัวหนีปัญหา เขายึดถือว่า อำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่า นั่นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^{๓๖}

^{๓๓} คำพล กองแก้ว, “ลำและหมอลำ”, อีสานศึกษา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน ๒๕๒๕) : ๘๘-๙๘.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕-๒๘.

^{๓๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

^{๓๖} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๘/๕.

พระสามารถ อานนุโท^{๑๓} ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้นำโดยทั่วไปและภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม เป็นผู้นำที่มีลักษณะเป็นศูนย์รวม มีหลักการ มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงาน มีการประเมินตน มีการรู้จักประมาณความพอดีในทุกกรณี รู้จักเวลาที่เหมาะในการดำเนินกิจการ รู้ระเบียบโครงสร้างของสังคม ตลอดจนรู้จักประเภทของบุคคลที่ควรคบหา ทำให้สามารถเป็นผู้นำที่เหมาะสมกับหน้าที่ และนำความสงบสุขมาสู่สังคมได้

มนตรี พืชรพลพิพัฒน์^{๑๔} ได้กล่าวถึงการบริหารงานในองค์กร ผลการศึกษาพบว่า ในองค์กรหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของภาครัฐหรือเอกชน บุคคลสำคัญที่จะทำให้เกิดไถ่ในระบบการบริหารงานขององค์กรใด ๆ ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ดั่งใจ ก็คือ “ผู้นำ” ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการบริหาร การจัดการ รวมถึงการริเริ่ม การวางแผน การบริการ กำกับการ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายขององค์กร ผู้นำจึงเป็นผู้มีอิทธิพลที่สามารถส่งผลกระทบต่อความเป็นไปขององค์กรในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่เกี่ยวกับการบริหาร และการบุคคล ดังนั้นในทุกองค์กรจึงจำเป็นต้องมีผู้นำในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นยุคโลกไร้พรมแดนนี้ในแง่ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีต่าง ๆ ย่อมส่งผลให้ศักยภาพในการแข่งขันขององค์กรสูงขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นในระดับประเทศ ในสถาบันของภาครัฐหรือเอกชน ความอยู่รอดขององค์กรดังกล่าวย่อมขึ้นอยู่กับทัศนคติอย่างถูกต้อง รอบคอบและทันต่อสถานการณ์ของผู้บริหาร ซึ่งก็คือผู้นำขององค์กรนั้น ๆ ดังนั้น ในทุกองค์กร จึงจำเป็นต้องมีผู้นำในทุกสังคม ซึ่งประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ย่อมต้องมีผู้นำ เพื่อช่วยกำหนดทิศทาง ช่วยสั่งการ ช่วยควบคุมระบบ และช่วยประสานให้คนทั้งหลายทำงานร่วมกัน เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ดั่งใจที่ได้วางไว้ร่วมกัน

^{๑๓} พระสามารถ อานนุโท, “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม”, *ปริญญานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

^{๑๔} มนตรี พืชรพลพิพัฒน์, “จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะนักวิชาการรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๐.

นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย^{๑๕} ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม ในภาวะผู้นำขององค์กร ผลจากการศึกษาพบว่า คุณธรรมและจริยธรรม ถือเป็นปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งในการดำเนินบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ดี หากผู้นำขาดซึ่งคุณธรรมและ จริยธรรม ย่อมทำให้ผู้นำนั้นขาดความชอบธรรมในการทำหน้าที่ในองค์กรนั้นต่อไป ทั้งนี้ เนื่องจากว่าคุณธรรมและจริยธรรม ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของบทบาทหน้าที่ของผู้นำ ซึ่ง ทำให้ผู้นำสามารถ ได้รับการยอมรับความเชื่อถือ ตลอดจนการนับถือจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งใน องค์กรและในสังคมทั่วไป ดังนั้น ปัญหาการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำ ย่อมทำให้ ผู้นำไม่เป็นที่ยอมรับต่อบุคคลทั่วไปในองค์กรและในสังคม ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อหลักการ บริหารงานและภาพลักษณ์ขององค์กรให้เสื่อมลง และยอมนำมาซึ่งความล้มเหลวขององค์กร ในอนาคตเช่นกัน ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดขององค์กร ใด ๆ ก็คือคุณภาพ ของผู้นำ คุณภาพของการเป็นผู้นำ คือ สิ่งที่กำหนดความสำเร็จหรือความ ล้มเหลวขององค์กรหนึ่ง ๆ นี่คือการพูดที่เป็นจริงเสมอไม่ว่าองค์กรนั้นจะยิ่งใหญ่ระดับชาติ ดังนั้น เมื่อใดก็ตาม หากผู้นำสูงสุด ในองค์กร ตลอดจนผู้นำในทุกระดับขององค์กรใดองค์กร หนึ่ง ขาดคุณภาพของการเป็นผู้นำที่ดีแล้วผู้นำนั้นก็ขาดเป้าหมายการพัฒนา การเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมองค์กรไปสู่ความคิดสร้างสรรค์แบบใหม่ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Creating a learning organization) เพื่อประยุกต์การบริหารงานให้เกิดความก้าวหน้าแก่องค์กร นั้นย่อม หมายความว่า องค์กรที่เคยอยู่มานานนับเป็นสิบ ๆ ปี มีชื่อเสียง โด่งดังมาตลอด เมื่อองค์กร หยุดการพัฒนาตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์แล้ว องค์กรนั้นจะหยุดนิ่ง ซึ่งก็ เท่ากับความล้มเหลวขององค์กรในที่สุดเช่นกัน

สุรศักดิ์ ม่วงทอง^{๑๖} ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึง ประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า หลักพุทธธรรม ที่เกี่ยวกับ ผู้นำ ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ เช่น อคัณณสูตร ส่วนหลักพุทธธรรมที่แสดงถึง

^{๑๕} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธ ธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

^{๑๖} สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัด นครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๗.

“ภาวะผู้นำ” ปรากฏในพระสูตร คือ ลักขณสูตร สัปปริสสูตร ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้นำตามหลักพุทธธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ ได้สอดคล้องกับแนวความคิดของนักคิดตะวันตกและตะวันตกต่าง ๆ ที่ได้กำหนดคุณสมบัติ บทบาท และหน้าที่ของผู้นำที่พึงประสงค์ในสังคมไว้

สรุปว่า การบริหารงานในองค์กรโดยทั่วไป มีหลักการสำคัญ คือ มีความคล่องตัวแก้ปัญหาได้ทันที และที่สำคัญที่สุด ก็คือ ผู้นำองค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชนยอมให้ความสำคัญต่อบุคคลที่เป็นผู้นำขององค์กรแทบทั้งสิ้น เพราะมนุษย์จำเป็นต้องมีหัวหน้า มีผู้นำทางในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์แม้การบริหารเชิงพุทธก็มีลักษณะ ไม่ต่างกันมากนัก เช่น ภาวะของผู้นำหมู่คณะจะต้องประกอบด้วยหลักสัปปริสธรรม เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่สำคัญต่อการบริหารจัดการมวลสมาชิกให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยดีและมีความเป็นเอกภาพเดียวกันนั่นเอง

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณ์วิเสส เป็นต้น

๒. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร อินเทอร์เน็ตรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓. การสัมภาษณ์และการสังเกต จากกลุ่มเป้าหมาย

๑.๖.๒ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๑. รวบรวมและเรียบเรียง ตลอดจนการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากด้านตำราเอกสารงานวิจัย

๒. แยกแยะและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามจุดประสงค์ของการ
ศึกษาวิจัย ทั้งในด้านเอกสารและการสัมภาษณ์ภาคสนาม

๓. จัดทำเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยสรุป และข้อเสนอแนะ
โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงประวัติดผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวง
ดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงการบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการ
บริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการ
ของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน

บทที่ ๒

ประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

นกน้อย อุไรพร เป็นศิลปินที่มากด้วยประสบการณ์ด้านการแสดงหมอลำที่ประสบความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่อีกคนหนึ่งในบรรดาหมอลำในยุคปัจจุบันนี้ และอยู่ในความนิยมชมชอบของประชาชนมาเป็นเวลาหลายปีอย่างโดดเด่น ยกที่หมอลำหรือศิลปินคนอื่น ๆ ในสาขาเดียวกันนี้จะพึงกระทำได้ เป็นนักร้องรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่ให้การช่วยเหลือแก่สังคมในหลายกรณี เป็นนักสื่อสารมวลชนที่ประชาชนชื่นชอบ โดยมีผลงานเพลงออกมาในแต่ละปีและได้รับรางวัลดีเด่นอีกหลายผลงาน

ฉะนั้น ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาประวัติและผลงานต่าง ๆ ของนกน้อย อุไรพร และการบริหารจัดการองค์กรของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างด้านศิลปิน ศิลปะด้านการแสดงในการขับเคลื่อนผู้ฟังเพลงและฟังลำ เพื่อจรรโลงสังคมด้วยดนตรีลูกทุ่งและหมอลำ อันเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของชาวอีสาน ให้สืบสถาพรยั่งยืนคู่ภาคอีสานสืบไป

สำหรับประวัติของนกน้อย อุไรพร นั้น ผู้วิจัย ได้นำเสนอโดยสังเขปเท่านั้น เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของนักร้องหมอลำลูกทุ่งท่านนี้ โดยเป็นการเล่าถึงภูมิลำเนาเดิม การศึกษา ประสบการณ์ การทำงาน ผลงานการแสดง เกียรติคุณที่ได้รับและพัฒนาการความเป็นมาของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๒.๑ ประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร

นกน้อยอุไรพร มีชื่อจริงว่า นางอุไร นิมหลวง (สกุลเดิม สีหะวงษ์) เกิดวันที่ ๑๑ เดือน ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๓) อายุได้ ๕๓ ปี เกิด ณ บ้านเลขที่ ๖๑ บ้านจอมพระ ตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ปัจจุบัน

เปลี่ยนเป็น บ้านจอม ตำบลบึงบอน อำเภอขามเฒ่า จังหวัดศรีสะเกษ เป็นบุตรของ นายสม สีหะวงษ์ กับ นางบัวผัน สีหะวงษ์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๕ คน^๑ คือ

- (๑) นางบัวสี สีหะวงษ์
- (๒) นางนารี อำไพ
- (๓) นายวิเชียร สีหะวงษ์
- (๔) นายวิชัย สีหะวงษ์
- (๕) นางอุไร นิมหลวง

ส่วนในด้านสถานะภาพของนกลน้อย อุไรพร ได้สมรสกับ นายมัทธิง นิมหลวง แต่ไม่มีบุตรธิดาด้วยกัน โดยปัจจุบันมีภูมิลำเนา อยู่บ้านเลขที่ ๕๕๕ บ้านหนองใส ตำบลหนองนาคำ อำเภอเมืองอุตรธานี จังหวัดอุตรธานี ๔๑๐๐๐

อย่างไรก็ตามอัตชีวประวัติของนกลน้อย อุไรพร แต่เดิมนั้น ก็มีวิถีชีวิตเหมือนเด็กหญิงชาวอีสานทั่วไป กล่าวคือ มีภาระหน้าที่ซึ่งจะต้องคอยช่วยเหลือครอบครัวทุกอย่าง และมีเพื่อน ๆ เล่นเป็นเด็กในวัยเดียวกันทั้งหญิงและชาย เนื่องจากว่า บิดามารดาของนกลน้อย อุไรพร สอนให้ลูก ๆ รู้จักการช่วยเหลือครอบครัวและตนเอง ฉะนั้น ถึงแม้ว่า นกลน้อย อุไรพร จะเกิดมาเป็นลูกผู้หญิงแต่จะต้องรับผิดชอบเหมือนเด็กผู้ชาย จึงทำให้จิตใจเข้มแข็งและเป็นเด็กหญิงแกร่งตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อบิดามารดาออกจากบ้านไปทำงาน ก็จะเดินทางไปพร้อมกับท่านและคอยช่วยเหลืองาน เล็กๆ น้อยๆ ที่เด็กจะทำได้ ขณะเดียวกัน เมื่อไปทำงานก็จะเลี้ยงกระบือไปด้วย และชอบจี๋หลังกระบือร้องเพลงลูกทุ่งดังลั่นทุ่งนา ดังนั้น นกลน้อย อุไรพร จึงมีนิสัยชอบร้องเพลงมาตั้งแต่เป็นเด็ก หากมีโอกาสนี้ก็จะร้องทันทีไม่ว่าจะอยู่ที่บ้านหรือที่ทุ่งนา^๒

ชีวิตของคนที่อยู่ในสังคมกว้างอย่างศิลปิน หรือหัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่เป็นวงหมอลำที่ใหญ่ที่สุดในโลก ก็น่าศึกษาเลยทีเดียวที่ไม่มีปริญญา หรือดอกเตอร์นำหน้า ไม่ได้จบจากเมืองนอกเมืองนา ถามว่าเขาประสบความสำเร็จได้อย่างไร และที่ประสบความสำเร็จนั้นเคยล้มหรือไม่ และใครเป็นผู้จุดประกายให้เขาเป็นนกลน้อย อุไรพร แง่คิด ประวัติ ความเป็นมาน่าสนใจไม่น้อยที่เด็กหญิงจากทุ่งนาที่จบ ป.๔ จะมีบทบาทมากถึงเพียงนี้ การที่จะทำให้นักร้องคนหนึ่งดังโดดเด่นขึ้นมาเขามีการนำเสนอเป็นเรื่องเป็น

^๑ สัมภาษณ์ นกลน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ นารี อำไพ, พี่สาว นกลน้อย อุไรพร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ราวจนไปถึงจุดไฮไลต์ให้เกิดความเด่นชัด ทำให้โด่งดังไปทั่วเมืองไทย ถามว่ามีใครเป็นนักวิชาการอยู่เบื้องหลังหรือคิดเองทำเอง อย่างเพลงบ้าไก่ดี เขาคิดขึ้นมาได้อย่างไร การเล่นตลกหน้าเวทีที่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่มีการเตรียมการมาก่อน และเพลงตลกออกหักของปอยฝ้าย มาลัยพรและวันใหม่ ปีใหม่ที่เราไปดูคณะเดิมดูแล้วไม่จี๊ดแม้แต่เรื่องเก่า คณะเก่าแต่ก็พัฒนาไปอีกรูปแบบที่น่าดูมาก”

กล่าวได้ว่า เมื่อสมัยที่ยังเป็นชีวิตช่วงเยาว์วัยของ เด็กหญิงอุไร สีหะวงษ์ อาศัยอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่แห้งแล้ง ท้องทุ่งนา บ้านจอม ตำบลบึงบอน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด ศรีสะเกษ เป็นเหมือนบ่้าหลอมความแกร่งให้ชีวิตต้องสู้ เพราะความเป็นเด็กที่ชอบร้องเพลงเป็นชีวิตจิตใจ ใช้การฝึกทักษะด้วยตนเองร้องเพลงตามวิทยุทรานซิสเตอร์ โดยเฉพาะเพลงของ เรียม ดาราน้อย ถือเป็นเพลงที่โปรดปรานมากถึงขั้นถือเป็นต้นแบบในการร้องเพลง มีความสามารถจดจำและร้องได้เกือบทุกเพลง

๒.๑.๑ ประวัติด้านการศึกษาและประสบการณ์

๑) ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๐๓ – ๒๕๑๐ เข้าเรียนและจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดบ้านจอม ตำบลบึงบอน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

- พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้รับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (กิตติมศักดิ์) มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

เมื่ออายุครบ ๑๑ ปี เด็กหญิงอุไร สีหะวงษ์ ก็จบการศึกษาภาคบังคับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ด้วยคะแนนเป็นที่หนึ่งของชั้น คุณครูประจำชั้นมาหานายสม นางผัน สีหะวงษ์ ถึงบ้านแล้วแนะนำว่า พ่อแม่น่าจะส่งอุไรให้ได้เรียนต่อในชั้นที่สูงขึ้น เพราะเด็กคนนี้มีแววจะไปได้ดี อ่านชัด เขียนคล่อง กล้าแสดงออก แต่คุณครูก็ต้องหอบความปรารถนา ดิกลับใจ เมื่อนายสมกับนางผัน บอกว่าไม่มีปัญญา ทุกวันนี้ก็ทำไร่ ทำนา หาเงินไปวัน ๆ จะเอาเงินทองที่ไหนส่งเสียเมื่อเรียนสูงยิ่งขึ้นไป และที่สำคัญอุไรเป็นเด็กผู้หญิง จะไปอยู่ต่างถิ่นต่างแดนอย่างไรได้ ญาติพี่น้องในเมืองก็ไม่มีชัคคน เด็กหญิงอุไร สีหะวงษ์ แอบไปนั่ง

^๓ สัมภาษณ์ วิเชียร สีหะวงษ์, พี่ชาย นกน้อย อุไรพร, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ร้องให้อยู่คอกควายใต้ถุนบ้าน นึกน้อยใจ เสียใจในโชคชะตาของตัวเอง ถ้าเธอได้ไปเรียนในเมือง อาจจะมีโอกาสได้ับการศึกษาที่สูงขึ้นและได้ดูการแสดงของนักร้องดัง ๆ ต่อไป^๔

๒) ด้านประสบการณ์

นกน้อย อุไรพร ได้เริ่มเข้าสู่วงการดนตรีลูกทุ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยเป็นหางเครื่องประจำวงดนตรี คือ “วงเพชรพิณทอง” โดยมีอาจารย์นพดล ดวงพร เป็นหัวหน้าวง ในขณะนั้น ต่อมาก็มีโอกาสได้เป็นนักร้องประจำวงตามลำดับ และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ ย้ายไปเข้าสังกัดประจำวงหมอลำ “คณะสะอาคณาภูลศิลป์” โดยมีนายสะอาด สีตะบุตร เป็นหัวหน้าวง^๕

เริ่มแรกนั้น เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ก็ช่วยงานทางบ้านอยู่พักหนึ่ง โดยได้รับมอบหมายจากพ่อแม่และพวกพี่ ๆ ให้เลี้ยงควายเป็นงานหลัก ทุกครั้งที่ขึ้นนั่งบนหลังควาย ก็ได้พิสูจน์เสียงด้วยการร้องเพลงหรือลำแข่งกับนกกาแหว่งนาบ้านจอมเกือบทุกวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ จึงเป็นปีที่มีโอกาสได้เดินตามความฝัน เมื่อคุณแม่บัวผัน สีหะวงษ์ พาไปสมัครเป็นนักร้องวงดนตรีเพชรพิณทอง ที่บ้านท่าวังหิน อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีอาจารย์นพดล ดวงพร เป็นหัวหน้าวง อาจารย์ก็เมตตาปรับไว้ในเบื้องต้นก็ให้ทำงานเป็น “หางเครื่องประจำวง” นอกจากนั้น ก็มีโอกาสดำเนินการแสดงความสามารถในฐานะนักร้องคันเวลา ในเวลาต่อมา อาจารย์นพดล ดวงพร มองเห็นแวว และใจที่มุ่งมั่น มีจิตวิญญาณความเป็นศิลปินโดยแท้จริง อาจารย์จึงเมตตาตามอบเพลงให้บันทึกแผ่นเสียงเพลงแรก คือ เพลงคอยรักจากเสียงพิณ และภาพถ่ายวิญญาณรัก คือ ผลงานเพลงที่สองที่ตามมา นกน้อย อุไรพร ชื่อนี้เริ่มเข้ามาแทรกอยู่ในทำเนียบนักร้องอัดแผ่นตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ นกน้อย อุไรพร ที่แฟนเพลงเรียกขาน ก็มีโอกาสนับถือแฟนเสียงอีกครั้ง ด้วยงานเพลง คำขี้เหล็ก กับเพลง สัจจาหญิง โดยได้ตระเวนเดินสายเก็บเกี่ยวประสบการณ์ด้านการแสดงกับวงดนตรี คณะเพชรพิณทอง เกือบ ๔ ปีเต็ม

ช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เหมือนชีวิตหวานกลับ เมื่อพี่สาวพี่ชายต่างแยกย้ายกันไปมีครอบครัว แม่บัวผันขาดคนดูแล นกน้อย อุไรพร จึงมีความจำเป็นต้องกลับไปใช้ชีวิต

^๔ สัมภาษณ์ นารี อำไพ, วิเชียร สีหะวงษ์, พี่สาว พี่ชาย นกน้อย อุไรพร, ๑๓-๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^๕ สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ที่ทุ่งนาบ้านจอมอีกครั้งหนึ่ง ช่วงระยะเวลานี้ นอกจากต้องประกอบอาชีพทำนาเลี้ยงแม่แล้ว ก็ยังมีโอกาสรับเชิญให้ไปร้องเพลงตามงานต่าง ๆ เพื่อหารายได้เสริมมาจุนเจือครอบครัว

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นเหมือนดั่งฟ้าลิขิต ให้เกิดมาเพื่อเป็นศิลปิน นายสะอาด สีตะบุตร หัวหน้าวงหมอลำ คณะสะอาดนาฏศิลป์ ได้มาติดต่อให้ไปร่วมงานเดินสายกับคณะหมอลำ ถือเป็นการตัดสินใจครั้งสำคัญอีกครั้ง ของนกน้อย อุไรพร อาจเป็นเพราะจิตวิญญาณ พร้อมความศรัทธาต่อวิชาชีพแขนงนี้ ทำให้ต้องตัดสินใจก้าวเข้ามาเดินบนถนนสายศิลปินอีกครั้ง^๖

นกน้อย อุไรพร จากทางเครื่องสูเสียงอีสาน นักร้องหมอลำที่มีชื่อเสียงและถือเป็นตำนานหมอลำของภาคอีสานนั้น นอกจากนพดล ดวงพร เจ้าของวงดนตรีเพชรพิณทอง อันลือลั่นแล้วชื่อของ นกน้อย อุไรพร แห่งวงเสียงอีสาน ก็อีกผู้หนึ่งที่เป็นตำนานที่ต้องบันทึกไว้ ขอย้อนเกร็ดที่มาที่ไปของนักร้องผู้นี้ว่ากว่าจะมาเป็นผู้นำวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดและยิ่งใหญ่ที่สุดในเมืองไทยนั้น นกน้อย อุไรพร ชื่อจริง อุไร สีหะวงษ์ เกิดที่บ้านจอม อ.ยางชุมน้อย จ.ศรีสะเกษ มีความสามารถด้านการร้องเพลงตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ จนเป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้าน เพลงที่ร้องส่วนมากจะเป็นเพลงของ ผ่องศรี วรนุช เธอผ่านการประกวดร้องเพลงของสถานีวิทยุ กวส.๑ จังหวัดสุรินทร์ ก่อนจะมาสมัครเป็นนักร้องให้นพดล ดวงพรแห่งวง เพชรพิณทอง ศิลปินผู้ยิ่งใหญ่ของอีสาน แต่ได้เป็นแค่ทางเครื่อง เพชรแท้ย่อมส่องแสงประกายจนวันหนึ่ง สัญญา จุฬาพร อดีตสมาชิกวงดนตรี จุฬารัตน์ เดินทางมาหานพดล ดวงพร พร้อมกับผลงานเพลงใหม่ที่เขียนเสร็จหมด ๆ อย่าง เพลง นกจำ ชื่อของนักร้องเสียงทุ้ม ชูติมา ดวงพร นักร้องชื่อดังของวงจึงถูกเสนอขึ้นไป แต่สัญญา จุฬาพร กลับอยากได้นักร้องที่มีน้ำเสียงใส ๆ นพดล ดวงพรเลยนึกถึง อุไร สีหะวงษ์ แต่ด้วยความรีบที่ต้องอัดแผ่นและกลัวจะมีปัญหาถ้าหากใช้นักร้องใหม่ ชูติมา ดวงพร จึงถูกเรียกมาต่อเพลงทันทีจนเพลง นกจำ ได้รับการขับขานผ่านหน้าเวทีย่อยครั้งขึ้น จนวันหนึ่ง ชูติมา ดวงพร เกิดป่วยขึ้นเวทีไม่ได้ โอกาสจึงเป็นของ อุไร สีหะวงษ์ ต่อมา นพดล ดวงพร จึงตั้งชื่อให้อุไรใหม่ว่า **นกน้อย อุไรพร** โดยเอาชื่อจริงมาผสมกับนามสกุล นกน้อย อุไรพร ก้าวขึ้นมาเป็นเพชรประจำวงทันทีนับจากนั้น ต่อมา นพดล ดวงพร จึงพาเข้ามาบันทึกแผ่นเสียงที่กรุงเทพมหานครในอัลบั้ม คอยรักจากเสียงพิณ ภาพถ่ายวิญญูณรัก และคำขี้หลี่

^๖ สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

โดยเฉพาะเพลงหลังนี้ แต่งโดย สัญญา จุฬาพร ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่เธอเป็นอย่างมาก ชื่อเสียงเริ่มมีแต่รายได้เพิ่มขึ้นเพียงน้อยนิด ความเป็นอยู่ยังไม่ดีขึ้น พ่อแม่ยังต้องทำงานเธอจึงตัดสินใจบอกลา นพดล ดวงพร หัวหน้าวง ก่อนจะมารู้จักกับนักจัดรายการชื่อดังนาม อวาทิต หลอด (มัทธิง นิมหลวง) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนของทางเครื่องสาวสู่ นักร้องที่มีชื่อเสียง รู้จักกันทั้งในและต่างประเทศ “อาจารย์คะ หนูขอลาออก อยากกลับบ้าน” อาจารย์ก็บอกว่า ให้อยู่ช่วย ถ้าไม่ไหวจริง ๆ ค่อยมาคุยกันอีกที ซึ่งก็ทำตาม อยู่ได้พักหนึ่งพ่อกับแม่ก็มารับกลับบ้านไปทำนา ก่อนที่ วิเศษ เวณิกา กับชุตินา ดวงพร และ อาจารย์นพรัตน์ ดวงพร จะมาหาที่บ้าน แล้วพาไปรู้จักกับอวาทิตหลอด (มัทธิง นิมหลวง) นักจัดรายการชื่อดังของอุดรธานี ซึ่งตอนนั้นเขาเปิดสำนักงาน บ้านทมไจ รับหาหมอลำนักร้องไปแสดงตามงานไปอยู่กับอวาทิตหลอดก็มีงานเข้ามามาก เพราะว่าหายไประหว่างนี้ด้วยคนเลยอยากดู นกน้อย อุไรพร ย้อนถึงความหลังเมื่ออยู่กับอวาทิตหลอดได้ระยะหนึ่งเจ้าของสำนักงาน บ้านทมไจ จึงชักชวนให้มาตั้งวงดนตรีเป็นของตนเองในนามเสียงอีสาน เมื่อปี ๒๕๑๘ อวาทิตหลอดชวนให้ตั้งวงดนตรีเป็นของตัวเอง ตอนนั้นก็ไม่เชื่อว่าจะทำได้ เพราะต้องใช้เงินมาก แต่อวาทิตหลอดบอกว่า จะเป็นคนออกทุนให้ ก็เลยตกลงทำวงดนตรี มีสมาชิกประมาณ ๔๐ คน เป็นวงดนตรีลูกทุ่งอย่างเดียว แต่ว่าไม่ค่อยดี ขาดทุน เลยมานั่งคิดหาสาเหตุ จนค้นพบจุดอ่อน คณะเราต่างจากหมอลำวงอื่น ๆ ตรงที่เราเล่นได้ไม่ดีสักเท่าไหร่ มีลำเรื่องต่อกลอน และวงก็เล็กเกินไป จึงตัดสินใจพักวงเพื่อปรับปรุง โดยนกน้อย อุไรพร ต้องไปฝึกหัดร้องหมอลำจนวงมีชื่อเสียงและกลายเป็นวงหมอลำที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในตอนนี้ ปัจจุบัน นกน้อย อุไรพร และวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน คือ การาวานวัฒนธรรมที่ราบสูง ที่เป็นที่ยอมรับของมิตรหมอลำแคนแพนหมอลำมาจนถึงวันนี้ โดยสร้างนักร้องดาวรุ่งรุ่นใหม่มาประดับวงการมากมาย และกลายเป็ นนักร้องผู้ยิ่งใหญ่ และขวัญใจของชาวอีสานอย่างไม่มีเสื่อมคลาย

๒.๑.๒ ประวัติด้านการงานอาชีพและผลงานการแสดง

๑) ด้านการงานอาชีพ

การขับร้องเพลงถือได้ว่าถือกำเนิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับสังคมมนุษย์ ที่มีมาจากการขับร้องของมนุษย์และเป็นผลงานที่สร้างสรรค์โดยน้ำมือของมนุษย์ทั้งสิ้น การขับร้องเพลง

จึงเป็นศิลปะที่แพร่หลายทั่วไปในสังคม^๑ และเพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่ซึมลึกอยู่ในสายเลือดของคนไทยมาตั้งแต่อดีต เพราะคนไทยเป็นคนในสังคมเกษตรกรรม^๒ โดยเพลงลูกทุ่งหลายเพลงได้สะท้อนถึงสภาพทางสังคม ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมไทย บางเพลงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชน บางเพลงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ บางเพลงเป็นที่รวมของภูมิปัญญาชาวบ้าน^๓ จึงกล่าวได้ว่า เพลงลูกทุ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมากในด้านดนตรี มากกว่าสื่ออื่น ๆ ในครั้งอดีตมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในทุกวันนี้ จะมีสื่อต่าง ๆ เช่น ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ มานำเสนอในหลายช่องทางก็ตาม แต่ก็ไม่ทำให้ความนิยมในการฟังเพลงลูกทุ่งหายไปจากชาวอีสานได้เลย เพราะมีความผูกพันด้านจิตใจมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานนั่นเอง ฉะนั้น การจับกลุ่มด้วยบทเพลงลูกทุ่งจึงมีมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งของนักร้องลูกทุ่งและหมอลำ จนกลายเป็นวิถีชาวบ้านชาวอีสาน

นกน้อย อุไรพร เป็นนักร้องและเป็นหมอลำในขณะเดียวกันก็มีวงดนตรีเป็นของตนเอง เพื่อตระเวนแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ในการเข้าชมการแสดงหน้าเวทีของนกน้อย อุไรพร ราคาบัตรเข้าชมแต่ละภาค มีราคาเหมือนกัน คือ ภาคอีสาน ๕๐ บาท, ภาคกลาง ๕๐ บาท, ภาคใต้ ๕๐ บาท และภาคเหนือ ๕๐ บาท แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงว่าด้วยการเดินทางไปแสดง หากไปเปิดแสดงเอง ก็อาจจะเก็บเพิ่มขึ้นบ้างไม่เกิน ๑๐ บาทหรืออาจจะลดลง ๑๐-๒๐ บาท แล้วแต่งานแสดงที่บริษัทจัดไปแสดงนั้น ๆ

สำหรับการแสดง จะหยุดวงหรือหยุดการแสดง เมื่อฤดูกาลเข้าพรรษาของพระสงฆ์ เป็นเวลานาน ๓ เดือน เพราะหากฝนตกจะทำให้มีผู้คนประชาชนไปดูการแสดงน้อยลงและอาจเสี่ยงต่อการขาดทุนค่อนข้างสูงมาก และปล่อยให้ลูกวงกลับไปช่วยทางครอบครัวประกอบอาชีพหลัก คือ การทำเกษตรกรรม เมื่อมีงานแสดงเข้ามา หัวหน้าหรือผู้จัดการวง ก็จะติดต่อประสานงานเพื่อนัดซ้อม เตรียมการแสดงต่อไป ในช่วงพักงานนี้ มีการ

^๑ จินตนา ดำรงเลิศ, *วรรณกรรมลูกทุ่ง*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

^๒ เจนภพ จบกระบวนวรรณ, *“พิพิธภัณฑสถานเพลงลูกทุ่ง” ในกึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทยครั้งที่ ๑*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๓๓.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, *กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทยครั้งที่ ๒*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

เตรียมการเพื่อเข้าอัดเสียงบันทึกผลงานเพลงชุดใหม่ ๆ ออกสู่ตลาด บางครั้งก็ต้องออกไปปรากฏตัวและแสดงในต่างประเทศอีกด้วย^{๑๑}

๒) ผลงานการแสดง

การสร้างสรรค์ และผลงานการแสดง แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ประเภทผลงานเพลง ประกอบด้วยชุดต่าง ๆ จำนวน ๑๓ ชุด ดังนี้ ๑) ชุดที่ ๑ นกจำ ๒) ชุดที่ ๒ อย่าคว่นรัก ๓) ชุดที่ ๓ สาวหางเครื่อง ๔) ชุดที่ ๔ ดาวไม่ลืมดิน ๕) ชุดที่ ๕ หัวใจไก่ชน ๖) ชุดที่ ๖ บ้าไก่ดี ๗) ชุดที่ ๗ มนต์เพลงเสียงอีสาน ๘) ชุดที่ ๘ ทางรักทางใจ ๙) ชุดที่ ๙ ยังฮักยังคอย ๑๐) ชุดที่ ๑๐ แม่ลูกอลเวง ๑๑) ชุดที่ ๑๑ น้ำตาเมีย ๑๒) ชุดที่ ๑๒ ดีใจเหงา และ ๑๓) ชุดที่ ๑๓ รถไฟสายน้ำตา

๒. ประเภทลำเรื่องต่อกลอน ลำเรื่องต่อกลอน นกน้อย อุไรพร ส่วนใหญ่จะผันตัวเองมาเป็นผู้กำกับการแสดง และทำหน้าที่ประพันธ์กลอนลำ มอบให้ลูกทีมทำการแสดง โดยมีลำเรื่องต่อกลอนทั้งหมด จำนวน ๘ เรื่อง คือ (๑) เรื่องสอยปูนแดง (๒) เรื่องสอยปาดำ (๓) เรื่องวงเวียนชีวิต (๔) เรื่องเงากรรม (๕) เรื่องบาปไผ่บุญมัน (๖) เรื่องเหนือคำสาบาน (๗) เรื่องฮักพ่อเท่าแม่เกิดถือ ฮักเมียเท่าแม่ข้าว และ (๘) เรื่องน้ำตาเมีย^{๑๒}

๓. ประเภทตลก มีการบันทึกการแสดงสดตลก มีจำนวน ๒๑ ชุด

จากการศึกษา พบว่า นกน้อย อุไรพร เป็นนักร้องหมอลำลูกทุ่ง ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตอีกคนหนึ่ง และกว่าที่เธอจะได้รับความสำเร็จทั้งเกียรติยศและชื่อเสียงฐานะ จะต้องผ่านอุปสรรคนานัปการทุกอย่าง หวานอมขมกลืน จะต้องใช้ความอดทน พินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยความตั้งใจมานะสู้อย่างถวายชีวิตด้วยความจริงใจ และสติปัญญาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นพี่เลี้ยงและครูได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งกลายเป็นนักร้องหมอลำที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับหนึ่งของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ (พ.ศ.๒๕๕๒) จะเห็นได้จากการที่ นกน้อย อุไรพร ได้รับรางวัลต่าง ๆ ซึ่งเป็นขวัญและกำลังใจให้เธอตระหนักเสมอมาว่า รางวัลนี้ มีคุณค่าต่อชีวิตและจิตใจของเธอมาก เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ว่าใคร ๆ ก็จะมาหาได้ หากจะได้รับต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ ด้านการแสดงจริง ๆ จึงทำให้ชีวิตของเธออยู่อย่าง

^{๑๑} สัมภาษณ์ มัยกิจ นิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ไม่ประมาทว่า จะต้องตอบแทนพระคุณของสังคมให้มากที่สุด เพราะสิ่งที่ได้ในวันนี้ ก็คือความดีของเธอที่มีต่อสังคม ฉะนั้น สังคมจึงมอบความไว้วางใจในผลงานโดยมอบเป็นโล่รางวัล เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ เป็นสักขีพยานว่า ผลงานที่เธอพยายามเน้นไปสู่สังคมนั้น ออกไปจากใจของหญิงแกร่งที่ชื่อ “นกน้อย อุไรพร” พร้อมด้วยทีมงานวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานทุกคน โดยเฉพาะรางวัล โล่ประกาศเกียรติคุณ โครงการวัฒนธรรมสัมพันธ์ สาขาสื่อพื้นเมืองจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และรางวัลอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑.๓ เกียรติคุณที่ได้รับ

เกียรติคุณและโล่รางวัลผู้ทำความดีแก่สังคมที่นกน้อย อุไรพร ได้ มีดังนี้

พ.ศ. ๒๕๔๗ รางวัลเชิดชูเกียรติ ผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและเป็นศิลปินสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัด จังหวัดศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๔๗ ประกาศเกียรติคุณผู้สนับสนุนโครงการลดความรุนแรงต่อเด็กและสตรีจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๔๗ ประกาศเกียรติคุณผู้สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนบ้านจอมวิทยา จำนวน ๑๕๐,๐๐๐ บาท สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต ๑

พ.ศ. ๒๕๔๘ โล่ประกาศเกียรติคุณ ผู้สนับสนุนงาน ๖๐ ปีครองราชย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วัดป่าตึง อำเภอสนมกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศเกียรติคุณ การส่งเสริมกิจกรรมการฝึกทักษะวิชาชีพสมาคมโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พ.ศ. ๒๕๕๒ โล่ประกาศเกียรติคุณ โครงการวัฒนธรรมสัมพันธ์ สาขาสื่อพื้นเมือง จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๕๒ โล่ประกาศเกียรติคุณ กรรมการตัดสินการประกวดหนุ่ม-สาวสงกรานต์ จากเทศบาลนครอุดรธานี

๒.๒ ความหมาย และประเภทของหมอลำ

หมอลำถือว่าเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของคนอีสานที่มีมานานและเป็นส่วนหนึ่งและเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนอีสาน จากอดีตถึงปัจจุบันหมอลำยังคงมี

ความสำคัญต่อสังคมอีสานเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเอาความหมายและประเภทของหมอลำมากล่าว ในที่นี้ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของหมอลำ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับหมอลำมีผู้ให้ความหมายคำว่า หมอลำ ตาม ทศนะต่าง ๆ ตามความเข้าใจของชาวอีสานโดยทั่วไปมีความหมาย ๒ ประการ คือ

๑. หมอลำ หมายถึง การขับลำนำด้วยภาษาถิ่นอีสานประกอบเสียงดนตรีพื้นบ้านที่เรียกว่า แคน

๒. หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการขับลำนำด้วยภาษาถิ่นอีสานประกอบเสียงดนตรีพื้นบ้านที่เรียกว่า แคน

มุณี พันทวี^{๑๒} ปราชญ์ท้องถิ่นอีสานได้แยกศัพท์ ภาษาถิ่นอีสาน ดังนี้

หมอ คือ ผู้ชำนาญในกิจการต่าง ๆ เช่น หมอแคนคือผู้ชำนาญในการเป่าแคน หมอมอ คือผู้ชำนาญในการทำนาย หมอเ็น คือผู้ชำนาญในการบีบนวด เ็น เ็น ตามร่างกาย หมอยา คือผู้ชำนาญในการใช้ยาสมุนไพร

ลำ มีความหมายสองนัยคือ ลำเป็นการขับร้องด้วยทำนองและภาษาถิ่นอีสานอย่างมีศิลปะโดยมีแคนเป็นเสียงดนตรีหลักประกอบการขับร้อง นอกจากนี้คำว่า ลำ หมายถึง สิ่งของที่มีลักษณะยาวเรียว กลม เช่น ลำไผ่ ลำอ้อย

หมอลำ หมายถึง ผู้ที่ใช้บทกลอนประกอบกับแคนให้เกิดการตอบสนองความรู้สึกของผู้ฟังหรือผู้ชม ในด้านเนื้อหาภาษา น้ำเสียง ตลอดจนท่าทางจังหวะ และทำนองที่สัมพันธ์กับแคนอันเป็นดนตรีหลักประกอบการลำ

เมที สมสิณี^{๑๓} ให้ความหมายไว้ว่า หมอลำ หมายถึง บุคคลที่มีความชำนาญในการแสดงศิลปะลีลาในการขับร้องชนิดหนึ่ง ซึ่งกลมกลืนกลับดนตรีอย่างเหมาะสม

^{๑๒} มุณี พันทวี , “หมอลำหมู” ในงานส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมครั้งที่ ๑๗ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม , (มหาสารคาม : อภิชาตการพิมพ์ , ๒๕๓๙), หน้า ๕๕-๖๑.

^{๑๓} เมที สมสิณี, หมอลำอภินิหารของการสืบสานวัฒนธรรมอีสาน, (“เดลินิวส์”, ๒ เมษายน ๒๕๓๒), หน้า ๓๔.

ไตรภพ ผลคำ^{๑๔} ให้ความหมายไว้ว่า หมอลำ หมายถึง ผู้ชำนาญในการลำโดยศึกษาเรียนรู้วิธีการลำจากหมอลำรุ่นพี่ ศึกษาวิถีชีวิตและธรรมที่ควรสื่อความหมายไปยังผู้ฟังรวมทั้ง ท่องกลอนลำจากสำนักที่ตัวเองสังกัดจนมีความสามารถในการลำ

เจริญชัย ชนไพโรจน์^{๑๕} ให้ความหมายไว้ว่า หมอลำ หมายถึง ผู้ชำนาญในการขับร้องเพลงพื้นเมืองชนิดหนึ่งของภาคอีสาน ปกติใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีสำหรับการเป่าประกอบ

อุดม บัวศรี^{๑๖} ให้คำนิยามไว้ว่า หมอลำ คือ ผู้ที่สามารถ จำหนังสือกลอนที่เขาจารึกไว้ ใส่ไว้กระบอกลำไม้ไผ่เป็นจำนวนลำ ๆ เมื่อจำได้เป็นลำ จึงเรียกว่า หมอลำ หรือหมอลำ คือผู้มีความสามารถในการลำโดยจำกลอนต่าง ๆ ในหนังสือโบราณจะเป็นตัวธรรมหรือตัวไทยน้อยก็ได้ไว้เป็นจำนวนมากๆ หนังสือเหล่านั้นเขาเรียก ลำ

สรุปได้ว่า หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการแสดงศิลปะและใช้คำกลอนที่เกิดจากการเรียนรู้จากครูมีการฝึกฝนจนชำนาญและสามารถนำสิ่งที่ได้มาคิดเป็นสำนวนภาษาของหมอลำแล้วถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟังได้อย่างไพเราะกลมกลืนกับสภาพต่าง ๆ โดยมีแคนเป็นดนตรีในการประกอบการลำ

๒.๒.๒ ประเภทของหมอลำ

การแบ่งประเภทของหมอลำ โดยมีผู้แบ่งประเภททั้งตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของการลำตามทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

ประเภทของหมอลำ มี ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ตามจุดมุ่งหมายของการขับลำ คือ

๑. การลำเพื่อรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ เช่น ลำส่อ ลำทรง ลำผีฟ้า หากลำแบบนี้เกิดจากการเชื่อในอำนาจลึกลับว่าคนให้ดีให้ร้ายแก่มนุษย์ได้จึงมีความเชื่อว่า การป่วย เกิดจากการผิด

^{๑๔} ไตรภพ ผลคำ, “สืบตำนานหมอลำกลอน ชุมพร ลำกลอน ชิงก้าวสู่ยุคไฮเทค”, (มติชน , ๒๓ มีนาคม ๒๕๓๗), หน้า ๒๓.

^{๑๕} เจริญชัย ชนไพโรจน์, รายงานผลวิจัยเรื่องทำเนียบนามศิลปินพื้นฐานอีสาน สาขาคณตรีและการมหรสพ ในจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม : ภาควิชาดุริยางค์ศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๒๘), หน้า ๒.

^{๑๖} อุดม บัวศรี, หมอลำ : บทบาทต่อสังคม (ในงานที่ระลึกผูกเสี่ยว ๓๕ เทศกาลงานกาชาดขอนแก่น), (ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๕), หน้า ๗๓-๘๒.

ผีจึงมีการล่าเพื่ออันเชิญผีลงมารับเครื่องเซ่นไหว้ หมอลำประเภทนี้จะใช้การล่าเป็นยารักษาโรค มีผู้แสดงอยู่คนเดียวทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างคนป่วยและผี

๒. การล่าเพื่อการบันเทิง หรือ ล่าเพื่อเพิ่มมหรสพ การล่าประเภทนี้แบ่งแยกตามลักษณะการแสดง แบ่งย่อยเป็น ๖ ประเภท คือ ๑) หมอลำพื้น ๒) หมอลำกลอน ๓) หมอลำซิ่งซู้ ๔) หมอลำหมู่ ๕) หมอลำเพลิน และ ๖) หมอลำพญา^{๑๗}

การล่า หรือ หมอลำ สามารถแบ่งเป็นประเภทตามลักษณะและพัฒนาการของหมอลำที่มีอยู่ ๖ ประเภท คือ หมอลำพื้น หมอลำผีฟ้า หมอลำส่อง หมอลำก๊ับแก๊บ หมอลำกลอน ธรรมดา และหมอลำซิ่งซู้^{๑๘}

สรุปได้ว่า ประเภทของหมอลำแบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของการล่า คือ การล่าเพื่อรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ เช่น ล่าส่อง ล่าทรง ล่าผีฟ้า หมอลำประเภทนี้จะใช้แสดงการล่าเป็นยารักษาโรค และการล่าเพื่อความบันเทิงหรือ ล่าเพื่อมหรสพ หมอลำประเภทนี้แบ่งเป็น ๖ ประเภท เช่น หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำซิ่งซู้ หมอลำหมู่ หมอลำเพลิน และหมอลำพญา

๒.๓ พัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

หมอลำคณะเสียงอีสานมีพัฒนาการมาจากวงหมอลำ คณะสะอาคนาฏศิลป์ซึ่งเป็นหมอลำเรื่องต่อกลอน โดยมี นายสะอาด สีตะบุตร เป็นหัวหน้าวง และมี นายมัยกิจ จิมหลวง นกน้อย อุไรพร ร่วมคณะอยู่ด้วย ต่อมาการดำเนินงานวงหมอลำคณะ สะอาคนาฏศิลป์ประสบปัญหาในการแสดง นายสะอาด สีตะบุตร ผู้เป็นหัวหน้า ต้องการยุบคณะหมอลำ นายมัยกิจ จิมหลวง พร้อม นกน้อย อุไรพร จึงได้ปรึกษากันเพื่อรักษาวงหมอลำเอาไว้ และได้ร่วมกันบริหารวงใหม่ เปลี่ยนชื่อจาก คณะสะอาคนาฏศิลป์ มาเป็นคณะเสียงอีสาน เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๕ โดยมีนาย มัยกิจ จิมหลวง เป็นผู้จัดการวง และให้ นกน้อย อุไรพร เป็นผู้นำทีมงาน

^{๑๗} จารุวรรณ ธรรมวัตร, “หมอลำ”, (วัฒนธรรมไทย ฉบับ ๒๒ ปีที่ ๓ เดือน มีนาคม, ๒๕๒๖), หน้า ๔๕-๕๔.

^{๑๘} เจริญชัย ชนไพโรจน์, “หมอลำ”, วิทยาลัยครูมหาสารคาม, ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑, เดือนมิถุนายน, สิงหาคม ๒๕๑๖, หน้า ๘๗-๘๘.

จาก พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึง ปัจจุบัน (๒๕๕๓) วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานได้ทำการแสดงไปทั่วประเทศ ในอดีตมีวงดนตรีที่มีชื่อเสียงอันดับ ๑ ของประเทศที่นกกน้อย อุไรพร ได้ถือกำเนิดในวงการเพลงและเคยเป็นนักร้องอยู่ในวง คือคณะเพชรพินทอง แต่ปัจจุบันวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน เป็นคณะหนึ่งที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยมของผู้ชมมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ที่มีนกกน้อย อุไรพร เป็นผู้นำทีมงาน

วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานเริ่มจากคณะวงดนตรีหมอลำเล็ก ๆ ที่มีการแสดงหมอลำเป็นหลัก มีผู้ร่วมทีมงานไม่กี่สิบคน แต่เนื่องจากผู้นำทีมคือ นกกน้อย อุไรพร เป็นนักร้องอัดแผ่นเสียงที่คนรู้จักแล้ว และชื่นชอบน้ำเสียงอยู่แล้ว จึงทำให้คนรู้จักมากขึ้น จากที่เป็นคณะเล็ก ๆ ก็เริ่มมีทีมงานมากขึ้น การแสดงก็พัฒนาไปเรื่อย ๆ จากที่เน้นการแสดงหมอลำอย่างเดียวก็มีพัฒนาการทางดนตรีเป็นการเปิดฉาก กล่าวคือ ทางเจ้าภาพที่จ้างไปแสดงจะได้ชมทั้งดนตรีและหมอลำ ปัจจุบันจึงมีสมาชิกในทีมงานเป็นจำนวนร้อยกว่าคน ทั้งที่เป็นหมอลำ นักร้อง ตลก หางเครื่อง และนักดนตรี รวมทั้งพนักงานขับรถและคนเก็บของ นอกจากพัฒนาการวงของคณะเสียงอีสานที่เป็นวงใหญ่ขึ้นแล้วการแสดงต่าง ๆ ก็มีพัฒนาการไปด้วย ปัจจุบัน นกกน้อย อุไรพร พร้อมศิลปินในคณะเป็นศิลปินในสังกัด บริษัท ท็อปไลน์ มิวสิค

เมื่อกว่าถึง วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานแล้ว จะเห็นว่า มีพัฒนาการขึ้นมาเรื่อย ๆ จนเป็นวงดนตรีหมอลำคณะใหญ่ มีชื่อเสียง เป็นวงหมอลำหมายเลข ๑ ของประเทศ^๙ ก็ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมของ นกกน้อย อุไรพร พร้อมทั้ง ความมุ่งมั่น เอาจริงเอาจังของนายมัชกิจ ฉิมหลวง (อาวทิดหลอด) คู่ชีวิต ทั้งสองใช้เทคนิควิธีการ ตลอดจนกลยุทธ์ หลายรูปแบบ เข้ามา บริหารจัดการพัฒนางวงเสียงอีสาน จนทำให้ แฟนเพลง แฟนหมอลำยอมรับให้การสนับสนุน อย่างล้นหลาม จนถึงวันนี้ ก็ยังคงเป็นคณะหมอลำที่มีงานแสดง ถือว่ามากที่สุดของประเทศไทย

จากการที่ นกกน้อย อุไรพร มีความมุ่งมั่น อดกลั้น อดทน ต่อความยากลำบากในการเรียนรู้ประสบการณ์จนมีความเชี่ยวชาญในด้านศิลปะการแสดง จึงขอยกความเกี่ยวกับกวีกลา ว่าด้วยกวีทางพระพุทธศาสนา ๔ ข้อ เพื่อเปรียบเทียบในความสามารถความสำเร็จ

^๙ สัมภาษณ์ นกกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ของ นกน้อย อุไรพร และวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ดังมีความในพระสุตตันตปิฎก กวี
สูตร ปัญจม ปิณณาสก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต^{๒๐} ได้แสดงไว้ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กวีมี ๔ ประเภทนี้ กวี ๔ ประเภทนี้
คืออะไรบ้าง คือ จินตกวี ๑ สุตกวี ๑ อรรถกวี ๑ ปฏิภาณกวี ๑”

นอกจากนี้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)^{๒๑} ยังได้นำเรื่อง ในพระไตรปิฎก
มาเรียบเรียงในหนังสือคลังธรรมหาวชิรเกี่ยวกับ กวีกลา ความว่า กวีกลาว่าด้วย กวีทาง
พระพุทธศาสนา ๔ ชื่อ คือ

๑. จินตกวี ผู้คิดแล้วแต่งเป็นบทกวี
๒. สุตกวี ผู้ฟังก่อนแล้วแต่งเป็นบทกวี
๓. อรรถกวี ผู้อาศัย อรรถหรือ ข้อความหนึ่งแล้วแต่งเป็นบทกวี
๔. ปฏิภาณกวี ผู้สามารถใช้ปฏิภาณของตน แต่งเป็นบทกวีได้ทันที

คำว่า กวีกลา มาจากคำสองคำคือ กวี+กลา ถ้าให้อธิบายถึงความหมายของคำทั้ง
๒ คำว่า กวี หมายถึง ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในศิลปะการประพันธ์บทกลอน จำแนกเป็น ๔ คือ

๑. จินตกวี แต่งโดยความคิด
๒. สุตกวี แต่งโดย ได้ฟังมาก
๓. อรรถกวี แต่งโดยความจริง
๔. ปฏิภาณกวี แต่งกลอนสด

ส่วนคำว่า กลา หมายถึง ถ้อยคำ, เรื่อง, คำอธิบาย, คำกล่าว^{๒๒}

เกี่ยวกับกวีกลาโดยความหมายแล้วถือว่ามีสำคัญทุกข้อแต่ทั้งนี้ผู้ที่จะเป็นกวี
ได้ ต้องผ่านการเรียนรู้และมีประสบการณ์ การใช้ถ้อยคำต่างๆมาเป็นอย่างดี เช่น ผู้ที่จะเป็น จิ

^{๒๐} อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๑/๑๕๐.

^{๒๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), คลังธรรมเล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง,
๒๕๔๖), หน้า ๕๐.

^{๒๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์ศิริวัฒนอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๗, ๘๔-๘๕.

นตกริ ต้องเป็นผู้ที่รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล คนที่จะเป็น สุตกริได้ต้องเป็นผู้ เคยได้ยิน ได้ฟังมา มาก คนที่จะเป็นอตกริได้จะต้องรู้จักความจริงถึงอธิบายความได้ คนที่จะเป็นปฏิภาณกริได้ ต้องผ่านการฝึกฝนมามาก หาก กล่าวถึงลำดับความสำคัญ ปฏิภาณกริถือว่ามีความสำคัญเป็น อันดับแรก อตกริมีความสำคัญเป็นอันดับที่สอง จินตกริมีความสำคัญอันดับที่สาม และสุตกริมีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้าย เพราะฉะนั้น กริภาที่ว่าด้วยกริตามแนวทาง พระพุทธศาสนา จึงหมายถึง ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในการใช้ถ้อยคำหรือผู้ที่มีความชำนาญในคำ ประพันธ์คำกลอน โดยเป็นผู้ที่คิดแล้วสามารถแต่งเป็นบทกริ เป็นผู้ที่ฟังมาแล้ว สามารถแต่ง เป็นบทกริ เป็นผู้รู้ความจริงแล้วแต่งเป็นบทกริและเป็นผู้ผ่านประสบการณ์ทั้ง ๒ แล้ว สามารถแต่งเป็นบทกลอน สด ๆ ได้ กล่าวคือ เป็นผู้คิดแล้วสามารถแต่งเป็นบทกริได้ผู้ที่เคย ฟังมาแล้วแต่งเป็นบทกริได้ ผู้ที่รู้ความจริงแล้วแต่งเป็นบทกริได้และผู้ที่ผ่านประสบการณ์ทั้ง หมดแล้วสามารถแต่งเป็นบทกริได้ ผู้ที่จะเป็นหมอลำได้ต้องมีความสามารถในด้านใดด้าน หนึ่ง แต่โดยส่วนมากจะเป็นผู้ที่ผ่านทุกด้านมาจนสามารถใช้ประสบการณ์ถ่ายทอดเป็น กลอนลำได้^{๒๓}

นับตั้งแต่ก่อตั้งวงมายาวนานกว่า ๒๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ คือ ห้วงเวลาอัน รุ่งโรจน์ที่สุดของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานทุกสิ่งทุกอย่างเอื้ออำนวยไปหมด ไม่ว่า เงินทุนซึ่งมีสปอนเซอร์หลักจากบริษัทเครื่องดื่มบำรุงกำลังชื่อดัง ไม่ว่าจะเป็นชื่อเสียงของ ศิลปินในทีมงาน และความลงตัวในด้านการแสดง ทิวการแสดงของวงถูกจองยาวเหยียดเต็ม ถึงปี ๒๕๔๖ ถึงปี ๒๕๔๗ ก็ใกล้จะเต็มอยู่รอบร่อนอ่าวทิศตลอด (มัทธิง นิยมหลวง) ต้อง ออกปากว่า คนจ้างไม่กลัวหมอลำจะตายจากหรืออย่างไร ปรากฏการณ์ “เสียงอีสานฟีเวอร์” เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนตลอดระยะเวลาการทำงาน เมื่อก่อนนั้นเล่นปิควิกจะ เก็บเงินได้หลักแสนนั้นอย่าหวัง แล่สีห้าหมื่นก็บุญโข แต่ทกมาปีนี้บางงานเก็บได้กว่าล้าน ตำสุด ๗-๘ แสน ชนิดว่าวงสดริงดัง ๆ แห่งยุคที่ว่าแน่ยังต้องซิดซ้าย อ่าวทิศตลอดก็ได้แต่นั่ง เสียดาย เพราะที่เขาเก็บได้เป็นล้าน จะตมมาถึงวงเป็นค่าจ้างแค่แสนเจ็ด ที่เหลือเขาหอบใส่ถุง ปุ๋ยกลับบ้าน ได้แต่ทำตาปริบ ๆ คิดอยากจะได้คิวปิควิกเองซัก ๑๐ คิว แต่ก็สาบไปเสียแล้ว เพราะรับงานจ้างไว้เต็มเหยียด เงินแสนกว่าไม่ได้มากมายเลยเมื่อนำมาหารกับค่าแรง ค่ากิน ค่าอยู่ของคนกว่า ๔๐๐ ชีวิต ค่าน้ำมันรถยนต์สามสิบกว่าคัน แล่อ่าวทิศตลอดและนกันน้อยยัง

^{๒๓} จารุวรรณ ธรรมวัตร, หมอลำ, หน้า ๗.

มันคงกับจุดตรงนี้ไม่มีเปลี่ยนแปลง ทั้งสองคิดเสมอว่านี่ไม่ใช่กองทัพการแสดง ศิลปวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว แต่นี่คือกองทัพแรงงานที่สัญจรรอนแรมไปทุกถิ่นฐาน การแสดงคือการทำงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าแรงนำไปจุนเจือครอบครัวเมื่อถึงฤดูกาลปีดวงในหน้าฝนทุกต้นเดือนมิถุนายนของทุกปี^{๒๔}

สรุปว่า เมื่อกล่าวถึง วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานแล้ว จะเห็นว่า มีพัฒนาการ ขึ้นมาเรื่อย ๆ จนเป็นวงดนตรีหมอลำคณะใหญ่ มีชื่อเสียง เป็นวงหมอลำหมายเลข ๑ ของประเทศ^{๒๕} ก็ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมของ นกน้อย อุไรพร และนายมัทธิง จิมหลวง (อาว ทิดหลอด) คู่ชีวิต พร้อมทั้งความมุ่งมั่นเอาจริงเอาจังในการบริหารจัดการของทั้งสอง การใช้ เทคนิควิธีการ ตลอดจนกลยุทธ์หลายรูปแบบเข้ามาบริหารจัดการพัฒนางานวงดนตรีหมอลำคณะ เสียงอีสาน จนทำให้แฟนเพลง แฟนหมอลำยอมรับ ให้การสนับสนุนอย่างมาก จนถึง ปัจจุบันนี้ก็ยังคงเป็นคณะหมอลำที่มีงานแสดงถือว่ามากที่สุดระดับหนึ่งของประเทศไทย

๒.๔ สรุป

นกน้อย อุไรพร ซึ่งมีชื่อจริงว่า อุไร จิมหลวง (สกุลเดิมสีหะวงษ์) เป็นเด็กหญิงที่ แข็งแกร่งต่อสู้กับภาวะทางเศรษฐกิจ คือ ความยากจน ความลำบากในการดำเนินชีวิตของชาว อีสานบนพื้นที่ภาคอีสานตอนล่าง คือ จังหวัดศรีสะเกษ ก่อนที่จะผันตัวเองมาเป็นศิลปิน ระดับประเทศในปัจจุบัน ต้องอดทนฟันฝ่าต่ออุปสรรค และปัญหาชีวิตมาอย่างโชกโชน ล้มลุกคลุกคลานทั้งดีใจและเสียใจระคนกันไปอย่างไม่มีใครรู้ความในใจได้ ขณะเดียวกันก็มี จิตใจที่แน่วแน่มุ่งมั่นพากเพียรบากบั่นดิ้นรนทุกทางเพื่อก้าวเข้าสู่วงการเพลงลูกทุ่ง โดยเริ่ม ตั้งแต่จากการเป็นหางเครื่องประจำวงดนตรีคณะ “เพชรพินทอง” ของนพดล ดวงพร เป็น เวลาเกือบ ๔ ปี และได้รับการขนานนามว่า “นกน้อย อุไรพร” ก็จากอาจารย์ท่านนี้เช่นกัน

จุดมุ่งหมายของชีวิตศิลปินลูกทุ่งคนนี้ คือ ต้องการพัฒนางานให้ก้าวหน้าและ สามารถที่จะยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง บนศักยภาพและความสามารถของตนและทีมงานทุกคน ที่พร้อมใจกันเป็นเหมือนครอบครัวใหญ่ที่หล่อหลอมทุกคนให้มีความรักใคร่กันเหมือน ญาติ แม้ว่าต่างคนจะต่างที่มาทั้งผู้จัดการวง อาจารย์สอนดนตรี นักร้อง หางเครื่อง พนักงาน

^{๒๔} <http://poowadon 01.212cafe.com/category/2029>.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

จับรถ และคนที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนหลายฝ่าย ที่มีส่วนทำให้การจับเคลื่อนวงดนตรีหมอลำ คณะเสียงอีสานให้เดินต่อไปได้อย่างมั่นคง จุดสำคัญ ก็คือ ความจริงใจ ที่จะผลิตผลงานอันทรงคุณค่าในด้านศิลปะออกไปสู่ประชาชนอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยของหญิงแกร่งผู้ เป็นหัวหน้าวงที่ชื่อ “นกน้อย อุไรพร” คนนี้ ดังนั้นผลงานสร้างสรรค์แต่ละชุด จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของแฟนเพลง ขณะเดียวกันนี้ ก็เป็นการจรจอลงเพลงลูกทุ่งทั้งบทเพลงและหมอลำ ให้อยู่คู่กับชาวอีสานสืบไปชั่วกาลนาน และเพื่อเป็นแบบอย่างไปสู่ชนรุ่นหลัง

ในด้านความหมายและประเภทของหมอลำได้กล่าวถึง กวีกาที่ว่าด้วย กวีทาง พระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการลำ กวีคามืออยู่ ๔ ชื่อคือ จินตกวี สุตกวี อรรถกวี และ ปฏิภาณกวี ตามแนวทางพระพุทธศาสนาหมายถึงผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในการใช้ถ้อยคำหรือผู้มีความชำนาญในการประพันธ์คำกลอน ส่วนความหมายของหมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการแสดงศิลปะการใช้คำกลอนที่เกิดจากการเรียนจากครูที่มีการฝึกฝนจนชำนาญ และสามารถนำสิ่งที่ได้เห็น ได้ฟังมาคิดเป็นสำนวนภาษาแล้วถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟังได้อย่างไพเราะกลมกลืนกับสภาพต่าง ๆ โดยมีแคนเป็นดนตรีประกอบการลำ และประเภทหมอลำมีหลายประเภทแต่เมื่อดูตามจุดมุ่งหมายแล้วมี ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑.การลำเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เช่น การลำส่อง ลำผีฟ้า หมอลำประเภทนี้จะใช้ในการลำเป็นยารักษาโรค

๒.การลำเพื่อความบันเทิงหรือลำเพื่อมหรสพ หมอลำประเภทนี้แบ่งเป็น ๖ ประเภท คือ ลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำซิ่งซู้ หมอลำซิ่ง หมอลำเพลิน และหมอลำผญา

การบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ในฐานะหัวหน้าวง นกน้อย อุไรพร ได้ประยุกต์หลักกรรมมาใช้จนทำให้ประสบความสำเร็จ ในการครองตน ครองคน และครองงาน

บทที่ ๓

การบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการ ของวงศ์มนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการของผู้นำองค์กรของ
ผู้นำเชิงพุทธ พุทธวิธีการบริหาร และการบริหารจัดการเชิงพุทธของหมอลำคณะเสียงอีสาน
มีเนื้อหาสาระที่ควรศึกษา ต่อไปนี้

๓.๑ แนวคิดการบริหารจัดการองค์กรของผู้นำเชิงพุทธ

การบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ ในปัจจุบันมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยวิทยาการ
บริหารจัดการ เข้ามาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร และสิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหาร
ต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้บริหารต้องมีจักขูมา แปลว่า มีสายตาที่ยาวไกล คือ
มองการณ์ไกล”^๑ วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและ
ใช้สื่อสารให้สมาชิกในองค์กรยอมรับ และดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็
จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้^๒ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางใน
พระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือ
วิมุตติ (ความหลุดพ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม
ฉันใด ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติรส ฉันนั้น”^๓

^๑ อด.ด.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๕/๑๔๖.

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

^๓ วิ.จุล. (ไทย) ๓/๔๖๒/๒๕๑.

๓.๑.๑ ความหมายของการบริหาร

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^๔ ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น

สมพงศ์ เกษมสิน^๕ ได้สรุปว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์ นำเอาทรัพยากร (Administrative Resources) มาประกอบการตามกระบวนการ (Process of administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ธงชัย สันติวงษ์^๖ กล่าวถึงความหมายของการบริหาร ว่า การบริหารเป็นงานของหัวหน้างานทุกคนที่ต้องปฏิบัติในฐานะที่เป็นผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องมีภารกิจในการเป็นผู้ทำ การจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ และประสานกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสำเร็จขององค์กร

Ricky W. Griffin^๗ ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการธุรกิจหรือองค์กรว่า หมายถึง แสดงให้เห็นจากกลุ่มของบุคคลที่มาร่วมกันทำงานด้วยโครงสร้างและการประสานงานเป็นหลักการจัดเจนแน่ชัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดเป้าหมายไว้, ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ (เรียกว่า การบริหารแบบ ๔ M.) ซึ่งประกอบด้วย

- (๑) คน (Man)
- (๒) เงิน (Money)
- (๓) วัสดุดิบ (Material) เครื่องจักร
- (๔) การบริหาร (Management)

^๔ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๓.

^๕ สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหารงานบุคคลแผนใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๑๒.

^๖ ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร : การศึกษาการจัดการแผนใหม่, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๑๑.

^๗ Ricky W. Griffin, A Managerial Perspective, the second edition, (Publisher : Addison-Wesley Publication), p. 6.

ดังนั้น สรุปความหมายต่าง ๆ ข้างต้น ได้ว่า “การบริหารจัดการ” จึงเป็น กระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกัน ซึ่งผู้บริหารต้องเข้ามาช่วยเพื่อให้ บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร ประเด็นสำคัญของการบริหารจัดการ (Management) มีดังนี้

- (๑) การบริหารจัดการสามารถประยุกต์ใช้กับองค์กรใดองค์กรหนึ่งได้
- (๒) เป้าหมายของผู้บริหาร คือ ความสำเร็จ และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร
- (๓) การบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิต (Productivity) โดยมุ่งสู่ ประสิทธิภาพ (Efficiency) (วิธีการใช้ทรัพยากรโดยประหยัดที่สุด) และประสิทธิผล (Effectiveness) (บรรลุเป้าหมายคือประโยชน์สูงสุด)
- (๔) การบริหารจัดการสามารถนำมาใช้สำหรับผู้บริหารในทุกระดับชั้นขององค์กร

๓.๑.๒ พุทธวิธีการบริหาร

การศึกษาพุทธวิธีการบริหารในครั้งนี้ขอใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการ พิจารณา หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ^๔ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานใน ปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีจะต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนด ทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากรเป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนา บุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนิน ตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

^๔ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔-๕.

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

ดังนั้น เมื่อพิจารณาพุทธวิธีบริหารในประเด็นที่เกี่ยวกับการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล ตามลำดับดังต่อไปนี้^๕

(๑) พุทธวิธีในการวางแผน คือ การใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจ ให้ชัดเจน เพื่อให้สมาชิกได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้

(๒) พุทธวิธีในการจัดองค์กร คือ การกระจายอำนาจ การให้ความเคารพซึ่งกันและกัน หมายถึง ลูกน้องต้องให้ความเคารพหัวหน้า ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน และการใช้คนให้เหมาะกับงานในองค์กร

(๓) พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล คือ การจัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร การจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถ มีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ นั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษ

(๔) พุทธวิธีในการอำนวยการ คือ การสื่อสารเพื่อการบริหารการดำเนินงาน ใช้หลัก ๔ ศ.^๖ ได้แก่ ๑) สันติสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย ๒) สมาทปนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกรู้ว่าต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง ๓) สมุตเตชนา (แก้แค้น) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย และ ๔) สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการ

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๕-๒๒.

^๖ ที.สี. (ไทย) ๘/๑๕๘/๑๖๑.

งาน และความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๑๑} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้รู้ (ตถาการี) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถาการี) ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่ทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ^{๑๒} ดังนี้ ๑) อัตตาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง ๒) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง ๓) ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

(๕) พุทธวิธีในการกำกับดูแล คือ การควบคุม การกำกับดูแลสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลองค์กรเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน ทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ^{๑๓} เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มมุกคณผู้ไร้ยางอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

สรุปว่า พุทธวิธีการบริหาร ยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เพียงเป็นอัตตาธิปไตย (การถือตนเองเป็นใหญ่) และ โลกาธิปไตย (การถือคนอื่นเป็นใหญ่)

๓.๑.๓ การบริหารรู้จักใช้เครื่องมือแห่งความสำเร็จ ๔ ข้อ (ปลิตธิธัมมุปกรณกถา)

ในทางพระพุทธศาสนานั้น เมื่อเราพิจารณาถึงองค์ความรู้การบริหารเชิงพุทธแล้วสามารถนำหลักการมาประยุกต์ใช้ เพื่อบริหารจัดการองค์กร ให้บรรลุเป้าหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำหลักธรรมมาใช้นั้นมีหลักต่าง ๆ ดังนี้ หลักธรรมที่ใช้ประกอบกับการดำเนินงานให้เกิดความสำเร็จมี ๔ ประการ คือ

^{๑๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๕.

^{๑๒} อง.ดิก. (ไทย) ๒๐/๔๗๕/๑๗๖.

^{๑๓} วินย. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

๑. ศรัทธา ทำให้ข้ามโอชะได้

๒. ความไม่ประมาท ทำให้ข้ามอรรณพได้

๓. ความเพียร ทำให้ล่วงทุกข์ได้

๔. ปัญญา ทำให้บริสุทธิ์ได้^{๑๔}

ในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อาพาทสูตร ยักขสังยุต ได้แสดงเกี่ยวกับเรื่องว่าด้วยเครื่องมือแห่งความสำเร็จ ๔ ดังนี้

“ความว่า คนจะข้ามโอชะได้ด้วยศรัทธา ๑ จะข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท ๑ จะล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร ๑ จะบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา”^{๑๕}

ข้อ ๑ ศรัทธาที่อธิบายความว่าคนจะข้ามโอชะได้ด้วยศรัทธา หรือศรัทธาทำให้ข้ามโอชะได้นั้นในการทำงานอะไรถ้าคนเราหรือผู้ทำงานนั้นไม่มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเองกระทำผลของงานก็จะไม่สำเร็จแต่เมื่อเราทำด้วยความเชื่อมั่นว่าการกระทำในสิ่งนั้น ๆ เมื่อสำเร็จแล้วจะได้ผลตามที่ตนคิดเหล่านี้โดยไม่ย่อท้ออุปสรรค ความเชื่อเหล่านี้จะข้ามพ้นอุปสรรคไปได้

ข้อ ๒ ความไม่ประมาท ทำให้ข้ามอรรณพได้ความหมายว่า การบริหารงานต่าง ๆ ถ้าเราทำด้วยความไม่ประมาทพิจารณาถึงเหตุผลคอยระมัดระวังจะทำให้งานเรียบร้อย ความประมาททำให้เกิดความผิดพลาดและมีปัญหาตามมาหลาย ๆ อย่าง การจะก้าวไปสู่ความสำเร็จต้องไม่มองข้ามปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีปัญหาแล้วต้องรีบแก้ไขหาทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา การมองปัญหาว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่รีบหาทางแก้ไขหรือป้องกันถือว่ามีความประมาทความสำเร็จของงานจะไม่ราบรื่นหรือไม่สำเร็จตามเป้าหมายได้ดังนั้นหลักความไม่ประมาทจึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการที่ผู้นำหรือผู้บริหารต้องมีความตระหนักรู้อยู่เสมอ

^{๑๔} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **คลังธรรมเล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔.

^{๑๕} ศ.ส. (ไทย) ๑๕/๒๖๓/๑๘๖.

ข้อ ๓ ความเพียร ทำให้ล่งทุกข์ได้หมายความว่า ความเพียรคือหัวใจสำคัญของการทำงานผู้นำหรือผู้บริหารเมื่อเจอปัญหาแล้วไม่อดทนไม่มีความเพียรพยายามที่จะแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นก็จะพบแต่ความทุกข์ใจ ผู้นำหรือผู้บริหารที่เข้าใจสภาพปัญหาแล้วค่อยเพียรพยายามแก้ไขด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ตัวเองตั้งไว้ถึงแม้จะพบอุปสรรคปัญหา ก็ยังไม่ถอยถอยในที่สุดก็จะประสบความสำเร็จ ดังนั้นความเพียรจึงได้ชื่อว่า ทำให้ล่งทุกข์ได้

ข้อ ๔ ปัญญา ทำให้บริสุทธิ์ได้ หมายความว่า การบริหารงานต่าง ๆ ของผู้นำต้องใช้ปัญญาพิจารณาได้ตรง มองให้ทะลุในปัญหาทุกด้าน

สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ใช้ประกอบดำเนินงานให้เกิดความสำเร็จหรือที่เรียกทั่วไปว่า พลทธิชัยมูปรกณกถาหรือธรรมเป็นเครื่องมือแห่งความสำเร็จมี ๔ ประการ คือ ศรัทธาทำให้ข้ามโอฆะได้ ความไม่ประมาททำให้ข้ามอรรณพได้ ความเพียร ทำให้ล่งทุกข์ได้ และปัญญาทำให้บริสุทธิ์ได้ บุคคลทั้งหลายควรมีเครื่องมือทั้ง ๔ ประการจะทำให้ประสบความสำเร็จได้

๓.๑.๔ หลักการบริหารเชิงพุทธ ๓ ข้อ

การบริหารงานในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ใน ทุติยปาปณิกสูตร อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงลักษณะของนักบริหารไว้ ๓ ประการ^{๑๖} คือ

๑. จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือจะตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อนี้คือ มีความชำนาญในการใช้ความคิด

๒. วิตุโร หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชร ต้องดูออกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะข้อนี้คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

^{๑๖} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/ ๕๓, ๕๖.

๓. นิสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้น ๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะข้อนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

นอกจากนั้น พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๑๗} ได้อธิบายไว้ว่า ลักษณะทั้ง ๓ ประการ มีความสำคัญมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหารถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมจำนวนมาก ลักษณะข้อ ๑ และข้อ ๓ สำคัญมาก ส่วนข้อที่ ๒ มีส่วนสำคัญน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความชำนาญเฉพาะด้านได้

สำหรับนักบริหารระดับกลาง ลักษณะทั้ง ๓ ข้อ มีความสำคัญพอ ๆ กัน คือ เขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้านและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาในขณะเดียวกันเขาต้องมีปัญญาที่มองภาพกว้างและไกล เพื่อเตรียมตัวขึ้นเป็นนักบริหารระดับสูง นักบริหารระดับกลางบางคนไม่ได้เตรียมตัวให้พร้อมในด้านสติปัญญา เมื่อขึ้นสูงก็ถูกผู้ใต้บังคับบัญชานิินทาว่า “โง่แล้วยังขยัน”

สำหรับนักบริหารระดับต้นที่ต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดนั้น ลักษณะข้อที่ ๒ และข้อที่ ๓ คือ ความชำนาญเฉพาะด้านและมนุษยสัมพันธ์ สำคัญมากแต่กระนั้นเขาก็ต้องพัฒนาคุณลักษณะ ข้อที่ ๑ คือ ปัญญาเอาไว้เพื่อเตรียมเลื่อนสู่ระดับกลางต่อไป

สรุปได้ว่า หลักการบริหารเชิงพุทธเป็นการนำหลักที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสเกี่ยวกับการบริหารงานทุกระดับ ผู้บริหารที่จะให้การบริหารงานสำเร็จลุล่วงได้ต้องมีคุณลักษณะ ๓ ประการ คือ

๑. จักขุมา มีปัญญามองไกล ต้องมีความชำนาญในการใช้ความคิด

๒. วิตุโร มีการจัดการธุระได้ดี ต้องมีความชำนาญด้านเทคนิค

๓. นิสยสัมปันโน มีการพึงพาอาศัยคนอื่นได้ต้องมีความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

^{๑๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๓๕-๔๐.

๓.๑.๕ การบริหารจัดการด้วยหลักสัปปริสธรรม ๗ ข้อ

ในพระสูตรตันตปิฎก สังคีตสูตร ที่มณิกาย ปาฏิกวรรค และธัมมัญญสูตร อังคุตรนิกาย สุตตนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสการดำรงตน และการบริหาร^{๑๔} ดังนี้

สัปปริสธรรม ๗ คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

ธัมมัญญ เป็นผู้รู้จักเหตุ ๑	อรรถัญญ เป็นผู้รู้จักผล ๑
อัตตัญญ เป็นผู้รู้จักตน ๑	มัตตัญญ เป็นผู้รู้จักประมาณ ๑
กาลัญญ เป็นผู้รู้จักกาล ๑	ปริสัณญ เป็นผู้รู้จักบริษัท ๑
บุคคลัญญ เป็นผู้รู้จักบุคคล ๑	

หลักสัปปริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษเป็นคุณสมบัติของผู้ดี ระบบผู้ดี หรือ ที่เรียกว่า สัปปริสธรรมกถา ๗ คือ

๑. ธัมมัญญตา ความรู้จักเหตุ
๒. อรรถัญญตา ความรู้จักผล
๓. อัตตัญญตา ความรู้จักตน
๔. มัตตัญญตา ความรู้จักประมาณ
๕. กาลัญญตา ความรู้จักกาล
๖. ปริสัณญตา ความรู้จักชุมชน
๗. บุคคลัญญตา ความรู้จักบุคคล (บุคคลปโรปรัญญตา)^{๑๕}

การบริหารจัดการด้วยหลักสัปปริสธรรม ๗ นี้ผู้บริหารต้องมีความฉลาดในปัญญาพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ให้เหมาะสม แต่ถ้ายึดถึงความเป็นสำคัญแต่ละข้อนั้นถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้บริหารรู้จักตนเองและเรียงตามลำดับข้อที่ ๑ , ๒, ๓ , ๔ , ๕ , ๖, ๗ คือ มีเหตุผล รู้จักความพอดีแก่เวลาแก่ชุมชนและบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารในหมู่คณะถ้าขาดข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งอาจทำให้ไม่สะดวกราบรื่นที่ว่า สัปปริสธรรมเป็น

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย)๑๑/๓๓๐/๑๓๐ , อ.สุตตก.(ไทย) ๒๓/๖๘/๕๘.

^{๑๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) และคณะ, กลังธรรมเล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

คุณสมบัติของผู้ดีต้องมีธรรมเหล่านี้ประจำไว้ และนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

ในการบริหารจัดการด้วยหลักสัปตริศธรรม ผู้บริหารต้องเป็นคนมีเหตุมีผล รู้จักตนเอง ว่าการบริหารงานได้ดีหรือบกพร่องตรงไหนงานนั้นเกินกำลังที่จะทำด้วยตนเองหรือต้องหาคนช่วยมากน้อยแค่ไหน สถานที่เราทำงานอยู่นั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ ใครควรเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่ช่วยเราได้ในเวลาใดบ้าง ดังนั้น ผู้บริหารควรยึดหลักธรรมที่ดี ๆ และฉลาดเลือกใช้หลักธรรมแต่ละข้อให้เหมาะสมกับสถานการณ์จึงจะทำให้เกิดความสำเร็จด้วยดี

สำหรับหลักพุทธธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธมีอยู่หลายลักษณะ และการดำเนินชีวิตในแต่ละวันย่อมมีวิถีคิด วิถีการทำงานที่แตกต่างกัน ในส่วนที่เหมือนกันคือชาวพุทธมีการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการทำงานตามความเหมาะสมของแต่ละคน แต่ละครอบครัวตลอดจนในแต่ละอาชีพ ในการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการวงหมอลำคณะเสียงอีสานในงานวิจัยนี้ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา โดยแบ่งเป็นประเด็นหลักไว้ ๒ ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ๑) หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ด้านจริยศิลป์ (จริยธรรมในการแสดง) เกี่ยวกับหัวข้อเบญจศีลเบญจธรรม อปรีหานิยมธรรม ๑ เทวธรรม (hiri-โอตตปปะ) ๒) หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการบริหารวง เกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ สังฆะ (ความซื่อสัตย์และตรงต่อเวลาการแสดง) ความรู้จักกตัญญูกตเวที ซึ่งผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๓.๒ หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ด้านจริยศิลป์ (จริยธรรมในการแสดง)

ในการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ด้านจริยศิลป์หรือจริยธรรมในการแสดงมีหลักพุทธธรรมในประเด็นที่ต้องวิจัยอยู่ ๓ ประเด็นคือ เบญจศีลเบญจธรรม อปรีหานิยมธรรม ๑ และเทวธรรม (hiri-โอตตปปะ) ตามที่วิเคราะห์ดังนี้

๓.๒.๑ เบญจศีล เบญจธรรม

เบญจศีล หมายถึง ศีล ๕ คือการละปาณาติบาต ชื่อว่าศีล เวรมณี การงดเว้น ชื่อว่าศีล เจตนา ชื่อว่าศีลสังวรชื่อว่าศีล การไม่ล่วงละเมิดชื่อว่าศีล^{๒๐}

^{๒๐} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๒๕๖/๒๔๗.

ศีล ๕ หรือเบญจศีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจาให้เรียบร้อย การรักษากฎตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนมี ๕ ข้อ คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน

๒. อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้ เว้นจากการลักโกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ทำลาย ทรัพย์สิน

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการประพฤติดีกในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน

๔. มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง

๕. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี หมายถึง เว้นจากน้ำเมาคือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ

เบญจธรรม หมายถึง ธรรม ๕ ธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมิไ่ว้ประจําใจ ได้แก่

๑. เมตตากรุณา ความรักความใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์คู่กับศีลข้อ ๑

๒. สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริตคู่กับศีลข้อ ๒

๓. กามสังวร ความสังวรในกาม ความสำรวม ระวัง รู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูปเสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีลข้อ ๓

๔. สัจจะ ความสัตย์ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อ ๔

๕. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวเสมอ คือฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิดรู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อ ๕

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการบริหารวง ของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีการนำพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยศิลป์ กล่าวคือ เบญจศีลเบญจธรรมมาใช้ มีการนำหลักการที่ไม่ให้มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งภายในวงให้มีความรักใคร่

ปรารถนาที่ดีต่อกัน ให้คิดช่วยเหลือกันภายในคณะรักกันเหมือนพี่น้องเอ็นดูกัน การอยู่ร่วมกันให้ทุกคนมีความจริงใจต่อกัน ห้ามลักขโมยของสมาชิกร่วมงานกัน ศิลข้อ ๓ ทางคณะมีกฎห้ามอยู่ร่วมกันฉันชู้สาว การควบคุมคือให้ทุกคนมีความสำรวมในกามารมณ์ ไม่ให้หลงระเริง มีความพอดีไม่ติดใน รูป รส กลิ่น เสียง หรือยินดีในอารมณ์ต่าง ๆ จนเกินตัว สมาชิกทุกคนในคณะต้องมีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อกัน พูดแต่ความจริงไม่เอาเรื่องเอาเปรียบกันยินดีเฉพาะส่วนที่ตนเองจะพึงได้เท่านั้น ประการสุดท้ายคือให้ทุกคนฝึกฝนตนเองตลอดเวลา ให้ทำเฉพาะสิ่งใดที่ควรทำ ให้ละในสิ่งที่ไม่ควรละ การฝึกให้สมาชิกทุกคนไหว้พระสวดมนต์ทุกวัน ก็เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีจิตใจสบาย เกิดความสงบ การพูดหรือการสวดบ่อย ๆ เป็นการปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดแก่ลูกวงทุกคน การแสดงถ้าคณะไม่มีศีลธรรมถึงจะแสดงอย่างไรก็ไม่มีความสุขสนาน การแสดงหมอลำบทแต่ละบทที่จะแสดงต้องให้ออกมาจากจิตใจ ดังนั้นการนำหลักเบญจศีล เบญจธรรมมาประยุกต์ใช้ก็เป็นการบังคับเบื้องต้นให้รู้จักควบคุมตนเอง ให้แสดงเฉพาะส่วนที่ควรแสดงได้ ให้ทุกคนรู้จักซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตนเอง ไม่ทรยศต่ออาชีพ ไม่เอาเปรียบผู้ฟัง^{๒๑} การประยุกต์ใช้หลักจริยศิลป์เป็นการรู้จักใช้ศิลปะที่ถูกต้อง มีการประพาดหรือการแสดงที่ถูกใจผู้ฟังผู้ชม ผู้เป็นแนวหน้ามีความตระหนักรู้เอาใจใส่เรื่องการแสดงให้มีความตระหนักตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานได้นำหลักการของพุทธธรรมดังกล่าวมาใช้ในการบริหารจัดการจึงได้รับความนิยมชื่อเสียงจากอดีตสู่ปัจจุบัน

สรุปได้ว่า แนวทางประยุกต์ใช้เบญจศีล เบญจธรรม ในการบริหารวงมี ๒ แนวทาง คือ ประยุกต์ใช้ในการแสดงหน้าเวทีให้รู้จักควบคุมอารมณ์ มีสติสัมปชัญญะ อะไรควรพูดควรแสดง อะไรไม่ควรพูดไม่ควรแสดง ไม่พูดคำหยาบมีความรักปรารถนาดีต่อกัน มีความซื่อสัตย์ต่อการแสดง ส่วนแนวทางที่ ๒ คือ ให้สมาชิกในวงรู้จักการดำเนินชีวิตในแต่ละวันให้รู้จักปฏิบัติตาม ศิล ๕ และปฏิบัติตามหลักของสังฆะธรรม ๕ มีความเมตตาต่อคนทั่วไป ประกอบอาชีพที่สุจริต มีความซื่อสัตย์ต่อครอบครัว รู้จักควบคุมอารมณ์ กระทำในสิ่งที่ถูกต้องไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตของตัวเอง

๓.๒.๒ อปทานิยธรรม ๓

^{๒๑} สัมภาษณ์ มัยกิจ ฉิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

อุปทานิยธรรม หมายถึง ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม^{๒๒} เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ได้แก่

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำสิ่งที่พึงทำ และแปลอีกนัยหนึ่งว่า พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชุมชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือถูคร่ำขืนใจ

๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้พลที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึง บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

อุปทานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม^{๒๓}

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอุปทานิยธรรม ๗ ในการบริหารวง หลักอุปทานิยธรรมเป็นหลักเพื่อส่งเสริมความเจริญ บุคคลกลุ่มใดประพฤติปฏิบัติอยู่เนืองนิตย์จะไม่พบกับความเสื่อม ผู้เป็นหัวหน้าเป็นผู้บริหารควบคุมคนเป็นจำนวนมากสมควรยึดหลักธรรมเหล่านี้ไว้เป็นหลักในการบริหาร วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีหลักการบริหารหมู่คณะให้ เป็นไปด้วยดีตามหลักอุปทานิยธรรมอันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ มีกติกา

^{๒๒} อ.สตุตค.(ไทย) ๒๓/๒๐/๑๘.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔๖ – ๒๔๗.

ไว้ว่า เมื่อรวมวงซ้อมเตรียมการแสดงทุกคนต้องมาซ้อมพร้อมกันทุกคน ก่อนการแสดงก็ต้องมีการซักซ้อมบทที่ตัวเองรับผิดชอบทุกครั้ง ทุกคนในคณะต้องพร้อมเพรียงกันตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำงานช่วยกันในส่วนที่พึงช่วย พร้อมเพรียงกันสร้างชื่อเสียงให้กับคณะ ไม่คิดทำสิ่งที่เป็นเรื่องขัดแย้งกับหลักการเดิมใช้หลักการอันเป็นที่ยอมรับมาใช้ไม่ให้ทุกคนทำผิดหลักการให้ปฏิบัติตามหลักกติกาของคณะ ให้ทุกคนมีความเคารพต่อผู้ใหญ่ในคณะ ยอมรับฟังคำแนะนำผู้มีประสบการณ์หรือผู้ใหญ่ผู้มีความรู้ในเรื่องที่สมควรรับฟัง ห้ามมิให้นักแสดงชายหญิงอยู่ร่วมกัน ผู้ชายไม่ให้ห่มเหงรังเกะผู้หญิง ห้ามทำผิดประเพณีให้เกียรติแก่สตรี เมื่อไปแสดงสถานที่ต่าง ๆ ก็ให้แสดงความเคารพสถานที่ที่ไปแสดง รู้จักสักการะบูชาไม่ให้กระทำการที่ไม่เหมาะสมในสถานที่ที่ชาวบ้านเคารพบูชา ให้สมาชิกในวงทุกคนรู้จักทำบุญให้พระสงฆ์ทางคณะได้ให้การอุปถัมภ์พระสงฆ์อันเป็นที่เคารพบูชาของชาวบ้าน แม้ชาวคณะทุกคนก็ต้องให้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน^{๒๔}

จากการประยุกต์หลักธรรมที่กล่าวมาพอสรุปแนวทางสำคัญได้ ๔ แนวทาง คือ

๑. แนวทางที่ใช้หลักความพร้อมเพรียงกันทั้งการเตรียมความพร้อมก่อนการแสดง ช่วงการแสดง และหลังการแสดงเสร็จเพราะหลักความพร้อมเพรียงกันนำมาซึ่งความสุข

๒. แนวทางให้ยึดกฎกติกาของชาวคณะของสังคมท้องถิ่น ยึดหลักการตามข้อสัญญาของผู้เชิญไปแสดง

๓. แนวทางให้มีความสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตนเคารพต่อพระสงฆ์ สามเณร ผู้ใหญ่ ผู้มีอายุ ผู้มีบุญคุณ มีหัวหน้า มีลูกน้อง และให้เกียรติสตรีและเด็ก

๔. แนวทางให้เคารพต่อสถานที่อันเป็นที่เคารพสักการะของคนในท้องถิ่น เคารพปูชนียสถานต่าง ๆ ของชาติ เช่น ศาสนสถาน อนุสาวรีย์ผู้ทำประโยชน์แก่ชาติ เคารพผู้เป็นครูอาจารย์ การเอาใจใส่ตอบแทนให้การอุปถัมภ์วัด และพระสงฆ์ทั้งหลาย

๓.๒.๓ เทวธรรม (หิริ-โอตตปปะ)

เทวธรรม (หิริ-โอตตปปะ) หมายถึง ธรรมคุ้มครองโลก^{๒๕} เป็นธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย คือ หิริ หมายถึง ความอายบาป

^{๒๔} สัมภาษณ์ เฟด็จ โธผล, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๒๕} อก.ทก.(ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕.

ละอายใจต่อการทำความชั่ว โอดตปปะ หมายถึง ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว^{๒๖} ความละอายใจต่อการทำความชั่ว ความเกรงกลัวต่อบาปหรือความชั่วเป็นธรรมฝ่ายขาว เป็นธรรมตรงข้ามกับฝ่ายดำ คือไม่เกรงกลัวบาป ไม่มีความละอายใจ บุคคลผู้มีธรรมฝ่ายขาวทั้ง ๒ ประการ ย่อมมีความสง่างามในการดำเนินชีวิต เทวธรรม คือ ธรรมคุ้มครองโลก เป็นธรรมที่ปกป้องไม่ให้ทำความชั่ว มีการเรียกว่า ธรรมคุ้มครองโลกบ้าง ธรรมเป็นโลกบาลบ้าง ซึ่งก็คือความหมายเดียวกัน

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักเทวธรรม ในการบริหารคณะ หลักเทวธรรมที่เรียกว่า ธรรมคุ้มครองโลก เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องป้องกันไม่ให้คนทำชั่ว จะทำอะไรก็มีความละอายใจ มีความเกรงกลัวต่อบาป การใช้หลักเทวธรรมในการดำเนินชีวิต หรือประกอบอาชีพย่อมนำความสุขมาให้ตน การบริหารงานผู้นำต้องมีความละอายใจที่จะเอารัดเอาเปรียบลูกน้อง หรือผู้ใต้บังคับบัญชา มีความเกรงกลัวต่อบาปหรือโทษ หัวหน้าวงศ์มนตรีหมลาคณะ เสียงอิสานมีแนวทางในการบริหารคณะด้วยอาศัยหลักเทวธรรมเป็นผู้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ลูกน้อง และวางกติกาพร้อมกับให้สมาชิกในคณะกระทำแต่สิ่งที่ดีงามให้รู้จักมีความละอายใจที่จะเอารัดเอาเปรียบคนอื่น การรับเชิญไปแสดงก็ไม่เอารัดเอาเปรียบเจ้าภาพ คิดหาแต่สิ่งที่จะให้ความสนุกสนานเหมาะสมกับกาลเวลา ไม่เอาเปรียบผู้ฟัง วิธีการที่นำหลักเทวธรรมมาใช้ คือ การให้ผู้แสดงมีความสำนึกตัวเองอยู่ตลอดเวลาให้มีความละอายใจที่จะพูด จะคิด หรือจะทำ^{๒๗} การให้ฝึกฝนตนเองสวดมนต์ไหว้พระเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้สมาชิกในคณะเป็นผู้มีศีล เมื่อทุกคนปฏิบัติตามหลักของศีลธรรมแล้วก็จะมีความละอายใจ มีความเกรงกลัวต่อการกระทำที่เป็นโทษ หรือเป็นความชั่ว มีการฝึกให้ชาวคณะได้รู้จักการปฏิบัติให้ถูกกาลเทศะมีความปรารถนาดีต่อทุกคน เมื่อจิตใจมีความปรารถนาดีต่อคนอื่นแล้ว ก็เท่ากับว่าเบื้องต้นก็มีความละอายใจเกรงกลัวต่อบาปกรรม^{๒๘} คนเราควรมีความละอายใจที่จะทำความชั่วอันจะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและคนอื่น มีความเกรงกลัวว่าสิ่งที่กระทำลงไปนั้น เป็นการกระทำที่นำไปสู่ความเสื่อม คนเหล่านั้นได้ชื่อว่า มีธรรมที่จะรักษาสังคมให้อยู่อย่างมีความสุข

^{๒๖} พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๕.

^{๒๗} สัมภาษณ์ บุญหนา ศรีนังคะมาลี, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงศ์มนตรีคณะเสียงอิสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

สรุปได้ว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมในการบริหารของหมอลำคณะเสียดิฉันมี ๒ แนวทาง คือ

๑. การให้สมาชิกในวงทุกคนรู้จักละอาย ไม่ให้กระทำความผิดกฎกติกาการให้อยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง รู้จักเสียสละให้กระทำแต่สิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ชาวคณะ ป้องกันไม่ให้นำความเสียหายมาสู่หมู่คณะในขณะที่แสดงให้เห็นความละอายในการพูด การคิด และการกระทำให้แสดงออกมาแต่สิ่งดี ๆ มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง

๒. การให้สมาชิกในวงมีการควบคุมอารมณ์อดทนต่อความลำบาก มีความเสียสละ มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน เอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือกัน เป็นวิธีการที่ทางหัวหน้าคณะนำมาใช้กับลูกน้องในคณะ

๓.๓ หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการบริหารวง

การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการบริหารวงอันเป็นหลักคุณธรรมเพื่อให้ชาวคณะมีความผาสุก การนำหลักธรรมมาใช้ในการดูแลสมาชิกในวงของผู้บริหาร โดยเฉพาะผู้จัดการและหัวหน้าคณะมีหลายประเด็นแต่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพียง ๔ ประเด็นเท่านั้น เพื่อให้เห็นความสอดคล้องกับหลักธรรมที่ยกมาว่ามีวิธีการบริหารอย่างไรนำมาประยุกต์อย่างไร หลักธรรม ทั้ง ๔ คือ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ สังขะ (มีความซื่อสัตย์และตรงต่อเวลาการแสดง) และความรู้จักกัตถัญญกตเวที ทั้ง ๔ ประเด็น มีผลวิเคราะห์ ดังนี้

๓.๓.๑ พรหมวิหาร ๔

ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค กล่าวถึง พรหมวิหาร ว่า หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม^{๒๕}

พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเป็นอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจําใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ มี ๔ ประการ คือ

๑. เมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุขมีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหน้า

^{๒๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

๒. กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา ได้แก่ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา ได้แก่ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติตามธรรม รวมทั้งรู้จักความสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตน^{๓๐}

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารคณะ พรหมวิหารเป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม พ่อแม่ที่ดูแลลูกต้องใช้หลักธรรมนี้ ครูอาจารย์ หัวหน้าต้องมีพรหมวิหารประจำใจ แม้แนวทางปฏิบัติก็เพื่อควบคุมความประพฤติ และปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์ หลักพรหมวิหารทั้ง ๔ ข้อ นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารหมู่คณะ โดยหัวหน้าต้องปฏิบัติเสมือนพรหม คือ มีเมตตาความรักใคร่ปรารณาดี ต้องการให้ลูกน้องมีความสุขกันทุกคน ให้ลูกน้องมีไมตรีจิต มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อหมู่คณะ มีความยินดีเมื่อเพื่อนร่วมคณะมีชื่อเสียงโด่งดัง หัวหน้าก็สนับสนุนยกย่องชมเชย มีความคิดที่จะช่วยเหลือสังคมช่วยเหลือเพื่อนร่วมคณะ ผู้ใดได้รับความเดือดร้อนเข้าไปช่วยเหลือตามความสามารถของตนเอง หัวหน้าคณะเป็นตัวอย่างที่ดีของหมู่คณะมีจิตใจเป็นกลางไม่เอนเอียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่เข้าเดิมผู้ที่ได้รับทุกข์จากผลที่เขาได้กระทำเอาไว้ การอยู่ร่วมกับลูกน้องต้องมีปัญญาพิจารณาถึงเหตุผลต่างๆ ไม่แสดงความเสียใจหรือดีใจจนมากเกินไป^{๓๑}

ดังนั้น คุณลักษณะหัวหน้าต้องเป็นผู้ที่เชื่อมั่นในหลักธรรมทั้ง ๔ ประการ จึงจะสามารถนำพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จได้ แม้ลูกน้องก็เช่นเดียวกันต้องมีความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมวง คอยห่วงใยเพื่อนให้การปลอบใจแก่เพื่อนผู้ได้รับความทุกข์ช่วยเหลือกันมีการทำ

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘ – ๑๔๙.

^{๓๑} สัมภาษณ์ มัยกิจ ฉิมหลวง, ผู้จัดการวางคนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

จิตใจให้ร่าเริงเบิกบานยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่ตลอดเวลา รู้จักวางเฉยต่อเรื่องที่ไร้สาระ การนำหลักพรหมวิหารมาใช้ในการบริหารจึงมีแนวทางประยุกต์ใช้อยู่ ๒ ประการกล่าวคือ ๑) ประยุกต์ใช้ให้ทุกคนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตใจที่มองคนอื่นในทางที่ดี ๒) ประยุกต์ใช้ให้รู้จักฝึกปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีจิตใจร่าเริง คอยดูแลผู้อื่นไม่อิจฉาริษยาไม่มีความรักใคร่ปรองดองกัน ยิ้มแย้มกับผู้ชมปรารถนาให้ผู้ชมมีความสุขจากการฟัง การชม มีปัญญาแยกแยะผู้ชมที่อาจเข้ามารบกวนในขณะที่กำลังแสดงมองด้วยใจเป็นกลาง

๓.๓.๒ อธิบาท ๔

อธิบาท หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จหรือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย^{๓๒} ประกอบด้วยหลักสำคัญ ๔ ข้อด้วยกัน ดังนี้

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจ ได้แก่ ความต้องการที่จะทำให้ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ

๒. วิริยะ คือ ความเพียร ได้แก่ ขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้น ด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

๓. จิตตะ คือ ความคิด ได้แก่ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

๔. วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง ทดลอง ได้แก่ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๓๓}

แนวทางการประยุกต์ใช้ในการบริหารว จหลักธรรมอธิบาทหรือธรรมที่เป็นคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จหรือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารว เพื่อให้การดำเนินการแสดงของคณะคือการอยู่ร่วมกัน การแสดงหน้าเวทีตลอดจนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ภายในวงการรับสมัคร การทำโทษผู้ฝ่าฝืน กลยุทธ์การตลาดและการประชาสัมพันธ์จะต้องใช้หลักธรรมอธิบาทในการบริหารวอย่างสม่ำเสมอ^{๓๔}

^{๓๒} ที.ปา (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ดังนั้น การยึดหลักอิทธิบาทนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำ คณะเสียงอีสานจนประสบความสำเร็จแล้ว อีกทั้งยังเป็นธรรมที่ทุกคนสามารถจะนำไปปรับใช้ในการบริหารงานได้ทุกประเภท เพราะมีความเชื่อมโยงกันไปอย่างดีสามารถทำให้ผู้ับบรรลุถึงเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ หากเป็นเป้าหมายอันชอบธรรมหมวดนี้ การศึกษาเล่าเรียน การทำงานและอาชีพต่าง ๆ เหล่านั้นต้องใช้ให้มาก เพราะจะต้องมีความพึงพอใจ ความตั้งใจ ความเอาใจใส่และความฉลาดในการบริหารงาน การบริหารงานย่อมจะอำนวยผลหรือประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน

๓.๓.๓ สัจจะ (มีความซื่อสัตย์และตรงต่อเวลาการแสดง)

สัจจะ หมายถึง ความจริง^{๓๕} ได้กล่าวถึงสัจจะ ๒ คือ

๑. สมมติสัจจะ ได้แก่ ความจริงโดยสมมติ ความจริงที่ถือตามกำหนดหมายตกลงกันไว้ของชาวโลก เช่นว่า คน สัตว์ ไม้หญ้าสิ่ง

๒. ปรมาตมสัจจะ ได้แก่ ความจริงโดยปรมาตม ความจริงตามความหมายขั้นสุดท้ายที่ตรงตามสภาวะ เช่น รูป นาม เวทนา จิต เจตสิก^{๓๖}

สัจจะ เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่ปรากฏในเบญจธรรม หมายถึง ความสัตย์ ความซื่อตรง^{๓๗}

ส่วนสัจจะ ในอีกความหมายตามที่ปรากฏในฌราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับฌราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน เป็นธรรมข้อแรกของธรรมหมวดนี้ สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริใจ พุคจริง ทำจริง^{๓๘}

การให้คำนิยามของคำว่า สัจจะ นอกจากที่กล่าวมานี้ ยังปรากฏอยู่ในธรรมหมวดอื่นหลาย ๆ หมวดซึ่งก็มีความหมายเช่นเดียวกัน คือ ความจริง ความซื่อตรง ซื่อสัตย์ ธรรมข้อนี้เป็นหลักธรรมที่ทุกคนต้องมีต้องศึกษาให้เข้าใจและต้องใช้ในการชีวิตประจำวันตลอดเวลา

^{๓๕} อัง.อ. ๑/๑๐๐.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘๘.

^{๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๖/๒๔๗.

^{๓๘} ส.ส. (ไทย) ๑๔/๘๔๕/๓๑๖.

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสัจจะในการบริหารวง หลักสัจจะเป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เพราะหลักสัจจะนี้ทำให้เราเห็นความจริงของชีวิต ความจริงในการดำรงอยู่ในสังคมว่าทุกคนต้องมีความจริงใจ ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์ต่อกัน หลักธรรมนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารวงของหมอลำคณะเสียงอีสานได้ เพื่อให้การดำเนินในด้านการแสดงบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การบริหารวงนั้นผู้เป็นหัวหน้าต้องมีความซื่อสัตย์ จริงใจต่ออาชีพของตนเอง ซื่อตรงจริงใจต่อหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความซื่อสัตย์ ซื่อตรง จริงใจต่อเวลาการแสดง เพราะถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของอาชีพการแสดง^{๓๕}

การบริหารองค์กรหัวใจอันดับแรก คือ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน รักษาหลักการข้อตกลง สัจจะนี้มีความจำเป็นต้องมีประจำใจทุกคน เพราะถ้าหากแสดงความจริงใจต่อกันแล้วสามารถร่วมงานร่วมสังคมกันไปได้นาน ทุกคนต้องแสดงความบริสุทธิ์ใจความจริงใจที่จะการดำเนินงานเรื่องนั้น ๆ ให้สำเร็จเป้าหมาย การที่จะรักษาพวกพ้องได้ ต้องมีความจริงใจต่อเขา การจะรักษาชื่อเสียงและความนิยมได้ ก็ต้องมีความซื่อตรงต่อเวลาแสดงตามข้อตกลงตามเงื่อนไขของเวลา

๓.๓.๔ ความรู้จักกัตถัญญกตเวที

ในแง่ความหมายของคำต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องนำมากล่าวในที่นี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจบริบทของศัพท์ว่า กัตถัญญกตเวที ได้แก่ กัตถัญญ และกตเวที ดังนี้

๑. กัตถัญญ เป็นคำภาษาบาลีและเป็นคำนาม หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำให้, ผู้รู้คุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับกตเวที^{๓๖}

๒. กตเวที เป็นคำกริยานามบุ่งลิงค์และคำวิเศษณะ แปลว่า ผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก้ตนโดยปกติ มีรูปวิเคราะห์ว่า กตฺ อุปการํ ชานาติ สีเลนาติ กตญญ แปลว่า

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนมุนี, เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๓๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมี บุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๖.

ผู้มีปกติรู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน มีรูปวิเคราะห์ว่า กตัม ชนิตุ สีมสสุตติ กตญญู แปลว่าผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน มีรูปวิเคราะห์ว่า กตัม อุปการัง ชานาติติ กตญญู^{๔๑}

๓. กตัญญูตา เป็นคำนาม หมายถึง ความกตัญญู, ความเป็นผู้รู้ถึงการคุณที่ท่านทำ ให้, ความเป็นผู้รู้คุณท่าน^{๔๒}

๔. กตัญญูตา เป็นคำกริยานามอดีตติลลิกหรือเพศหญิง แปลว่า ความเป็นแห่งบุคคล ผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน, ความเป็นแห่งบุคคลผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุพการีชนทำ แล้ว, ความเป็นแห่งบุคคลผู้กตัญญู, ความเป็นผู้กตัญญู มีรูปวิเคราะห์ว่า กตญญุสสุส ภาโว กตญญูตา^{๔๓}

ส่วนความหมาย กตเวที คือ

๑. กตเวที เป็นคำคุณศัพท์หรือกริยาวิเศษณ์ หมายถึง ผู้ประกาศคุณท่าน, ผู้สนอง คุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ กตัญญู^{๔๔}

๒. กตเวที เป็นคำวิเศษณ์ แปลว่า ยังบุคคลให้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้ว แก่ตน, ยังบุคคลให้รู้ซึ่งคุณอันบุคคลทำแล้วแก่ตน, ผู้ประกาศซึ่งอุปการะอันบุพการีชนทำ แล้ว, ผู้ตอบแทนอุปการะของท่าน, ผู้สนองคุณท่าน, ผู้ตอบแทนคุณท่าน แต่หากเป็นคำกริยา นามบุลงถึงจะแปลว่า บุคคลผู้ยังบุคคลให้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน^{๔๕}

๓. กตเวทีตา เป็นคำนาม หมายถึง ความเป็นผู้ประกาศคุณท่าน, ความเป็นผู้สนอง คุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ กตัญญูตา^{๔๖}

๔. กตัญญูกตเวที เป็นคำกริยานามบุลงถึงหรือเพศชาย แปลว่า บุคคลผู้รู้คุณท่าน และตอบแทนคุณท่าน ไทยตัดพุดเฉพาะกตัญญู แต่ความหมายหมายถึง กตเวทีด้วย^{๔๗}

^{๔๑} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๓.

^{๔๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๖.

^{๔๓} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๑๖๓.

^{๔๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๖.

^{๔๕} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๑๖๔.

^{๔๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๖.

^{๔๗} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๑๖๔.

กตัญญูกตเวที มีความสำคัญและมีความจำเป็นที่ทุกคนจะต้องฝึกอบรมให้เกิดมีแก่ตน ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า

“...ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่าเราทั้งหลาย
จักเป็นผู้กตัญญูกตเวทีและอุปการะแม่เพียงเล็กน้อย
ที่บุคคลอื่นกระทำในเราทั้งหลายจักไม่เสื่อมสูญไป

เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”^{๔๘}

อีกนัยหนึ่งว่า ความกตัญญูรู้คุณท่าน จัดเป็นรัตนะอย่างหนึ่งในบรรดารัตนะทั้ง ๕ ประการ ได้แก่ (๑) พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (๒) ผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว (๓) ผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้แล้ว (๔) บุคคลผู้ปฏิบัติตามธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้แล้ว (๕) กตัญญูกตเวทีบุคคลที่เกิดขึ้นยากหรือหาได้ยากในโลก^{๔๙}

นอกจากนี้ยังปรากฏคำกล่าวยกย่องลักษณะของบุคคลผู้มีความกตัญญูกตเวที ไว้ดังนี้

- ๑) เป็นสัตบุรุษ ได้แก่ คนดีมีคุณธรรม เป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนาเพราะความกตัญญูกตเวทีเป็นภูมิของสัตบุรุษ
- ๒) เป็นบุคคลหาได้ยาก เพราะบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทีที่ต้องฝึกฝนตนมาดีสามารถยกจิตใจของตนให้สูงส่งได้ซึ่งมิใช่จะเกิดขึ้นกับคนทุกคนได้
- ๓) ประสพแต่ความสุข เนื่องจากประพฤติดนถูกต้องชีวิตจึงมีแต่ความเจริญและยังนำความสุขมาให้แก่บุคคลอื่นๆด้วย
- ๔) ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ เพราะเป็นผู้มีจิตใจสูงส่งประกอบด้วยคุณธรรมอันดีและเป็นแบบอย่างแก่คนอื่นๆได้จึงสมควรได้รับการยกย่องชมเชย

^{๔๘} ส.น. (ไทย) ๑๖/๒๓๔/๓๒๔.

^{๔๙} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๕/๓๓๔.

๕) ประพจน์สิ่งที่เป็นอุดมมงคลแก่ชีวิต เพราะความกตัญญูเป็นข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ชีวิต เป็นอุดมมงคลในชีวิต^{๕๐}

การนำหลักกตัญญูทศเวทีมาใช้ในการฝึกฝนแก่ชาวคณะเพื่อต้องการให้หมอลำ นักร้องนักดนตรีได้มีโอกาสประพจน์ตน กระทำต่อผู้มีอุปการคุณการทำความเข้าใจหรือ ความรู้จักกตัญญูทศเวที จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ชาวคณะต้องรู้จักและปฏิบัติให้ได้ ในการดำเนินชีวิตถ้าบุคคลไม่รู้จักไม่มีความกตัญญูทศเวที ไม่ระลึกในใจแล้วบุคคลนั้นอาจพบกับความวิบัติไม่เจริญรุ่งเรือง เป็นบุคคลไม่ควรเอาอย่างกตัญญูทศเวทีเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความดี เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป การฝึกให้หมอลำ นักร้อง นักดนตรีเป็นคนรู้จักความดีของคนอื่นเป็นเป้าหมายสำคัญของหมอลำคณะเสียงอีสานทุกคนสามารถประพจน์ต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้องได้อย่างมีความสุขควรแก่การยกย่อง เป็นอุดมมงคลแก่ชีวิตได้ ชื่อว่าเป็นอุดมมงคลแก่ชีวิต^{๕๑}

เพราะฉะนั้น แนวทางการประยุกต์ใช้ความรู้จักกตัญญูทศเวที ความเป็นคนรู้จักกตัญญูทศเวที ถือว่าเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นชีวิตดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่าง ๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง มนุษย์เราก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจให้มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง บุคคลที่ได้รู้จักตอบบุญแทนคุณผู้อื่น มักจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีเป็นคนหาได้ยากอย่างยิ่งต่อโลก เพราะนอกจากจะทำให้ตนเป็นผู้มีเกียรติอันควรยกย่องทางสังคมแล้ว ยังเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนอื่นได้อีกด้วย

๓.๔ สรุป

สรุปผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการและบทบาทของหมอลำคณะเสียงอีสานมีผลการศึกษา ได้ดังนี้

หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ด้านจริยศิลป์ (จริยธรรมในการแสดง)

^{๕๐} พ.บ. (ไทย) ๒๕/๕/๘.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พิณศักดิ์ เสียงอีสาน, นักแต่งเพลงประจำวงเสียงอีสาน, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ก) การประยุกต์ใช้ หลักเบญจศีลเบญจธรรม มีแนวทางประยุกต์ใช้ที่สำคัญ ๒ แนวทางคือ มีการควบคุมอารมณ์มีสติสัมปชัญญะในการแสดง และมีความรักความเมตตาต่อกันมีความซื่อสัตย์

ข) การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการบริหารวง มีแนวทางประยุกต์ที่สำคัญ ๔ แนวทาง คือ ๑) ยึดกฎกติกาของชาวคณะของสังคมท้องถิ่นยึดหลักการข้อสัญญากับเจ้าภาพ ๒) หลักความพร้อมเพรียงสามัคคีกันนำมาซึ่งความสุขความสำเร็จ ๓) มีความสามัคการวะ อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ ผู้มีอายุ ผู้มีพระคุณ ๔) ให้ความเคารพต่อสถานที่ อันเป็นที่เคารพสักการะของคนในท้องถิ่น เคารพปูชนียสถานต่าง ๆ ของชาติ

ค) การประยุกต์ใช้หลักทศธรรม (หิริ-โอตตปปะ) ในการบริหารวง มีแนวทางการประยุกต์ใช้ที่สำคัญอยู่ ๒ แนวทางคือ ๑) รักษากฎกติกา การอยู่ร่วมกันแบบพี่แบบน้องรู้จักเสียสละให้กระทำแต่สิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ ๒) การควบคุมอารมณ์อดทนต่อความลำบาก รู้จักเสียสละ และการรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม

ผลการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารวง หลักธรรมที่นำมาประยุกต์และมีผลสรุปได้ ดังนี้

ก) การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารมีแนวทางการประยุกต์ใช้อยู่ ๒ แนวทาง ได้แก่ ๑) ให้ทุกคนฝึกมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตใจที่มองผู้อื่นเป็นมิตร ๒) ให้ทุกคนฝึกปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีจิตใจร่าเริง คอยดูแลผู้อื่นไม่ให้มีความอิจฉาริษยา มีความรักใคร่ปรองดองกัน

ข) การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารวง มีแนวทางการประยุกต์ใช้อยู่ ๒ แนวทาง ได้แก่ ๑) มีความพอใจ ขยันหมั่นเพียรในการฝึกฝนท่องบท มีความอดทน เพียรพยายามหาสิ่งใหม่ ๆ มาให้ผู้ชม ไม่ลืมหัดเอง หรือไม่ให้ประมาท ๒) ให้ฝึกวิธีการรับรู้มีจิตสำนึกในอาชีพของตนเอง ให้รู้จักการประเมินตัวเอง และมีการวางแผน

ค) การประยุกต์ใช้หลักสัจจะ (มีความซื่อสัตย์และตรงต่อเวลาการแสดง) มีแนวทางประยุกต์ใช้ ๒ แนวทาง ได้แก่ ๑) ให้รู้จักความจริงใจ รักษาความเที่ยงตรง การให้เป็นคนตรงต่อเวลา ๒) การให้รู้จักการพูดความจริง มีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน รักษา กติกา รักษาสัญญา รักษาวาจา ให้ทุกคนต้องสำรวมระวังการโกหกหลอกลวง มีความซื่อสัตย์ต่อผู้ฟัง ต่อเจ้าภาพในงานที่แสดงใช้ ๒ แนวทาง คือ ๑) การให้หมอลำ นักร้อง นักดนตรีและสมาชิกในวงได้มีโอกาสประพาดิณ กระทำต่อผู้มีอุปการคุณ รู้จักการตอบแทน ๒) การ

ส่งเสริมให้หมอลำ นักร้อง นักดนตรี และสมาชิกในวงเป็นคนรู้จักความคิดของคนอื่น ประพฤติปฏิบัติต่อบิดามารดาครูอาจารย์อย่างสม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมทั้งในการแสดงและในการบริหารวง ต้องมีกรอบมีรูปแบบที่ชัดเจนไม่ควรให้เป็นเพียงสัญลักษณ์เท่านั้น ถ้าทุกคนในคณะเสียงอีสานตั้งแต่หัวหน้า ลูกน้อง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติได้ตามหลักคำสอนที่นำมาใช้จะเป็นคณะที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยมของคนทั่วไปอย่างไม่มีวันเสื่อม และจะได้เป็นแบบอย่างของคณะอื่นๆ อีกด้วย ด้านการบริหารจัดการวงหมอลำคณะเสียงอีสาน ในฐานะหัวหน้าวง หรือน้อย อุไรพร ได้ประยุกต์หลักธรรมมาใช้จนทำให้ประสบความสำเร็จ ในการครองตน ครองคน และครองงาน

บทที่ ๔

ผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงศ์กรมอัครเสนา และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน

ในบทนี้ เป็นการศึกษาผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรของวงศ์กรมอัครเสนา และบทบาทในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ผลจากการศึกษา มีดังนี้

๔.๑ การบริหารจัดการเชิงพุทธของวงศ์กรมอัครเสนา

วงศ์กรมอัครเสนาถือว่าเป็นคณะที่มีชื่อเสียง และได้รับความนิยมเป็นอันดับหนึ่งของเมืองไทย การที่ได้รับความนิยมเช่นนี้เนื่องมาจากมีการพัฒนาทั้งตัวบุคคล รูปแบบเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง จากว่าเป็นคณะใหญ่มีสมาชิกอยู่ในสังกัดจำนวนหลายร้อยคนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารต้องมีหลักการบริหารจัดการที่ดี มีกฎเกณฑ์การคัดเลือกเข้าเป็นสมาชิกและมีกฎกติกาการอยู่ร่วมกันของสมาชิก มีบทบาทลงโทษเมื่อมีผู้ฝ่าฝืน แนวทางแก้ไขปัญหาลดจนการบริหารกลยุทธ์ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์เพื่อให้มีงานมีรายได้จนเหลือสมาชิก อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับประเด็นที่กล่าวมา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ แนวคิดและหลักการบริหารจัดการองค์กรที่ดี

การที่มีสมาชิกอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากเรื่องการบริหารจัดการถือว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือชี้วัดให้เห็นถึงความเสื่อม หรือความเจริญ แต่วงศ์กรมอัครเสนา มีการนำหลักการบริหารแนวพระพุทธศาสนามาใช้ในหลายลักษณะหลายเหตุการณ์หลายบุคคล ดังคำกล่าวที่ว่า หลักการบริหารจัดการวงศ์กรมอัครเสนา มีการนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะหลักสัปปริสธรรม ๗ ผู้เป็นหัวหน้าต้องมีหลักธรรมประจำใจ การมอบหมายหน้าที่การทำงานในคณะตั้งแต่ก่อนการ

แสดง ขณะแสดงและหลังเลิกการแสดง ต้องมอบหมายให้ถูกคนถูกกับเวลาตลอดจนให้เหมาะสมกับงานที่ไปแสดง ดังนั้น หลักการบริหารจัดการจึงดำเนินแบบเรียบง่ายมอบหมายหน้าที่ให้แล้วใครมีหน้าที่อะไรก็รับผิดชอบไป แต่ก็ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือ กันก่อนทุกครั้ง^๑

หัวหน้าคณะได้อธิบายถึงหลักการบริหารจัดการองค์กรในปัจจุบันว่า ในการบริหารจัดการนั้นตามหลักการบริหารแล้วต้องมีหัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชา มีผู้ใต้บังคับบัญชาหรือลูกน้อง ในวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานก็เช่นเดียวกัน ด้านการบริหารจัดการนั้น จะแบ่งหน้าที่กันดูแลจัดการก็ต้องดูแลเกี่ยวกับการรับงาน การจัดคิวแสดง หัวหน้าคณะก็จะดูแลการแสดง ผู้ร่วมแสดง ฝ่ายเวที แสงสีเสียง อาหาร ก็แบ่งฝ่ายรับผิดชอบเป็นส่วน ๆ แต่ก็ต้องมีการปรึกษาหารือกันทั้งผู้จัดการ หัวหน้าคณะตลอดจนผู้มีบทบาทสำคัญในวงคณะ การที่นำหลักการบริหารโดยเฉพาะ หลักธรรมในทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เป็นหัวหน้าต้องมีปัญญามองการณ์ไกลเลือกใช้ให้ถูกกับบุคคล คือ ต้องมีความรับผิดชอบต่ออยู่ตลอดเวลาว่าจะดำเนินการอย่างไรถึงจะอยู่กันได้อย่างยาวนาน และจำเป็นอย่างยิ่งต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะทำอย่างไร ถึงจะให้สมาชิกได้อยู่กับคณะนาน ๆ และมีความเป็นอยู่ไม่เดือดร้อน นี่คือหลักการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน^๒

นอกจากนี้ผู้จัดการวงยังได้อธิบายถึงหลักการบริหารจัดการวงในปัจจุบันว่า ในฐานะเป็นชาวพุทธการแสดงในที่ต่าง ๆ แต่ก่อนนิยมแสดงตามงานวัด ทางคณะได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำมาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ปัญญาคิดวางแผน คิดจัดการบริหารคนหมู่มาก อย่างนี้สำคัญที่ต้องอาศัยการพูดคุยกัน จึงยึดหลักทั้ง ๓ อย่างที่กล่าวมาในการบริหารจัดการวงในทุกวันนี้^๓

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการยังมีสมาชิกอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากจึงเป็นเรื่องยากมากที่จะทำให้เกิดความเรียบร้อยได้ถ้าหากหัวหน้าคณะ หรือผู้จัดการไม่ยึดหลักการที่ถูกต้องแต่ที่ผ่านมาในคณะเสียงอีสานก็ดำเนินการมาด้วยดี เพราะมีหลักการบริหารจัดการที่ดี

^๑ สัมภาษณ์ มัชกิจ นิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ มัชกิจ นิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ดังคำที่ว่า การบริหารจัดการวง ผู้จัดการวง และหัวหน้าเป็นผู้มีบทบาทในการกำกับดูแลบุคลากรเมื่อมีการแสดง ถ้าขาดบุคคลผู้แสดงผู้จัดการหรือหัวหน้าก็ดำเนินการหาตัวแทนเพื่อให้การแสดงดำเนินไปด้วยดี ถือว่าผู้จัดการและหัวหน้าเป็นผู้มีความสามารถเลือกเฟ้นบุคคลที่เหมาะสมในการแสดงและเหมาะสมกับเนื้อเรื่องได้ดี การดำเนินงานการแสดงก็ราบรื่นไปได้ด้วยดี^๔

การบริหารจัดการที่ดีนั้น การควบคุมดูแลสมาชิกในวงเป็นหัวใจสำคัญของหัวหน้าหรือผู้นำเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ต้องเป็นผู้มีจิตใจมุ่งมั่นหนักแน่น งานนั้นจึงจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับความคิดที่ว่า การบริหารจัดการที่ดีผู้เป็นหัวหน้าต้องมีความมุ่งมั่นหนักแน่นมีความพยายามแก้ปัญหาไม่ประมาทต่องาน ต่อบุคคล มีความจริงใจต่อทุกคน และจากภาพของการบริหารจัดการวงคณะเสียงอีสาน ถือได้ว่ามีความพร้อมทุกชิ้นทั้งผู้นำ และลูกน้องมีการเตรียมตัวตลอดเวลา จึงเห็นภาพการแสดงของคณะออกมาดี แสดงให้เห็นว่าองค์กรมีการบริหารจัดการที่ดี^๕

นอกจากการบริหารที่ดีดังกล่าวมานั้น หัวใจสำคัญของการบริหาร ผู้บริหารต้องจัดการตั้งแต่ การเลือกบุคคล การกระจายอำนาจหน้าที่ และการดูแลติดตามการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารต้องรู้จักเลือกประยุกต์หลักธรรมมาใช้ ดังที่ว่า ผู้บริหารที่ดีต้องรู้จัก การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ รู้จักการประยุกต์หลักธรรมมาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ของหมู่คณะหลักธรรมปฏิบัติจะเกิดประโยชน์สูงสุด และประสบผลสำเร็จในชีวิตถ้าเรารู้จักใช้และต้องปฏิบัติจริง ๆ ขึ้นอยู่กับที่ว่าผู้บริหารจะมองเห็นความสำคัญหรือไม่^๖

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการวงที่ดีผู้บริหารหรือผู้จัดการ ต้องเป็นผู้ที่มีความฉลาด มีความมุ่งมั่นหนักแน่นเตรียมพร้อมตลอดเวลา และรู้จักประเมินสถานการณ์ รู้จักปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันเหตุการณ์เหมาะสมกับบุคคล สถานที่ และเวลา

^๔ สัมภาษณ์ บุญหนา ศรีนังคะมาลี, นักปราชญ์ท้องถิ่น, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^๕ สัมภาษณ์ ดอย อินทนนท์, นักแต่งเพลง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^๖ สัมภาษณ์ เเผด็จ โขชะผล, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

๔.๑.๒ การบริหารงานด้านบุคคล

ในการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากนั้นย่อมมีปัญหาตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้แต่ในสมัยพุทธกาลเมื่อพุทธองค์ประกาศพระศาสนามีผู้เลื่อมใสศรัทธา และเข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก ปัญหาที่ตามมาคือ ภิกษุบางพวกบางรูปมีการประพฤติปฏิบัติตามแนวที่ตนเองเคยปฏิบัติ และส่อไปในทางเลื่อมเสียแก่พระศาสนา พระพุทธองค์ต้องมีพุทธบัญญัติหรือข้อห้ามเอาไว้ ตลอดจนกฎเกณฑ์ของผู้ที่จะเข้ามาสู่พระธรรมวินัยเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมพระศาสนาอันใดก็ดี วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานระยะแรก ๆ สมาชิกไม่มากปัญหาก็ไม่ปรากฏ เมื่อมีชื่อเสียงใครก็ต้องการมาอยู่ร่วมจึงเป็นปกติธรรมดาที่ต้องมีกฎกติกาในการเข้ามาอยู่ร่วมกัน มีระเบียบปฏิบัติดังนี้

ก) การคัดเลือกบุคลากร

การคัดเลือกบุคลากรเข้าอยู่ในวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน มีขั้นตอนและเกณฑ์ในการคัดเลือกแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ของผู้ที่มาสมัคร คือ ๑) ชายหญิงที่บรรลุนิติภาวะ และ ๒) เด็กชายหญิงที่ไม่บรรลุนิติภาวะ ชาย-หญิงที่บรรลุนิติภาวะนั้นจะต้องผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติ ของบุคคลผู้ที่ต้องการเข้ามาอยู่ในวงแต่ละฝ่ายซึ่งทางวงมีข้อกำหนดไว้ชัดเจน

สำหรับเด็กชายหญิงที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องมีบิดามารดา หรือผู้ปกครองมาฝาก และรับรองให้ร่วมคณะ โดยการคัดเลือกนั้นจะมี นายมัทธิง นิมหลวง ผู้จัดการวง และคุณนกน้อย อุไรพร เป็นผู้คัดเลือกรับเข้าวงเมื่อผ่านกระบวนการคัดเลือก หรือเข้าอยู่แล้วทางคณะจะต้องส่งรายชื่อแจ้งไปให้ทางบริษัท ท็อปโกลด์คอมอนด์ แล้วจึงได้ทำหน้าที่ในคณะตามที่ผู้สมัครยื่นความประสงค์ไว้^๓

ข) คุณสมบัติบุคลากร

ผู้บริหารวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้กำหนดคุณสมบัติของบุคลากรเข้าอยู่ในคณะไว้ตามแผนกหรือหน้าที่ในคณะโดยภาพรวม ต้องมีคุณสมบัติ หน้าตาดี เสียงดี มี

^๓ สัมภาษณ์ มัทธิง นิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ความอดทนสูง อ่อนน้อมถ่อมตน มีความรู้ด้านใดด้านหนึ่ง แต่ถ้าแยกเป็นแผนกหรือฝ่าย มีคุณสมบัติดังนี้

๑. ฝ่ายหมอลำ หรือ นักร้อง ต้องมีหน้าตาดี เสียงดี ใช้ภาษาไทยได้ดีถูกต้อง มีความอดทนสูง มีสัมมาคารวะ

๒. ฝ่ายคอนวอย หรือ พนักงานแบกของ ต้องมีร่างกายที่แข็งแรง มีความอดทนสูง พุดจาไพละมีความสุภาพ

๓. ฝ่ายครูสอนเพลง ต้องเป็นครูหรือผู้มีชื่อเสียงสังคมยอมรับ

๔. ฝ่ายแต่งหน้าแต่งผม ต้องเป็นผู้ที่จบจากโรงเรียนสอนแต่งผมแต่งหน้าที่รัฐบาลรับรอง

๕. ฝ่ายเครื่องแต่งกาย ต้องเป็นผู้ที่จบจากสถาบันออกแบบเครื่องแต่งกายชั้นสูง

๖. ฝ่ายพยาบาล ต้องเป็นผู้ที่จบพยาบาลและมีใบประกอบวิชาชีพการพยาบาล

๗. ฝ่ายนักดนตรี ต้องเป็นผู้ที่จบจากโรงเรียนสอนดนตรี หรือมีประสบการณ์เป็นที่ยอมรับทั่วไป

๘. ฝ่ายเครื่องเสียง ต้องเป็นผู้ที่จบด้านอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง

๙. ฝ่ายพาหนะ หรือรถยนต์ ต้องเป็นผู้จบด้านช่างยนต์หรือมีประสบการณ์ด้านเครื่องยนต์

๑๐. ฝ่ายอาหารหรือฟู้ดทรัว ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากการทำอาหาร

ค) การอยู่ร่วมกันของบุคลากร

การบริหารจัดการเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของบุคลากรทางคณะมีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน คือ ต้องมีการไหว้พระสวดมนต์ การออกกำลังกาย การพักผ่อน ผู้ชายผู้หญิงจะอยู่คนละส่วนไม่ให้อยู่ร่วมกัน โดยภาพรวมคืออยู่ร่วมกันแบบครอบครัวแบบพ่อแม่พี่น้องและลูก แต่ก็มีกฎข้อบังคับที่ห้ามมิให้สมาชิกในวงประพฤติดูเป็นอันขาด คือ ห้ามเป็นชู้สาวกันในขณะใครฝ่าฝืนก็มีบทลงโทษตามแต่กรณี

ดังนั้น เกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากรและการอยู่ร่วมกันของสมาชิกนั้น การคัดเลือกมีทั้งผู้ที่บรรลุนิติภาวะและไม่บรรลุนิติภาวะ สำหรับผู้ที่ไม่บรรลุนิติภาวะจะต้องมีพ่อแม่หรือผู้ปกครองมาฝากและอนุญาตให้สมัครเข้าวง ส่วนคุณสมบัติต้องเป็นผู้ที่มีหน้าตา

ดี เสียงดีใช้ภาษาได้ดี มีความอดทนสูง มีความรู้ชำนาญหรือผ่านประสบการณ์ตามสาขา เช่น ด้านดนตรีต้องจบดนตรีโดยตรง ด้านแต่งหน้าต้องจบจากสถาบันที่ได้รับรองจากรัฐบาล ด้านเครื่องยนต์ ด้านอิเล็กทรอนิกส์ ด้านพยาบาลตลอดจนพ่อครัว ต้องเป็นผู้ที่สำเร็จหลักสูตรสาขานั้น ๆ จากสถาบันที่รัฐบาลยอมรับ ผู้ทำหน้าที่รับสมัครคัดเลือกคือ ผู้จัดการหรือหัวหน้าคณะ เสร็จแล้วรายงานให้ทางบริษัทต้นสังกัดได้รับทราบ สำหรับกฎกติกาการอยู่ร่วมกันของบุคลากร อยู่ร่วมกันแบบครอบครัวแบบพ่อแม่ พี่น้องและลูก ๆ และมีข้อปฏิบัติ คือ ต้องออกกำลังกาย ไหว้พระสวดมนต์เป็นประจำ และมีข้อห้ามคือผู้หญิงผู้ชายต้องพักผ่อนอยู่คนละส่วน ห้ามอยู่แบบชู้สาวหรือแอบมีความสัมพันธ์กันชู้สาว ผู้ฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามลักษณะของความผิด

๓.๒.๓ การกำกับดูแลและแนวทางสำหรับการแก้ปัญหา

การบริหารจัดการการกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรของวงดนตรี หมอลำคณะเสียงอีสานให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้นั้น มีการวางกรอบกฎกติกาในการอยู่ส่วนร่วมกันเพื่อความผาสุกเกิดความรักความสามัคคี แต่ก็ต้องยอมรับว่าการที่อยู่ร่วมกันด้วยหมู่คณะเป็นจำนวนมากนั้นก็ย่อมมีปัญหาเป็นเรื่องธรรมดาที่อาจมีผู้ใดผู้หนึ่งที่หนีกรอบหรือประพฤติดีกกฎกติกาที่วางไว้แต่หากกล่าวได้ว่า หมอลำคณะเสียงอีสานก็ไม่ค่อยปรากฏมีปัญหาเหล่านี้แต่ก็มีบ้าง ซึ่งทางคณะเองก็มีกติกาและบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนหรือแก้ปัญหาเหล่านี้อยู่ กล่าวคือเมื่อเกิดปัญหาทางคณะจะมีวิธีการอยู่ ๒ ขั้นตอน คือ

๑) ขั้นตอนที่หนึ่ง ว่ากล่าวตักเตือน จะมีระยะที่ว่าจะต้องว่ากล่าวตักเตือน ๓ ครั้ง แต่ละครั้งหัวหน้าคณะจะเป็นผู้กล่าวตักเตือน และบางครั้งจะนิมนต์พระสงฆ์ที่ทางคณะเคารพนับถือมาอบรมสั่งสอน

๒) ขั้นตอนที่สอง ลงโทษ เมื่อสมาชิกกระทำผิด ถ้าหากเป็นเรื่องที่พอว่ากล่าวตักเตือนได้จะถูกตักเตือน ๓ ครั้งแต่ถ้ายังไม่เลิกประพฤติดีกกฎกติกาที่จะถูกลงโทษ คือ ถูกพักงานหรือให้ออกจากคณะไป หรือกรณีที่กระทำผิดหรือฝ่าฝืนอย่างร้ายแรงสมาชิกผู้นั้นจะถูกลงโทษโดยให้ออกจากคณะทันที อย่างไรก็ตามการพิจารณาผู้ฝ่าฝืนหรือทำโทษผู้ถูกกล่าวหา ผู้จัดการ หรือหัวหน้าคณะต้องเป็นคนที่มิเหตุผลหนักแน่นมีหลักธรรมประจำใจเพื่อไม่ให้เกิดอคติแก่สมาชิกภายในคณะ ดังคำกล่าวที่ว่า

“เมื่อมีการฝ่าฝืนกระทำผิดกฎกติกาของคณะผู้เป็นหัวหน้าต้องพิจารณาด้วยเหตุผลและความจริง ผู้เป็นหัวหน้าจะไม่มีอคติใครทำผิดนิดหน่อยก็กล่าวตักเตือนอบรมไม่ให้ประพฤติผิดอีก แต่ถ้ายังประพฤติผิดอีก ก็อบรมตักเตือนไปจนครบสามครั้งถึงลงโทษ คือให้พักงานไม่ให้แสดงอีกเป็นการชั่วคราวหรือบางครั้งก็ให้ออกจากคณะไปตามโทษที่เกิดการแก้ปัญหาภายในคณะส่วนมากจะใช้ความเมตตา ประนีประนอมพูดคุยกันเหมือนพ่อแม่พูดคุยกับลูก ๆ บางครั้งอาจพูดแรงแต่แท้ที่จริง ภายในจิตใจก็มีความเอ็นดูเหมือนลูกหลานเหมือนพี่น้องกัน”^๔

นอกจากนี้ยังมีคำสัมภาษณ์ของสมาชิกในคณะเกี่ยวกับบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกระทำผิดกฎกติกา ดังนี้ วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานจะอยู่ด้วยกันเหมือนครอบครัวมี พ่อ แม่ พี่น้องเราทุกคนเป็นเหมือนพี่น้องกัน แต่ก็มีกฎกติกาไว้เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายหรือมีปัญหาในการอยู่ร่วมกันเมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกระทำผิดกฎกติกา พ่อทิดหลอดหรือแม่่นกน้อย ก็จะว่ากล่าวตักเตือน สอนไม่ให้กระทำผิดอีก พ่อแม่จะมีความเมตตา กรุณาต่อสมาชิกภายในวงมาก แต่ถ้าว่ากล่าวตักเตือนแล้วยังไม่ฟังเพื่อไม่ให้ผู้อื่นเอาอย่างก็จะให้พักการแสดง บางครั้งถ้ามีความผิดที่จะเสียหายมากก็จะให้ออกจากวงไป^๕

เช่นเดียวกับพระเอกและดาวตลกในคณะที่มีความผูกพันอยู่กับคณะเสียงอีสานมาหลายปี ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบและการลงโทษผู้ฝ่าฝืน ดังนี้ ในการแสดงบางครั้งผู้ฟังผู้ชมอาจมองว่าพระเอกนางเอกตลอดจนดาวตลกที่แสดงหน้าเวทีที่มีการแสดงบทบาทอันไม่เหมาะสมทางกิริยาและคำพูด นั้นเป็นเพียงบทแสดงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานแต่ความจริง สมาชิกมีความเคารพต่อหัวหน้าเป็นอย่างมาก ส่วนกติกาของคณะเป็นเรื่องดีเพราะจะทำให้เราได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ถ้าหากมีผู้ฝ่าฝืนกระทำผิดก็ต้องว่ากันไปตามกฎกติกาและว่ากันไปตามขั้นตอน การทำโทษ คือ บอกกล่าวสอนไม่ให้ทำความผิดหรือให้แก้ไขปรับปรุงตัวเองสามครั้ง แต่ถ้าหากไม่เชื่อฟังก็จะให้ออกจากคณะซึ่งการทำโทษอย่างนี้ไม่ถือว่ารุนแรง ทางหัวหน้าคณะก็หวังให้เป็นคนดีมีชื่อเสียงกันทุกคน แต่ไม่ฟังก็ต้องให้ออกเป็นเรื่องธรรมดาและเป็นการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องแล้ว ซึ่งหัวหน้าคณะมีจิตใจที่สูงใช้หลักธรรมในการบริหารปกครองลูกน้องที่เห็นได้ชัด คือ มีความเมตตาส่งเสริม

^๔ สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^๕ สัมภาษณ์ วันเฉลิม อินทร์กันหา, หมอลำตลกคณะเสียงอีสาน, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

สนับสนุนมีความเอ็นดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งยึดหลักศีลธรรม การทำโทษลูกน้องก็ว่ากันไป ตามกระบวนการ^{๑๑}

อย่างไรก็ตาม การลงโทษผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกติกาเป็นเรื่องปกติในสังคม เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมคนหมู่มาก ย่อมมีกติกาการอยู่ร่วมกันว่าควรอยู่อย่างไร ถ้าไม่ทำตามจะมีการทำโทษอย่างไรบ้างเป็นการแก้ปัญหาที่ดี ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละที่จะมีวิธีการอย่างไรเท่านั้น เช่นเดียวกับสมาชิกวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการลงโทษของสมาชิกในคณะที่กระทำความผิดกติกาว่า

ดนตรีหมอลำมีกติกาไม่มากเพียงสองสามอย่างใหญ่ ๆ เท่านั้น เช่น ห้ามมิให้อยู่ด้วยกันลักษณะแบบชู้สาว ทุกคนต้องรู้จักหน้าที่ มีการไหว้พระสวมนนต์ มีการออกกำลังกาย มีความรักความสามัคคีกัน ห้ามทะเลาะกัน ส่วนการทำโทษหรือแก้ปัญหานั้นจะว่าไปตามเรื่อง ตั้งแต่ว่ากล่าวตักเตือน ครั้งแรก ครั้งสอง ครั้งสาม สุดท้ายให้พักการแสดงหรือให้ออกจากคณะเพื่อป้องกันความเสียหายของคณะความแตกแยกในคณะและเพื่อรักษาชื่อเสียงของคณะ แต่โดยรวมแล้วก็ไม่ค่อยมีปัญหาเกิดขึ้น สมาชิกที่ออกไปอาจมีความจำเป็นเฉพาะตัวหรือครอบครัวของบางคนเท่านั้น ทางวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานก็ดูแลช่วยเหลือกันมาตลอด สรุปแล้วกฎกติกาและการลงโทษผู้กระทำความผิดในคณะเป็นวิธีการป้องกันและการแก้ปัญหาของหัวหน้าคณะเพื่อรักษาชื่อเสียงและเป็นแบบอย่างของการบริหารจัดการเป็นอย่างดี^{๑๒}

ดังนั้น บทลงโทษผู้ฝ่าฝืนและแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานจะมีการทำโทษผู้ฝ่าฝืนตามขั้นตอนตามกติกาตั้งไว้ คือ มีการเรียกมาพูดคุยสอบถามแล้วอบรมสั่งสอนไม่ให้กระทำความผิดอีก แต่ถ้าคนเดิมกระทำความผิดอีกก็จะกระทำเช่นครั้งแรกไปถึงสามครั้ง หรือเมื่อยังมีการกระทำความผิดซ้ำอีกหรือฝ่าฝืนอย่างร้ายแรงอาจนำความเสื่อมเสียมาให้หมู่คณะก็จะทำโทษอย่างใดอย่างหนึ่งคือ การให้พักการแสดงไประยะหนึ่งจนกว่าจะกลับตัวสำนึกได้หรือให้ออกจากคณะไปเลย สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวนั้นเป็นวิธีการที่ทางคณะได้ดำเนินมาตลอดแต่ส่วนมากไม่ค่อยพบปัญหามาก ส่วนที่มีผู้ออกไปก็

^{๑๑} สัมภาษณ์ ปอยฟ้า พยัคฆ์พร, หมอลำและตลกคณะเสียงอีสาน, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ มานิตย์ สลับเพชร, นักดนตรีวงเสียงอีสาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

เป็นเรื่องธรรมดาเป็นความจำเป็นส่วนตัวที่ต้องไป ไม่ได้เกี่ยวกับความผิดในการอยู่ร่วมกัน
ในคณะ

๔.๑.๔ การอำนวยการ (กลยุทธ์ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์)

การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานของวงดนตรีหออัครดนตรีต้องอาศัย
ภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในคณะ การ
ที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในการบริหารเป็นสำคัญ
เนื่องจากวงดนตรีหออัครดนตรีเป็นทั้งวงดนตรี และคณะหออัครดนตรีอยู่ในวงเดียวกัน
เป็นคณะที่ใหญ่ และมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของคนทั่วประเทศซึ่งจากเดิมจะมีการบริหารงาน
หรือดำเนินการแสดงเฉพาะฤดูเทศกาลเท่านั้น ไม่มีการมองหาตลาดหรืองานมารองรับปัจจัย
หนึ่ง คือ สมาชิกไม่มากค่าใช้จ่ายภายในคณะไม่มากแต่เมื่อเป็นคณะใหญ่มีสมาชิกอยู่ร่วมกัน
หลายร้อยคน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หัวหน้าหรือผู้บริหารต้องคิดวางแผนการบริหารให้
เป็นระบบเพื่อความอยู่รอดของชาวคณะหลักการบริหารจัดการหรือที่เรียกว่า กลยุทธ์ คำว่า
กลยุทธ์ หมายถึง การรบที่มีเล่ห์เหลี่ยม วิธีการที่ต้องใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เล่ห์เหลี่ยมในการ
ต่อสู้^{๑๒}

กลยุทธ์การตลาดเป็นการให้กลยุทธ์ที่จะต่อสู้แข่งขันกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นซึ่งเป็น
ปัญหาในการบริหารอาจมีหลายด้าน ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นภายใน หมายถึง สมาชิกในคณะที่
อาจต้องเดือดร้อนลำบากและปัญหาภายนอก หมายถึง สถานที่ที่จะต้องไปแสดงหรือผู้ชม
ผู้ฟัง ถ้ามีงานแสดงมากสมาชิกในคณะก็สามารถอยู่ได้ไม่เดือดร้อน ดังนั้นการบริหารกล
ยุทธ์ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ของวงดนตรีหออัครดนตรีมีระบบการบริหาร ดังนี้

ก) ด้านการตลาด

วงดนตรีหออัครดนตรีหออัครดนตรีมีระบบการบริหารด้านการตลาด โดย บริษัท
ท็อปโกลด์ไคมอนด์ ผู้ผลิตเทปและซีดีการแสดงเป็นผู้วางแผนการตลาด เป็นผู้รับงานโดยตรง
จัดคิวการแสดงให้คณะ ส่วนทางคณะก็จะเป็นผู้แสดงตามคิวที่บริษัทจัดให้ ส่วนการรับงาน
นั้นทางคณะมีสำนักงานที่บ้านเลขที่ ๕๕๕ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี รับงานแสดงต้อง

^{๑๒} สัมภาษณ์ มัชกิจ ฉิมหลวง, ผู้จัดการวงเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

แจ้งบริษัทให้เป็นผู้จัดคิว นอกจากนี้ทางวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานยังมีส่วนสนับสนุนในการดำเนินที่เป็นหลัก คือ เครื่องดื่ม M150 ธนาการชนชาติ และเบียร์ช้าง ซึ่งผู้อุปถัมภ์หลักทั้งสามนี้จะให้การสนับสนุนตลอด

สรุปได้ว่า ด้านการตลาดทางบริษัท ท็อปโกลด์ไคมอนด์ เป็นผู้บริหารการตลาด เป็นผู้วางแผนการรับงาน การจัดคิวการแสดง ส่วนทางวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานจะมีหน้าที่แสดงตามคิวที่ทางบริษัทจัดให้ และมีหน้าที่รับงานที่สำนักงานเพื่อผ่านไปยังบริษัทอีกครั้งหนึ่ง งานด้านการตลาดจึงแบ่งหน้าที่กันคือฝ่ายหนึ่งวางแผนการตลาดรับงานจัดคิว อีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ไปแสดงตามคิวที่ฝ่ายบริหารจัดการให้

ข) ด้านงานประชาสัมพันธ์

งานด้านประชาสัมพันธ์ วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการเปิดสถานีวิทยุโทรทัศน์ของตนเองที่เรียกว่า NN Radio มีสถานีวิทยุคลื่นความถี่ของตนเองอยู่ ๔ สถานี คือ สถานีวิทยุที่กรุงเทพมหานคร สถานีวิทยุที่จังหวัดอุดรธานี สถานีวิทยุที่จังหวัดสกลนคร และสถานีวิทยุที่จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์จะอยู่ในการควบคุมบริหารของบริษัท ท็อปโกลด์ไคมอนด์ เป็นผู้วางแผนประชาสัมพันธ์ กล่าวได้ว่า ด้านงานประชาสัมพันธ์ของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานจะมีสถานีวิทยุโทรทัศน์ เป็นของตัวเองที่เรียกว่า NN Radio ทำหน้าที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งเกี่ยวกับผลงานเพลง การแสดง และการติดต่อไปแสดง ซึ่งเปิดออกอากาศทุกวันสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้จัดการวงว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีการบริหารงานที่แบ่งหน้าที่กัน คือ ฝ่ายการตลาดทางบริษัทเป็นผู้บริหารวางแผนจัดคิวบันทึกแผ่นเพลง การแสดง หาตลาดแผ่นซีดี ส่วนทางวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานเองมีหน้าที่ ไปแสดงในงานต่าง ๆ ตามที่ฝ่ายการตลาดหรือบริษัทจัดหาให้ สำหรับการประชาสัมพันธ์จะเป็นหน้าที่ของสถานีวิทยุโทรทัศน์ที่เป็นคลื่นความถี่ของคณะเป็นผู้ดำเนินการโฆษณาประชาสัมพันธ์^{๑๓}

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๒), หน้า ๗๓.

^{๑๓} สัมภาษณ์ มัยกิจ ภูมิหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

การบริหารกลยุทธ์ด้านตลาดและงานประชาสัมพันธ์ เป็นงานที่ฝ่ายผู้บริหารต้องมีการวางแผนเป็นระบบจึงจะทำให้ธุรกิจบรรลุวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะการแบ่งภาระหน้าที่กันรับผิดชอบแต่ต้องมีความประสานสัมพันธ์ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนกน้อย อุไรพร ดังนี้การบริหารงานด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางบริษัทจะเป็นผู้ดำเนินการวางแผนการโฆษณานั้นทางวงดนตรีหมีทองคำคณะเสียงอีสานมีสถานีวิทยุโทรทัศน์เป็นของตัวเอง คือ NN Radio สถานีวิทยุในภาคอีสานที่จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร จังหวัดอุบลราชธานี และที่กรุงเทพมหานคร ส่วนทางคณะเป็นเพียงบริหารการแสดงและไปแสดงในงานต่าง ๆ คือการบริหารการตลาดและการโฆษณาประชาสัมพันธ์จะทำหน้าที่คนละฝ่าย ทางคณะทำหน้าที่ควบคุมกำกับดูแลเครื่องนักแสดงให้เป็นระเบียบเรียบร้อยตามบท และมอบหมายภาระหน้าที่กันทำ^{๑๔}

สรุปได้ว่า การบริหารกลยุทธ์ด้านการตลาดและงานประชาสัมพันธ์ ทางบริษัท ท็อปไกลด์ โคมอน เป็นผู้ดำเนินการวางแผนกลยุทธ์การตลาด การจัดจำหน่ายเทปซีดีตลอดจนการรับงาน จัดคิวการแสดง ส่วนทางวงดนตรีหมีทองคำคณะเสียงอีสานมีหน้าที่ควบคุมวงเตรียมการแสดงตามคิวที่จัดไว้และ รับการว่าจ้างผ่านสำนักงานที่จังหวัดอุดรธานี สำหรับงานประชาสัมพันธ์ทางคณะมีฝ่ายประชาสัมพันธ์และสถานีวิทยุโทรทัศน์คลื่นความถี่ของตนเอง คือ NN Radio ที่กรุงเทพมหานคร ๑ สถานี จังหวัดอุดรธานี ๑ สถานี จังหวัดอุบลราชธานี ๑ สถานี จังหวัดสกลนคร ๑ สถานี การบริหารกลยุทธ์ด้านการตลาดและงานประชาสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นระบบการบริหารงานที่วงดนตรีหมีทองคำคณะเสียงอีสาน ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องจึงประสบผลสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับอันดับหนึ่งของประเทศไทยในปัจจุบัน

^{๑๔} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมีทองคำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

๔.๒ บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการแก่สังคม

การบริการ หมายถึง การให้โดยการปฏิบัติภารกิจตามตำแหน่งหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถด้วยความจริงใจ จริงจัง สม่าเสมอ^{๑๕} การให้บริการแก่สังคมของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานนั้น มีรายละเอียดดังนี้หมอลำถือว่าเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีมาคู่กับสังคมอีสานมานาน ดังนั้น การปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่ของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานต้องแสดงบทบาทเต็มไปด้วยความจริงใจ จริงจังและตามกำลังความสามารถ การให้บริการแก่สังคมจึงเป็นเรื่องที่ทางคณะต้องเอาใจใส่หรือให้ความสำคัญ การแสดงบทบาทการให้บริการสังคมของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีประเด็นหลัก ๔ ด้าน คือ ด้านการรับเชิญไปแสดงงานต่าง ๆ การประพันธ์กลอนลำและเพลง การสอนลำแก่เยาวชน และการแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๒.๑ ในการรับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ

การแสดงหมอลำสิ่งที่ต้องมาคู่กัน คือ ต้องมีเจ้าภาพงานต่าง ๆ มาเชิญหรือมาจ้างไปทำการแสดง เช่นเดียวกันวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่จะไปแสดงได้ต้องมีผู้มาเชิญหรือมาจ้างให้ไปแสดง แต่การตกลงว่าจ้างก็มีขั้นตอนปฏิบัติอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีการตกลงทำสัญญามัดจำ กำหนดวัน เวลา ตามที่ตกลง

ในปีหนึ่ง ๆ จะรับงานแสดงอยู่ประมาณ ๘ เดือนเต็ม เหลืออีก ๔ เดือน ก็หยุดเดินสายเตรียมพร้อมรูปแบบการแสดงใหม่โดยปีหนึ่งจะแบ่งเป็น ๒ ช่วง ๆ ละ ๔ เดือน พักช่วงละ ๒ เดือน ดังนั้น ในช่วงที่เปิดทำการแสดงนั้น ผู้ที่ต้องการให้วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานไปแสดง ทางคณะได้จัดลำดับขั้นตอนไว้ดังนี้

การติดต่อคณะวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานไปแสดงงานต่าง ๆ ทางคณะจัดไว้ ๒ แห่ง คือ (๑) ติดต่อที่สำนักงาน เลขที่ ๕๕๕ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผู้รับงานโดยตรงคือ พ่อทิดหลอด (มัทธิง ภูมิหลวง) และนงน้อย อุไรพร (๒) ติดต่อบริษัท

^{๑๕} วัลลภ ชัยพิพัฒน์, “หลักการและแนวทางในการให้บริการประชาชน” ในเอกสารการสอนรายวิชา บทบาทและสถานภาพของผู้นำระดับตำบล หมู่บ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๓ หน่วยที่ ๑ - ๘, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗๒.

ท็อปไค้โดมอนด์ ที่กรุงเทพมหานคร ในการตกลงรับเชิญต้องมีคำมัดจำก่อนส่วนหนึ่งตามเงื่อนไข ส่วนที่เหลือจ่ายครบก่อนการแสดง ส่วนค่าบริการด้านอื่น ๆ นั้น ทางคณะเป็นผู้รับผิดชอบ เช่น ค่าคายชกครู ค่าอาหาร เวที เครื่องเสียง ทางคณะบริการครบวงจร^{๑๖}

จากการสัมภาษณ์นักแสดงที่อยู่ในคณะ เกี่ยวกับการให้บริการแก่สังคมเมื่อได้รับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ ซึ่งมีผู้ร่วมแสดงแนวคิด ไว้ดังนี้ การรับเชิญไปแสดงงานต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของพวกเราชาวคณะต้องไปตามคิว เพื่อสนองตอบความต้องการของเจ้าภาพ เพราะพวกเรามีหน้าที่ให้บริการด้านความบันเทิงแก่สังคม ส่วนการไปแต่ละงานนั้นขึ้นอยู่กับตารางที่ตกลงที่เป็นข้อหลักที่ทางคณะได้ตั้งไว้สำหรับชาวคณะก็จะแสดงเต็มที่ตามบทบาทของแต่ละคน นักแสดงทุกคนก็ว่ามีหน้าที่รับใช้สังคมในการให้บริการด้านความบันเทิง ไม่ว่าจะเป็นงานอะไรก็ตามเมื่อมีผู้ติดต่อมาทางหัวหน้าคณะแจ้งแก่ผู้แสดงให้ไปแสดงที่ไหนก็ไปตามที่นั่น^{๑๗}

ในขณะที่ดาวตลกประจำวงให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการรับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ ว่าการรับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ ของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานจะเป็นไปตามที่ผู้ว่าจ้างและผู้รับงานหรือหัวหน้าคณะจะตกลง ชาวคณะไปตามคิวที่ทางบริษัทหรือผู้จัดการกำหนดข้อตกลงระหว่างเจ้าภาพกับคณะ คือ ผู้ว่าจ้างต้องจ่ายมัดจำล่วงหน้าก่อนตามที่ตกลง ส่วนที่เหลือต้องจ่ายหมดก่อนการแสดง ส่วนค่าอาหารเลี้ยงชาวคณะนั้น เป็นหน้าที่ของคณะหมอลำจัดหาเอง อุปกรณ์เครื่องเสียง เวที ทางคณะเป็นผู้จัดหาไปเอง ถือว่าเป็นความสะดวกสบายทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้จ้างและฝ่ายแสดง ตกลงว่าบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการแก่สังคมนอกจากจะให้ความบันเทิงสนุกสนานแล้ว ยังให้บริการความสะดวกสบายแก่สังคมด้วยอีกทางหนึ่ง^{๑๘}

เช่นเดียวกับพระเอกของคณะที่ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการให้บริการ เมื่อมีผู้เชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ ว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีหน้าที่รับใช้สังคมด้านความบันเทิง

^{๑๖} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ปอยฝ้าย มาลัยพร, หมอลำ/ตลก คณะเสียงอีสาน, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ เลื่อน วิเศษเพ็ง (พ่อลี ฮอลิเดย์), หมอลำ/ตลก คณะเสียงอีสาน, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

มีระบบการบริหารที่ดี การไปแสดงในงานต่าง ๆ ถือเป็นบทบาทที่สำคัญของพวกเราชาวคณะที่ต้องให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ชม ศิลปินตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคณะ ได้ร่วมกันคิดสร้างสรรค์ผลงานให้เป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟัง ผู้ชม ดังนั้น การให้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน จึงถือว่าเป็นบทบาทสำคัญที่ให้บริการแก่สังคมตามหน้าที่ของชาวคณะ^{๑๕}

ในขณะที่นักแต่งเพลงประจำวงให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของหมอลำคณะเสียงอีสาน ในการให้บริการแก่สังคมในส่วนการรับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ ว่า การรับเชิญไปแสดงงานต่าง ๆ ของหมอลำคณะเสียงอีสานนั้น เป็นหน้าที่ของศิลปินที่เป็นผู้ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่คนในสังคม ดังนั้น การให้บริการด้านนี้ถือเป็นข้อสำคัญที่ศิลปินต้องตระหนัก คนในสังคมมีความต้องการความบันเทิงคณะหมอลำต้องแสดงบทบาทด้านการให้บริการอย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการสังคม เกี่ยวกับการรับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ การบริการด้านการติดต่องานทางคณะมีให้บริการสองแห่ง คือ ที่บริษัท ท็อปโกลด์ไคมอนด์ และที่สำนักงานบ้านเลขที่ ๕๕๕ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี การให้บริการด้านการแสดงทางคณะมีความเตรียมพร้อม ด้านอาหาร เครื่องเสียงตลอดจนเวทีการแสดง ประการสุดท้ายคือ ให้บริการด้านความบันเทิงเพลิดเพลินสนุกสนานการไปแสดงในงานต่าง ๆ จึงเป็นบทบาทสำคัญของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการแก่สังคม ศิลปินทุกคนในคณะเมื่อได้รับเชิญไปแสดงแต่ละครั้งจึงถือว่า เป็นการให้บริการสังคมด้านความบันเทิง

๔.๒.๒ การประพันธ์บทกลอนลำและเพลง

การแสดงหมอลำหรือนักร้องหัวใจสำคัญ คือ กลอนลำหรือเนื้อเพลงที่ถูกถ่ายทอดออกมาให้ผู้ฟังได้รับฟังอย่างไรเพราะเพลิดเพลิน การลำและร้องเพลงจะเป็นที่นิยมของคนทั่วไป ต้องสะท้อนชีวิตสังคมเป็นที่ถูกใจผู้ฟัง โดยทั่วไป หมอลำที่ดี นักร้องที่ดี จะต้องเป็นผู้ประพันธ์เนื้อร้องหรือกลอนลำให้ สำหรับหมอลำคณะเสียงอีสานถือว่าเป็นคณะหนึ่งในประเทศไทยที่พร้อมทั้ง นักประพันธ์กลอนลำ ประพันธ์เพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้า

^{๑๕} สัมภาษณ์ กิตติภณ ดิเรกรุ่งเรือง, หมอลำ คณะเสียงอีสาน, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

คณะ คุณนน้อย อุไรพร ถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทั้งร้องลำเองและประพันธ์เนื้อลำหรือร้องเองจนเป็นที่นิยมแก่ผู้ชม ผู้ฟังมานับไม่ถ้วน นอกจากนี้แล้วยังเป็นผู้ประพันธ์ให้หมอลำ นักร้องในคณะนำไปลำและร้องมีชื่อเสียงโด่งดังหลายคน นอกจากนี้ คุณนน้อย อุไรพรแล้ว ยังมีนักประพันธ์อีกหลายคนในคณะเช่น อawatิดตลอด พิณศักดิ์ เสียงอีสาน บุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีบทบาทในการประพันธ์เนื้อร้อง กลอนลำทั้งให้กับคณะของตนเองและให้กับนักร้องหรือหมอลำคนอื่น ๆ ด้วย กล่าวได้ว่า บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านให้บริการสังคมเกี่ยวกับการประพันธ์กลอนลำ และประพันธ์เพลงถือว่าเป็นหัวใจหลักของคณะด้วย นอกจากการแสดงหน้าเวทีแล้ว คำทุกคำ ภาษาที่ใช้แสดงบนเวทีล้วนแต่เป็นผลงานของคณะทั้งสิ้น

ดังคำที่ว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ทีมงาน ผู้จัดการ หัวหน้าคณะ จะมีหน้าที่ในการเขียนกลอนลำและเขียนเพลงให้กับพระเอก นางเอก และนักร้องประจำวงได้ร้องลำตามเรื่องตามกระแสนิยมของคนทั้งหลายเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ในแต่ละปีจะมีกลอนลำหรือบทเพลงใหม่ ๆ ทุกปีเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่ผู้ฟัง จำเป็นต้องแต่งกลอนลำ ลำเองและประพันธ์เพลงร้องเอง ให้หมอลำและนักร้องในคณะร้องลำอีกด้วย^{๒๐}

นอกจากนี้พ่อใหญ่ทิดตลอด (มัทธิง นิยมหลวง) ยังกล่าวถึงบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ด้านการให้บริการแก่สังคมเกี่ยวกับการประพันธ์กลอนลำและเพลงดังนี้ หมอลำหรือนักร้องแต่ละคนจะควรมีบุคลิกน้ำเสียงอย่างไร หรือ แสดงบทบาทเป็นอะไรก็จะแต่งกลอนลำ หรือเพลงที่มีเนื้อหาให้สอดคล้องบทบาทบุคลิกของแต่ละคน กล่าวได้ว่า ทางคณะเสียงอีสานจะมีทีมงานที่แต่งกลอนลำหรือแต่งเพลงอยู่ประจำวง โดยมากจะเป็นผู้จัดการและหัวหน้าวง เพราะมีประสบการณ์มากจึงสามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นกลอนลำเป็นบทเพลงได้ถูกใจผู้ฟัง โดยเฉพาะต้องให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เพราะถือว่าการให้บริการสังคมเนื้อหาภาษาของกลอนลำ หรือเพลงจึงสะท้อนภาพสังคมให้มากที่สุด^{๒๑}

^{๒๐} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๒๑} สัมภาษณ์ มัทธิง นิยมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ในขณะที่พระเอกและดาวตลกประจำคณะได้กล่าวถึงบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน กับการให้บริการสังคมเกี่ยวกับการประพันธ์กลอนลำและเพลงว่า การประพันธ์กลอนลำและแต่งเพลงให้กับหมอลำหรือนักร้องส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของผู้จัดการและหัวหน้าวง พวกเราเป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความคิดและจินตนาการของผู้ประพันธ์ผ่านกลอนลำ และบทเพลงเพราะการประพันธ์เพลง หรือแต่งกลอนลำนั้นต้องมีการศึกษาสูง เข้าใจสภาพปัญหาความต้องการของสังคมแล้วมาถ่ายทอดเป็นคำพูด กลอนลำ ตลอดจนบทเพลง ดังนั้น บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการสังคมเกี่ยวกับการประพันธ์กลอนลำ และบทเพลงจึงมีมากทั้งประพันธ์ให้คณะตัวเองและให้คณะอื่น คนอื่นอีกด้วย^{๒๒}

จากการสัมภาษณ์ดาวตลกประจำคณะเกี่ยวกับบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการสังคมเกี่ยวกับการประพันธ์กลอนลำและบทเพลงว่า การบริการด้านเสียงเพลงหรือเสียงลำในปัจจุบันนี้ ล้วนมาจากหัวหน้าคณะและทีมงานตลอดจนนักประพันธ์ของบริษัทที่ถ่ายทอดความรู้สึกลอกมาเป็นกลอนลำและบทเพลงมอบให้พระเอก นางเอกหมอลำ และนักร้องในคณะได้ร้องและลำ แม้แต่บทต่าง ๆ ในการแสดงก็มาจากทีมงานของคณะ จึงกล่าวได้ว่า หมอลำคณะเสียงอีสานให้บริการสังคมด้วยบทเพลงและกลอนลำที่สะท้อนสังคมได้ดีที่สุดคณะหนึ่ง^{๒๓}

การให้บริการสังคมด้านการประพันธ์กลอนลำและบทเพลงที่เป็นผลงานของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานสามารถแยกเป็น ๒ ประเภท คือ เพลงที่แต่งให้ตัวเอง ให้สมาชิกในคณะและเพลงหรือกลอนลำที่แต่งให้คนอื่นที่ไม่ได้สังกัดคณะเสียงอีสาน มีพอสรุปได้ดังนี้

การประพันธ์กลอนลำหรือบทเพลงที่ นกน้อย อุไรพร แต่งกลอนลำและบทเพลงให้นักร้อง หมอลำนำไปร้องและ เพลงที่สำคัญ ดังเช่น

๑. ดอกหญ้าลาทุ่ง	ขับร้องโดย	ฝน ธนสุนทร
๒. เขยื่อโหด	ขับร้องโดย	ปอยฟ้า ยมลายพร

^{๒๒} สัมภาษณ์ ปอยฟ้า ยมลายพร, หมอลำ/ตลก คณะเสียงอีสาน, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒.

^{๒๓} สัมภาษณ์ สติธ ช่างชัย (ชายจีน), หมอลำ/ตลก คณะเสียงอีสาน, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

๓. โชคร้ายเพราะชายเลว	ขับร้องโดย	ปอยฟ้า ย มาลัยพร
๔. ฟ้าย้องน่องไห้	ขับร้องโดย	น้องเป้ง ณัฐธิดา
๕. ดิคร ม.สมมติ	ขับร้องโดย	น้องเป้ง ณัฐธิดา
๖. ชีวิตคือละคร	ขับร้องโดย	นกน้อย อุไรพร
๗. รถไฟสายน้ำตา	ขับร้องโดย	นกน้อย อุไรพร

จากบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ด้านให้บริการสังคมเกี่ยวกับการประพันธ์กลอนลำและบทเพลง นักแต่งกลอนลำแต่งเพลงในคณะหลายคนได้มีบทบาทในการให้บริการสังคมผ่านกลอนลำ และบทเพลงร้อยเรียงด้วยภาษาเรียบง่ายสะท้อนสังคมนำเหตุการณ์ในสังคมมาตีแผ่มีทั้งแต่งให้สมาชิกภายในวงร้องเองลำเอง และแต่งให้นักกร้องหมอลำคณะอื่นนำไปร้องไปลำ จนได้รับความนิยมมีชื่อเสียงกันหลายคน ดังตัวอย่างบทเพลงที่ให้นักกร้องนำไปร้องจนมีชื่อเสียงโด่งดังที่ นกน้อย อุไรพร เป็นผู้ประพันธ์ การประพันธ์บทเพลงและกลอนลำที่ใช้ภาษาเรียบง่ายผู้ฟังมีอารมณ์ร่วมจึงนับเป็นบทบาทสำคัญของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่ให้บริการสังคมด้านหนึ่ง

๔.๒.๓ การสอนลำแก่เยาวชน

วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้พัฒนามาจนมีชื่อเสียงโด่งดังจนถึงทุกวันนี้ได้ก็เกิดจากความสำนึกในวัฒนธรรมประเพณีของอีสาน โดยเฉพาะการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านด้านการร้องการลำที่นอกจากจะฝึกหรือส่งเสริมเฉพาะสมาชิกภายในวงแล้ว การอนุรักษ์ที่ยั่งยืนได้ไม่มีวันสูญหายอีกอย่างหนึ่งคือ ต้องมีผู้สืบทอดทั้งศิลปะการลำการร้อง เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของหมอลำ คือ รูปแบบการแสดง ภาษาล้อคำหรือกลอนลำ ส่วนผู้ที่จะสืบทอดและรักษาได้ดีอีกกลุ่มหนึ่งก็คือกลุ่มเยาวชน วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเยาวชนว่ามีบทบาทสำคัญที่สามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสาน ดังนั้น การให้ความรู้การฝึกฝนแก่เยาวชนจึงเป็นอีกเป้าหมายหนึ่งที่วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานตั้งไว้ ที่นอกจากจะรับงานไปอย่างเดียว การสอนกลอนลำและเพลงแก่เยาวชนมีขั้นตอนและวิธีการ ดังที่มีผู้ให้แนวคิดเรื่องนี้ ดังนี้

การให้บริการสังคมอีกอย่างหนึ่งของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน คือ การให้ความรู้ การสอน การร้องการลำแก่เด็กและเยาวชน เพราะเด็กและเยาวชนคืออนาคตของชาติ

วัฒนธรรมจะเจริญรุ่งเรืองและคงอยู่ได้ต้องมีเยาวชนต้องรู้เข้าใจวัฒนธรรมของตัวเอง ดังนั้น เป้าหมายหนึ่งของคณะเสียงอีสาน คือ สอนกลอนลำแก่เยาวชนผู้มีความสนใจในศิลปะการร้องการลำเข้ามาเรียน แต่ทางคณะก็มีเป้าหมายจะรับมาสอนโดยร่วมงานการแสดงไปพร้อมกับพี่ศิลปิน แม้ปัจจุบันก็มีเยาวชนร่วมแสดงกับเราเป็นทั้งนักร้องหมอลำ และหลายคนก็ประสบความสำเร็จมีชื่อเสียงหาเงินเลี้ยงครอบครัวด้วยการเป็นนักร้องเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงหลายคน^{๒๔}

ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานให้สัมภาษณ์ในลักษณะเดียวกันกับหัวหน้าคณะเกี่ยวกับบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ด้านบริการสังคมเกี่ยวกับการสอนลำแก่เยาวชนว่า การให้บริการสังคมด้านความบันเทิงแก่คนทุกกลุ่มทุกเพศทุกวัย ถือเป็นหน้าที่หลักนอกจากการให้ความบันเทิงแล้ว ยังมีการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสาน นอกจากนี้ก็รับสอนให้แก่เยาวชนผู้สนใจศิลปะการแสดงพื้นบ้านหมอลำ มีการสอนไป ฝึกแสดงจริงไปด้วย ขณะเดียวกันก็มีรายได้จุนเจือครอบครัวไปพร้อมกัน และทางคณะยินดีสอนกลอนลำให้แก่เยาวชนที่สนใจที่มีผู้ปกครองหรือบิดามารดามาฝากให้เรียนกับคณะ^{๒๕}

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้การสนับสนุนแก่คณะเกี่ยวกับการให้บริการสังคมด้านการสอนลำแก่เยาวชน ผู้มีความสนใจในศิลปะการลำ การร้องเพลง ดังต่อไปนี้ หมอลำคณะเสียงอีสานได้ให้บริการแก่สังคมหลายด้าน ทั้งการให้ความเพลิดเพลินเมื่อมีงานการกุศลทางคณะเสียงอีสานก็เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสังคม ด้านความบันเทิงอีกด้านหนึ่ง นับเป็นการบริการสังคมอย่างดี นอกจากนี้ก็มีการให้บริการหลายอย่างที่นับว่าเป็นประโยชน์ต่อชาวอีสานหรือสังคมทั่วไป คือการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้ศิลปะการลำ การร้อง ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ในปัจจุบันจะเห็นเด็ก ๆ ทั้งที่เป็นหมอลำ นักร้อง ตลอดจนทางเครื่องอยู่หลายคน บางคนก็มีชื่อเสียงโด่งดังจนเป็นที่นิยมของผู้ฟังจำนวนมาก^{๒๖}

^{๒๔} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๒๕} สัมภาษณ์ มัยกิจ นิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ), เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๐ พฤศจิกายน

ยังมีปราชญ์ท้องถิ่นที่ให้ความสนใจในการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน ถึงบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่ให้บริการสังคมด้วยการสอนลำ แก่เยาวชนทั่วไปว่า หมอลำคณะเสียงอีสาน นำโดย นกน้อย อุไรพร เป็นหัวหน้าคณะหมอลำที่มีการนำเยาวชนไปแสดงร่วมบนเวที ไม่ใช่เป็นการขายแรงงานเด็ก บางคนอาจคิดว่าคณะหมอลำนำเด็กมาเป็นเครื่องมือหาเงิน แต่แท้ที่จริงแล้ว คือ การนำเด็กผู้มีความสนใจในศิลปะการแสดงหมอลำมาฝึกสอน การร้อง การลำ เพื่อให้มีประสบการณ์จริง พวกพี่ ๆ ที่มีประสบการณ์ก็จะคอยช่วยเหลือแนะนำ นี่แหละคือการสอนลำที่ดีโดยภาพรวมของคณะหมอลำเสียงอีสานมีการสอนสอดแทรกในขณะทำการแสดงให้เยาวชนเกิดความรักในศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จึงนับว่าเป็นบทบาทอีกด้านหนึ่งจากมุมมองของผู้ชม^{๒๖}

ในขณะที่ดาวตลกและพระเอกประจำคณะเสียงอีสาน ได้ให้บทบาทของหมอลำคณะเสียงอีสานเกี่ยวกับการให้บริการสังคมด้านการสอนลำ แก่เยาวชนว่า การถ่ายทอดการลำแก่เยาวชนที่ผ่านมามีความเอาใจใส่ในเรื่องนี้มาก เพราะเยาวชน คือ ผู้ที่จะสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านและจะเป็นผู้นำไปเผยแพร่ให้คนได้รู้จักในอนาคต หากกล่าวว่าหมอลำคณะเสียงอีสานมีวิธีการสอนลำแก่เยาวชนอย่างไรนั้น สรุปได้ ๒ วิธี คือ รับเยาวชนผู้สนใจเข้ามาสอนในคณะโดยตรง และหัวหน้าคณะมีโอกาสดำเนินชีวิตให้ไปแสดงสาริตหรือสอนแก่นักศึกษาตามสถาบันต่าง ๆ ในภาคอีสานเป็นการสอนแก่นักศึกษาทางอ้อมเพียงเบื้องต้นเท่านั้น เมื่อผู้ใดสนใจก็มาสมัครกับคณะเพื่อเรียนรู้ประสบการณ์ด้วยตนเอง^{๒๗}

จากการศึกษาบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการแก่สังคม เกี่ยวกับการสอนลำแก่เยาวชน สรุปได้ว่า หมอลำคณะเสียงอีสาน นำโดย นกน้อย อุไรพร หัวหน้าคณะได้เปิดโอกาสให้เยาวชนผู้มีความสนใจในศิลปะการแสดงพื้นบ้านเข้ามาเรียนรู้รับการถ่ายทอด การลำ การร้องเพลงตลอดจนการแสดงหน้าเวที การให้บริการด้านการสอนลำแก่เยาวชนมี ๒ วิธี คือ รับเข้ามาสอนพร้อมฝึกอยู่ในคณะโดยตรง การเรียนรู้วิธีนี้ผู้มาเรียนจะได้ทั้งประสบการณ์และรายได้จุนเจือครอบครัวไปในตัว ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือ หัวหน้าคณะนกน้อย อุไรพร ได้รับเชิญไปสาริตการร้อง การลำ ตามสถาบันต่าง ๆ ในภาค

^{๒๖} สัมภาษณ์ เทวี บุตรด้ว, ศิลปินพื้นบ้าน, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายกำมอด พรขุนเดช, หมอลำ/ตลก คณะเสียงอีสาน, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

อีสานเป็นการฝึกเบื้องต้นเมื่อผู้ใดมีความสนใจจะเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพก็ไปสมัครอยู่ในคณะโดยตรง

๔.๒.๔ การแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไป

การแสดงของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานอยู่ได้และเจริญรุ่งเรืองมีชื่อเสียงทั่วประเทศอยู่ในขณะนี้ก็เกิดมาจากเมื่อเริ่มตั้งคณะหมอลำใหม่ ๆ เพื่อรับแสดงในงานบุญทั่วไป ทั้งงานบวชนาค งานทำบุญอุทิศ บุญกฐินผ้าป่าและบุญทั่ว ๆ ไปตามความเชื่อของคนอีสานว่าเมื่อมีการทำบุญก็ต้องหาหรือสพมาสมโภช มหาสพที่นิยมกันคือหมอลำประเภทต่าง ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าหมอลำเป็นของกลุ่มกันกับงานบุญงานกุศล ในอดีตโดยส่วนมากหมอลำจะมีโอกาสแสดงเฉพาะงานที่จัดขึ้นในวัดเท่านั้น ปัจจุบันการแสดงหมอลำจะมีในงานทั่วไป เช่น งานกาชาด งานวันสำคัญของชาติ อย่างไรก็ตามวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานนั้นรับงานแสดงที่มีชีวิตติดต่อกันทุกวันตลอดฤดู ซึ่งแบ่งช่วงรับงานแสดงออกเป็นช่วง คือ ช่วงฤดูทำนาและเก็บเกี่ยวข้าว ในแต่ละช่วงจะมีการปิดวงเพื่อให้นักรื่องนักดนตรี หางเครื่อง กลับบ้านทำไร่ ทำนา ในช่วงนี้จะมีการไปช่วยงานกุศลที่ทางราชการทางวัดขอมาจะไม่คิดค่าเหมือนช่วงฤดูการแสดง ดังคำสัมภาษณ์ของหัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานว่า

โดยปกติวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานจะมีงานแสดงตลอดฤดู เจ้าภาพ ผู้จัดงาน ต้องติดต่อจองไว้ข้ามปี งานที่แสดงในฤดูนั้นส่วนมากจะเป็นงานกฐิน ผ้าป่า งานฉลองอุโบสถ ฉลองศาลา และงานกุศลทั่วไป เช่น งานศิษย์เก่าโรงเรียน งานปีใหม่ งานกาชาดประจำปี แต่พวกเราก็จะแสดงไปติดต่อกันประมาณช่วงละ ๔ เดือน คือ ช่วงแรกระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม และช่วงสองระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี ในช่วงระหว่างพักพวกเราก็จะเตรียมพร้อมชุดแสดงใหม่ทั้งเนื้อเรื่อง การแสดงตลอดจนชุดหางเครื่อง บางครั้งในช่วงพักวงเมื่อมีเจ้าภาพติดต่อให้ไปช่วยการแสดงการกุศลเราชาวคณะก็ไปช่วยเพื่อหารายได้เป็นการกุศล^{๒๕}

ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน อธิบายถึงการไปแสดงในงานกุศลทั่วไปว่า หมอลำคณะเสียงอีสานอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะว่ามีงานบุญกุศลตลอดทั้งปีและงานประเพณีวัฒนธรรมไทยนั้นจะมีครบทั้ง ๑๒ เดือน หรือหนึ่งปีถึงแม้ว่าคณะเสียงอีสานจะเป็น

^{๒๕} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

คนอีสานอาชีพทำไร่นา เมื่อถึงฤดูทำนาเราปิดวงให้สมาชิกเรากลับไปทำไร่นา แต่ก็มีบางส่วนที่ไม่ได้กลับบ้านก็จะช่วยทำงานที่คณะเตรียมพร้อมชุดความเปลี่ยนแปลง ถึงจุดนี้เอง บางครั้งก็รับงานไปช่วยแสดงเพื่อการกุศลก็มี จึงกล่าวได้ว่า การแสดงของหมอลำคณะเสียงอีสานนั้นจะแสดงงานทั่วไป ทั้งงานการกุศลต่าง ๆ เป็นการช่วยเหลือสังคมคืนกำไรให้กับสังคม สรุปร้อย ๆ คือ งานหลวงก็ไม่ขาดงานราษฎร์ก็แสดง^{๓๐}

ในขณะที่นักดนตรีประจำวงเสียงอีสานได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการไปแสดงในงานการกุศลทั่วไปว่า หมอลำคณะเสียงอีสานจะมีงานแสดงโดยทั่วไปจะมีทั้งงานว่าจ้างให้แสดงและงานแสดงโชว์รายการกุศลที่หน่วยงานราชการ สถานศึกษาและวัดที่ขอมาให้ไปแสดงหารายได้เป็นการกุศลจริงๆ พวกเราสมาชิกก็มีความยินดีที่จะช่วยทำงานไม่ได้คิดค่าตัว เพราะเชื่อว่าเป็นการคืนกำไรให้แก่แฟนเพลง แฟนหมอลำ ฉะนั้น หากกล่าวถึงว่า บทบาทของหมอลำคณะเสียงอีสานที่ให้บริการสังคมในการไปแสดงช่วยงานการกุศลทั่วไปแล้ว ในแต่ละปีก็จะมีงานการกุศลอย่างน้อยปีละไม่ต่ำกว่า ๑๐ ครั้งในช่วงฤดูการปิดวง และผลจากการช่วยงานกุศลนี้อาจมีผลทำให้วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีชื่อเสียงขึ้นเรื่อย ๆ^{๓๑}

จากการสัมภาษณ์ และศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของหมอลำคณะเสียงอีสานเกี่ยวกับการไปแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไปตามที่มิใช่ผู้ให้สัมภาษณ์ ดังกล่าวมานั้นยังมีนักร้องประจำวงอีกคนหนึ่งที่ให้สัมภาษณ์ในทำนองเดียวกันว่า นักร้องหรือหมอลำประจำคณะเสียงอีสานนั้นจะไปแสดงตามที่หัวหน้าคณะพาไปซึ่งจะมีทั้งงานว่าจ้างและการช่วยงานการกุศล ในปีหนึ่ง ๆ จะมีงานการกุศลให้พวกเราได้แสดงหลายครั้งแต่ก็ต้องภูมิใจและเต็มใจไปช่วยงานเพราะหัวหน้าคณะจะสอนให้สมาชิกในคณะได้รู้จักความเสียสละกันทุกคนและไม่ให้เป็นผู้ที่จะเอาอย่างเดียว แม้แต่หัวหน้าคณะคุณแม่น้อย อุไรพร เมื่อไปแสดงตามวัดก็จะทำบุญถวายวัดทุกครั้งมากน้อยตามแต่สถานการณ์ พวกเราจึงต้องเป็นผู้สมควรปฏิบัติตามรู้จักว่างานไหนคือการกุศล งานไหนที่ต้องรับค่าตัว พวกเราต้องแยกแยะ ทั้งนี้เพื่อเป็นการบริการสังคม^{๓๒}

^{๓๐} สัมภาษณ์ มัยกิจ นิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๓๑} สัมภาษณ์ มานิตย์ สลับเพชร, หมอลำ/ตลก วงดนตรีคณะเสียงอีสาน, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๒.

^{๓๒} สัมภาษณ์ กิตตินันท์ ดิเรกรุ่งเรือง, หมอลำ วงดนตรีคณะเสียงอีสาน, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

อย่างไรก็ตามหอลำคณะเสียงอีสานตามที่ปรากฏเกี่ยวกับการแสดงหอลำในงานทั่วไปที่มีผู้ว่าจ้างแล้วยังมีการแสดงรายการกุศลอันเป็นการสนับสนุนงานเหล่านั้นให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดงานมีสมาชิกในคณะให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับรายการกุศลไว้ว่า จากที่ผ่านมาวงดนตรีหอลำคณะเสียงอีสานรับใช้ประชาชนชาวอีสานอย่างเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ลักษณะของการไปแสดงจะมี ๒ ลักษณะ คือ การแสดงตามราคาที่ตกลงกับเจ้าภาพและการแสดงตามลักษณะของงาน คืองานการกุศลทั่วไปเป็นการช่วยงานการกุศลอย่างแท้จริงและทุกคนในคณะก็มีความยินดีและตั้งใจที่ได้แสดงในงานการกุศลซึ่งก็เท่ากับเราได้สร้างกุศลไปในตัว บางครั้งการแสดงในงานการกุศลจะเป็นช่วงที่ปิดวง การแสดงอาจไม่ได้มีรูปแบบเพราะสมาชิกอาจไม่ครบแต่บางครั้งก็ได้แสดงเต็มวงเต็มคณะเหมือนกัน ถ้าว่าไปในงานการกุศลก็ไม่มีสมาชิกคนใดขัดข้อง^{๓๓}

จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของวงดนตรีหอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการสังคม การแสดงหอลำในงานการกุศลทั่วไป สรุปได้ว่า วงดนตรีหอลำคณะเสียงอีสานจะมีลักษณะการแสดงอยู่ ๒ ลักษณะกล่าวคือ การแสดงในงานรับเชิญทั่วไปและการแสดงในงานการกุศลและเป็นลักษณะเด่นของวงหอลำงานทั่วไป คือ แสดงตามราคาตกลงหรือตามเงื่อนไขการแสดง ส่วนการแสดงหอลำในงานการกุศลทั่วไปนั้นเป็นการช่วยงานที่ไม่ได้คิดมูลค่าของการแสดงตามแบบทั่วไปและต้องเป็นไปตามเจตนาที่จัดเพื่อการกุศลอย่างแท้จริงและทั้งสองลักษณะดังกล่าวเป็นการแสดงบทบาทที่ให้บริการทางสังคม โดยเฉพาะการแสดงหอลำในงานการกุศลทั่วไป

๔.๓ บทบาทของวงดนตรีหอลำคณะเสียงอีสานที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน

สังคมอีสานถือว่าวิถีชีวิตอีกอย่างหนึ่งที่ผูกพันกับเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะหอลำ เพราะในเนื้อหาเรื่องราวตลอดจนภาษาที่ถ่ายทอดจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวอีสาน ดังนั้นหากกล่าวถึงบทบาทของหอลำที่มีต่อชาวอีสานแล้วจึงกล่าวได้ว่า มีความบทบาทและความสำคัญไม่น้อยสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ว่า

^{๓๓}สัมภาษณ์ สวัสดิ์ สมุขรัตน์ (จำโปก), หอลำ/ตลก คณะเสียงอีสาน, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ถ้าเป็นเพลงพื้นบ้านอีสานที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางและมีบทบาทต่อชุมชนอีสานมาทุกยุคทุกสมัย หมอลำมีบทบาทที่สำคัญอยู่สองประการ คือ บทบาทด้านพิธีกรรมและบทบาทด้านนันทนาการ บทบาทด้านพิธีกรรม คือ หมอลำผีฟ้าซึ่งมีบทบาทโดยตรงในเรื่องการผ่อนคลายความตึงเครียดในสังคม การควบคุมพฤติกรรมสังคมให้เป็นไปตามบรรทัดฐาน สร้างเอกภาพในการอยู่ร่วมกันในกลุ่มเป็นที่นับถือผีฟ้าตัวเดียวกัน ส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านและการละเล่นบางอย่าง และมีบทบาทในการลดช่องว่างระหว่างชีวิตเก่าและแบบใหม่บางส่วน สำหรับบทบาทของหมอลำด้านนันทการนั้นมีบทบาทโดยตรงในด้านให้ความบันเทิง ให้การศึกษาเผยแพร่ศาสนาและปกป้องรักษาบรรทัดฐานของสังคม สร้างเอกภาพทางการเมือง สร้างความคิดและเครื่องสื่อสารชาวบ้านและบทบาทด้านนันทการที่แฝงเร้น คือ บทผ่อนคลายความเครียด และความคับข้องใจอันเกิดจากกรอบสังคมและปัญหาในการดำเนินชีวิต^{๓๔}

วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานนับเป็นหมอลำคณะหนึ่งที่คนทั่วไป ให้ความสำคัญตั้งแต่เริ่มก่อตั้งมาจกอดีตจนถึงปัจจุบัน หมอลำคณะเสียงอีสานได้รับใช้สังคม โดยเน้นการสร้างสรรค์ผลงานทั้งด้านให้ความบันเทิงและด้านความรู้ในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ถึงแม้สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในด้านบริโภคนิยมในยุคปัจจุบันอย่างไร หมอลำคณะเสียงอีสานยังคงให้บริการสังคมอยู่เหมือนเดิมเพียงแต่ปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารการแสดงให้เห็นเข้ากับสังคมเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วหมอลำคณะเสียงอีสานมีบทบาทในการแสดง ที่มีผลงานต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานอยู่ ๓ ด้านด้วยกันกล่าวคือ ๑) ด้านความบันเทิง ๒) ด้านการให้ความรู้ ๓) ด้านการสอนคติธรรมและพิธีกรรม ดังนี้

๑) ด้านความบันเทิง

สังคมอีสานมีวิถีชีวิตที่ผูกอยู่กับจารีตประเพณี การดำเนินชีวิตในหนึ่งปีจะมีช่วงที่ชาวอีสานประกอบกิจกรรมสำคัญที่นอกเหนือจากการทำไร่ทำนาแล้ว หรือที่เรียกว่า ประเพณี ๑๒ เดือน กิจกรรมหรือการจัดงานประเพณีแต่ละเดือนที่ขาดไม่ได้ คือ มหรสพ

^{๓๔} จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้าน, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม , ๒๕๒๓), หน้า ๑-๗.

โดยเฉพาะหมอลำเพื่อเป็นการผ่อนคลายจากความเหน็ดเหนื่อย เพื่อความสนุกสนาน การแสดงหมอลำมีจุดประสงค์เพื่อนำความบันเทิงแก่ผู้รับฟัง ความบันเทิงนั้นจะแบ่งอารมณ์ไว้หลายรูปแบบ เช่น อารมณ์ที่เกิดจังหวะและทำนองลำ มีความตื่นเต้นกระฉับกระเฉง ความรักความอาลัย อารมณ์โศกเศร้าเสียใจ การใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้ลำ การแต่งกลอนลำที่ได้รับความนิยมนั้นจะต้องประกอบไปด้วยศิลปะการใช้ภาษาตลอดจนสาระต่าง ๆ ที่ผู้ลำต้องการสื่อ กลอนลำแต่ละเรื่องจะสร้างภาพทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการและภาพพจน์ เนื้อหาที่นำมาแต่งจะเป็นเรื่องใกล้ตัว กลอนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาจะใช้ภาษาระดับสูงขึ้น ศัพท์ที่ใช้แต่งจะมาจากศัพท์ทางศาสนาโดยเฉพาะตัวละครที่มีในชาดกกลอนเกี่ยวหรือเกี่ยวพาราตี จะเป็นการนำเอาสิ่งต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับความรักที่มีต่อกัน กลอนตลกอาจเป็นเรื่องราวหรือเรื่องเล่าที่มีมูลความจริงบ้างนำมาแต่งให้เนื้อหามีอารมณ์ขบขัน^{๓๕} วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้แสดงบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตของคนอีสาน ด้านความบันเทิงโดยอยู่ในรูปแบบการแสดงที่สอดแทรกอารมณ์บันเทิง เนื้อเรื่องก็จะนำเรื่องที่ใกล้ตัวหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้ฟังผู้ชม กลอนลำภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่เข้าใจง่ายชวนให้เกิดความเพลิดเพลิน โดยเฉพาะการแสดงตลกแทรกไปเรื่อย ๆ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เนื้อหาการตลกเป็นการเก็บเอาสิ่งที่ผู้คนกำลังให้ความสนใจ หรือเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ผู้ฟังผู้ชมจะได้รับความบันเทิง สนุกสนานคลายความเครียดความเหน็ดเหนื่อยไปกับการชมหมอลำคณะเสียงอีสาน^{๓๖} เกี่ยวกับการให้ความบันเทิงของหมอลำคณะเสียงอีสานนั้น ในภาคอีสานจะได้รับความนิยมมากเพราะได้รับความสนุกสนานไปตลอดเวลาการแสดง เพราะจะมีการสอดแทรกเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ทำให้ผู้ฟังหรือผู้ชมได้หัวเราะตลอดเวลาการแสดงของหมอลำคณะเสียงอีสานจะเน้นทั้งความบันเทิงสนุกสนานคดสอนใจ และความรู้ไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะด้านความบันเทิงตลกนั้น ถือว่าเป็นคณะหนึ่งที่ได้ดีทำให้ผู้ชมหายเหนื่อยหรือหายง่วงลงได้^{๓๗}

^{๓๕} สิทธิศักดิ์ จำปาแดง, “บทบาทของหมอลำในการแก้ปัญหาสังคม”, การศึกษาค้นคว้าอิสระ, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

^{๓๖} สัมภาษณ์ มัยกิจ ฉิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๓๗} สัมภาษณ์ สุรพรชัย อ่ำไพ, นักร้องประจำวงดนตรีคณะเสียงอีสาน, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

สรุปได้ว่า บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน ด้านความบันเทิงนั้นหมอลำคณะเสียงอีสานเข้ามามีบทบาทในการให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลินผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยหลังจากการที่ต้องทำงานมามาก ในขณะเดียวกันวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานก็จะนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชนอีสานมาแสดงประกอบให้ชม การแสดงของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานจึงต้องผูกพันกับวิถีชีวิตชาวอีสาน

๒) ด้านการให้ความรู้

การแสดงหมอลำนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังมีบทบาทอีกหลายด้านที่คณะหมอลำทั้งหลายได้เข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบทบาทด้านความรู้ที่อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของชาวอีสานในอดีตได้จากการฟังลำ โดยมองไปที่ความสามารถหมอลำเป็นสำคัญ เพราะการจะเป็นหมอลำได้นั้นต้องผ่านกระบวนการอบรมคัดสรรมาเป็นอย่างดี ในช่วงแรกเริ่มของการเรียนรู้สมัยก่อนนิยมบวชเรียน การแสวงหาความรู้ส่วนใหญ่จึงอยู่ที่วัดเท่านั้น วัดเป็นแหล่งการศึกษาและส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาจะเป็นเพศชาย โดยอาศัยการบวชเณรหากไม่ได้ลาสิกขา ก็จะบวชเป็นพระภิกษุต่อไป ภาคอีสานในอดีตพระภิกษุที่ผ่านกระบวนการแบบนี้มักจะเป็นพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถแตกฉานในพระไตรปิฎกตลอดจนนิทาน และชาดกต่าง ๆ ที่มีจารึกไว้ในหนังสือใบลาน นอกจากนี้จะมีความสามารถในการแต่งและคัดลอกหนังสือและบทเทศนาต่าง ๆ บางรูปเป็นพระนักเทศน์เสียงเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนที่อยู่ใกล้วัด เมื่อลาสิกขามาเป็นคณธรรมดามักจะก้าวเข้าสู่การเป็นหมอลำในที่สุด หมอลำในระยะแรกมีเฉพาะหมอลำผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ ภายหลังจึงเริ่มมีหมอลำผู้หญิงมากขึ้น การเรียนรู้ของหมอลำฝ่ายหญิงยังต้องอาศัยเรียนจากสำนักของอาจารย์ฝ่ายชาย หรือบางครั้งจะเรียนจากพระที่มีความรู้^{๓๘}

การฟังหมอลำเป็นเรื่องที่ทำให้ซึมซับเรื่องราว ต้องทำให้เกิดความรู้หลายด้านทั้งด้านวัฒนธรรมและจารีตประเพณี หลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมบ้านเมือง ทั้งเรื่องทางเพศที่หมอลำนำมาเล่าโดยใช้ภาษาหรือใช้คำเปรียบเทียบ เพื่อสอดแทรกให้เกิดความรู้ไปพร้อมกับความสนุกสนานซึ่งกลอนลำที่แต่งส่วนใหญ่จะใช้คำที่

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรศีลคุณ, นักเทศน์นักแต่งกลอนลำ, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ไม่แจ่มแจ้งหรือชัดเจน แต่จะใช้คำที่ทำให้ผู้ฟังสามารถตีความหมายได้หลายอย่าง ส่วนมากเรื่องราวที่นำมาเล่นหรือลำนั้นจะเป็นเรื่องที่มาจากชาดก หรือเรื่องที่สะท้อนสังคม หมอลำได้ใช้ภาษาเรื่องราวผ่านการลำที่ต้องการให้ผู้ฟังได้เกิดความรู้ความเป็นไปของอดีตและปัจจุบัน ^{๓๕}

บทบาทของหมอลำในสังคมอีสานถือว่า มีผลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก เมื่อผู้ฟังหรือผู้ชมได้รับฟังรับชมแล้วสามารถนำความรู้ที่ได้จากการลำไปปรับปรุงใช้ในชีวิตประจำวัน หรือผู้ฟังได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ สามารถนำไปเป็นข้อคิดได้ หมอลำคณะเสียงอีสานได้ทำหน้าที่การแสดงให้แก่ชาวอีสานมาหลายปี การแสดงนอกจากจะเน้นความความบันเทิงแล้วยังเน้นเรื่องการให้ความรู้คติสอนใจไปด้วย โดยเฉพาะหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า จาริตประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสานเกี่ยวกับหลักธรรมจะเน้นทั้งหลักคุณธรรมและหลักจริยธรรมที่ทุกคนไม่ควรละทิ้ง ส่วนจาริตประเพณีหรือวัฒนธรรมนั้น จะมีการสอดแทรกเรื่องราวเนื้อหาไว้ในเรื่องที่แสดงด้วย ^{๓๖}

สรุปได้ว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีบทบาทด้านการให้ความรู้ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก ทั้งความที่เป็นเรื่องธรรมในชาดก จาริตประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมที่ชาวอีสานดำเนินอยู่ ผู้ชมผู้ฟังได้ฟังเรื่องราวแล้วนำข้อคิดไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตตลอดไป

๓) ด้านการสอนคตินิยมและพิธีกรรม

เป็นที่ทราบกันดีว่าหมอลำของชาวอีสานนั้นเกิดขึ้นมาจากความต้องการเพติดเพลินสนุกสนาน ในขณะเดียวกันก็ได้ความรู้จากเรื่องราวที่หมอลำนำมาแสดงให้ชมและให้ฟังเนื้อเรื่องต่าง ๆ ผู้ประพันธ์ส่วนมากนำโครงเรื่องมาจากชาดกหรือมาจากเรื่องราวเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมในชีวิตประจำวันเรื่องต่าง ๆ ที่มาจากชาดกจะเน้นสอนเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ส่วนพิธีกรรมจะเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนา หมอลำเป็นผู้นำคตินิยมหรือพิธีกรรมมาลำ เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้ฟังได้รับการซึมซับหลักธรรมหรือพิธีกรรมต่าง ๆ

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมโมสิต, นักเทศน์, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๓๖} สัมภาษณ์ สมบัติ ฟิลาจันทร์, หมอลำ คณะเสียงอีสาน, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

เมื่อพิจารณาการเกิดของหมอลำจะเห็นได้ว่ามีที่มาจากประเพณี ๔ อย่างคือ การเล่นนิทาน การพูดผญา การสูตรขวัญ และการเทศน์ในส่วนต่าง ๆ ทั้ง ๔ ที่กล่าวมานั้น จะมีพิธีกรรมของชาวอีสานตามความเชื่อ เช่น หมอลำที่ใช้ลำสำหรับรักษาคณเฑาะว์หรือคนป่วยที่เรียกว่า หมอลำผีฟ้า หรือ หมอลำทรง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางความเชื่อในขณะเดียวกันกลอนลำจะมีคำสอนที่สอดแทรกอยู่ในนั้นด้วย ดังที่ผู้รู้ทั้งหลายได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

หมอลำหลายคณะในภาคอีสานเนื้อเรื่องตลอดจนกลอนลำจะเป็นเรื่องที่เน้นคติธรรมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพราะเรื่องส่วนมากมาจากชาดกในพระพุทธศาสนา เพราะสังคมอีสานเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมากจะมีบางเรื่องที่นำเหตุการณ์ทางสังคมมาผูกเป็นเรื่องแต่ก็ยังคงมีหลักศีลธรรมสอดแทรกในเรื่องในขณะเดียวกันพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวอีสานย่อมมีการนำหมอลำมาแสดงด้วยตลอด หมอลำกับพิธีกรรมของชาวอีสานจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกัน^{๔๐}

หมอลำจึงนับว่ามีบทบาทต่อการนำคติธรรมมาเสนอแก่คนอีสานให้ได้มีการประพฤติปฏิบัติที่ดี ทั้งนี้ โอกาสที่หมอลำจะได้แสดงนั้นต้องมาจากพิธีกรรมที่ชาวอีสานได้พากันประกอบพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วหาหมอลำมาแสดงเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ดังคำกล่าวที่ว่า การดำเนินชีวิตของชาวอีสานเป็นการดำเนินชีวิตไปตามหลักคำสอนหลังจากการทำงานเหน็ดเหนื่อย หรือ เสร็จจากการทำงานแล้วจะพากันทำบุญเสร็จแล้วก็จะพากันฉลองด้วยการจ้างคณะหมอลำมาแสดงเรื่องราวต่าง ๆ นั้นจะมีหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้ผู้ฟังหรือผู้ชมนำไปคิดแล้วปฏิบัติให้ถูกต้องไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมอะไรส่วนใหญ่จะมีหมอลำเสมอ เช่น บุญขึ้นบ้านใหม่ ฉลองอุโบสถ บุญบวงสรวง บุญออกพรรษา บุญกฐิน บุญอุทิศ เหล่านี้ เป็นประเพณีของชาวอีสานได้ปฏิบัติกันมาประเพณีต่าง ๆ จะมีขั้นตอนเมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีการเฉลิมฉลองเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานพร้อมกับได้รับคติธรรมไปพร้อมกัน^{๔๑}

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรสืลคุณ, นักเทศน์นักแต่งกลอนลำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระปลัดไผ่พจน์ วรธมฺโม, นักเผยแผ่ประจำจังหวัดอุดรธานี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ในทางพระพุทธศาสนา การแสดงต่าง ๆ ส่วนมากเป็นงานแสดงในวัดที่ชาวบ้านจัดทำบุญประเพณีพิธีกรรมแล้วจ้างให้ไปแสดง เพื่อให้ความบันเทิงแก่ชาวบ้านอาจกล่าวได้ว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานเกิดขึ้นและเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงทุกวันนี้เพราะอยู่ภายใต้บริบทของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมของคนอีสาน โดยหลักธรรมคำสอน ได้ถูกนำมาแต่งเป็นเรื่องเป็นกลอนลำให้เข้ากับประเพณีที่จัดขึ้น ชาวบ้านเมื่อมีงานได้กำหนดขึ้นตอนไว้หลังจากประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อแล้วต้องมีหรรสพมาสมโภช คณะหมอลำจึงเป็นผู้มีบทบาทในการสืบทอดพิธีกรรมและเป็นผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดคตินิยมเป็นอย่างสูง

วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานได้แสดงบทบาทในด้านการสอนคตินิยม และสืบทอดพิธีกรรมต่อสังคมชาวอีสานมาตลอดตั้งแต่เริ่มตั้งวงดนตรีคณะเสียงอีสาน หมู่บ้านต่าง ๆ เมื่อทำบุญประเพณีก็ต้องมาจ้างวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานไปแสดง ในเนื้อเรื่องกลอนลำทางคณะก็จะนำมาจากชาดกและจะเน้นสอนให้คนรู้จักดี ชั่ว หมอลำกับประเพณีพิธีกรรมจะมาด้วยกันเมื่อจัดทำพิธีกรรมอะไรก็ตามประเพณีอะไรก็ตามชาวบ้านก็จะต้องหามหรรสพหรือหมอลำมาฉลอง จึงกล่าวได้ว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนอีสานด้านการสอนคตินิยมและพิธีกรรมเป็นอย่างมาก ทั้งเนื้อเรื่อง กลอนลำ ตลอดจนการแสดงหน้าเวทีจะมีการสอดแทรกเกี่ยวกับคตินิยมและพิธีกรรมไปด้วย^{๔๑}

อย่างไรก็ตามวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานนอกจากจะมีบทบาทต่อการสร้างสรรค์สังคมและมีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในหลายด้านแล้ว เกี่ยวกับบทบาทการสอนคตินิยมและพิธีกรรมถือว่าเป็นหัวใจของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานเป็นอย่างมากจึงมีผู้นิยมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน คือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ในเรื่องที่แสดง เพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดแนวคิดนำไปประพฤติปฏิบัติบางครั้งก็นำเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีมาแสดงให้ชาวบ้านได้ชมได้ฟัง ชาวบ้านเมื่อทำบุญหรือประกอบพิธีกรรมแล้วก็นึกถึงสิ่งที่ต้องมาเฉลิมฉลองให้สนุกสนาน ก็ต้องมาจ้างวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานไปแสดง ถึงแม้จะไม่ได้สอนเรื่องพิธีกรรมโดยตรง แต่ก็เท่ากับได้แสดงบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมในทางอ้อม จะเห็นได้ว่า การแสดงของวงดนตรี

^{๔๑} สัมภาษณ์ มัยกิจ จิมหลวง, ผู้จัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

หมอลำคณะเสียงอีสานช่วงที่มีงานแสดงมาก คือ ช่วงออกพรรษา งานกลืน ไปจนถึงเดือน ๘ เข้าพรรษาในระหว่างที่มีการแสดงจะเป็นช่วงที่เกี่ยวข้องกับประเพณี และเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น^{๔๔}

สรุปได้ว่า บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน ด้านการสอนคติธรรมและพิธีกรรม ทางคณะได้มีการนำเรื่องราวจากชาดก และนำหลักธรรมมาสอดแทรกไว้ในเรื่อง และการแสดงหน้าเวทีตลอดจนนำเรื่องราวที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตในแต่ละวันมาประกอบการแสดง จึงให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและที่สำคัญเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืน

ผลจากการศึกษา การบริหารจัดการเชิงพุทธ และบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน กล่าวสรุปได้คือ การบริหารองค์กรผู้นำเชิงพุทธ การนำพุทธวิธีบริหาร มาประยุกต์ใช้การบริหารจัดการองค์กร การรู้จักใช้เครื่องมือแห่งความสำเร็จ ๔ หรือ ปลิตธิธัมมุปกรณกถา คือ ศรัทธา ความไม่ประมาท ความเที่ยงตรง และปัญญา ผู้บริหารควรมีหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ การดำเนินงานหรือการบริหารงานจึงจะประสบความสำเร็จได้ด้วยดี สำหรับหลักการบริหารเชิงพุทธมี ๓ ข้อ หมายถึง จักขุมาคือมีปัญหา มองการณ์ไกล วิรุโธ คือ มีการจัดการธุระโดยมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และนิสสยสัมปันโน คือ การที่หนึ่ง ฟังพาทอาศัยคนอื่นเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์มีความสามารถในการติดต่อประสานงานเพื่อให้งานดำเนินไปในทางที่กำหนด

การบริหารจัดการต้องมีเหตุผล รู้จักตนเอง รู้จักประมาณงาน รู้จักเลือกเวลาทั้งชุมชนและบุคคลจึงจะทำให้งานประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้ามีความสามัคคีในหมู่คณะ บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งเอาไว้ การบริหารจัดการเชิงพุทธของหมอลำคณะเสียงอีสาน แนวคิดและหลักการบริหารจัดการวงที่ดี การบริหารจัดการวงหัวหน้าคณะหรือผู้จัดการเป็นผู้ที่มีความฉลาดมีความมุ่งมั่นหนักแน่นมีการเตรียมความพร้อมอยู่ตลอดเวลา และรู้จักประเมินสถานการณ์รู้จักปรับเปลี่ยนอยู่ตลอด เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ทั้งให้เหมาะสมกับบุคคลและเวลาสถานที่ที่ไปแสดง เกณฑ์ในการคัดเลือกและกตีกาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกนั้น เกณฑ์

^{๔๔} สัมภาษณ์ นกน้อย อุไรพร, หัวหน้าวงดนตรีคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

จะมีทั้งผู้ที่บรรลุนิภาวะและผู้ที่ไม่บรรลุนิภาวะ สำหรับผู้ไม่บรรลุนิภาวะจะต้องมีพ่อแม่ หรือผู้ปกครองมาฝากและอนุญาตให้สมัครเข้าคณะ ด้านคุณสมบัติต้องเป็นผู้มีหน้าตาดี รูปร่างสวยงาม เสียงดีใช้ภาษาได้ดี มีความอดทนสูง มีความรู้ความชำนาญมีประสบการณ์ ตามที่สมัคร ผู้ทำหน้าที่รับสมัครมีอยู่ ๒ คน คือ ผู้จัดการและหัวหน้าคณะ ส่วนกติกากการ อยู่ร่วมกันของสมาชิกอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวเหมือนพ่อแม่พี่น้องมีข้อปฏิบัติ คือ การออก กำลังกาย การไหว้พระสวดมนต์เป็นประจำ และมีข้อห้ามคือผู้หญิงผู้ชายต้องพักอยู่คนละที่ ห้ามพักอยู่ร่วมกัน ห้ามมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาว

บทลงโทษผู้ฝ่าฝืนและแนวทางสำหรับการแก้ปัญหา มีการลงโทษตามขั้นตอน กติกาที่ตั้งไว้ คือ มีการเรียกมาสอบสวนอบรมสั่งสอนถึงสามครั้ง บางครั้งจะนิมนต์พระสงฆ์ มาอบรมสั่งสอนเพื่อให้เกิดความสำนึก แต่ถ้าประพฤติล่วงละเมิดกติกาอีกถึงสามครั้งจะถูก พักการแสดง หรือให้ออกจากคณะเลยแนวทางแก้ไขปัญหาคือใช้วิธีการนุ่มนวล ว่ากล่าว ตักเตือน ทำความเข้าใจให้ปฏิบัติตามกติกาที่วางไว้

การบริหารกลยุทธ์ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ทางบริษัท ท็อปโลด์ ไดมอนด์ เป็นผู้ดำเนินการวางแผนกลยุทธ์ด้านการตลาด การจัดจำหน่าย การรับงาน การจัดคิว งานแสดง ทางวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานจะทำหน้าที่รับงานอีกส่วนหนึ่งแล้วแจ้งผ่าน ไปยังบริษัท และมีหน้าที่ควบคุมวงเตรียมการแสดงตามคิวที่จัดไว้ การประชาสัมพันธ์ทาง คณะมีสถานีวิทยุโทรทัศน์เป็นคลื่นความถี่ของตนเอง คือ NN RADIO อยู่ที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร และจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดละ ๑ สถานี ที่ใช้ ประชาสัมพันธ์การแสดงซิดีของคณะ

บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ด้านการให้บริการสังคมเกี่ยวกับการ รับเชิญไปแสดงไปงานต่าง ๆ มีการให้บริการในการติดต่อประสานงาน ๒ ที่ คือ บริษัท ท็อปโลด์ ไดมอนด์ และที่สำนักงานบ้านเลขที่ ๕๕๕ บ้านหนองไส ตำบลหนองนาคำ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี การไปแสดงทางคณะมีการเตรียมความพร้อมทั้งอาหาร เครื่อง เสียง และเวทีการแสดง การประพันธ์บทกลอนลำและทางคณะมีการประพันธ์กลอนลำและ เพลงให้หมอลำนักร้องทั้งภายในคณะเดียวกัน และให้ผู้อยู่คณะอื่นนำไปร้องและลำ มีการใช้ ภาษาง่าย ๆ ที่ทำให้ผู้ฟังมีอารมณ์คล้อยตาม ด้านการสอนลำแก่เยาวชนวงดนตรีหมอลำคณะ เสียงอีสานเปิดโอกาสให้เยาวชนผู้ที่มีความสนใจในการแสดงศิลปะพื้นบ้านหมอลำได้เข้ามามี

การเรียนและฝึกประสบการณ์มี ๒ วิธี คือ รับเข้ามาสอนพร้อมฝึกซ้อมอยู่ในคณะโดยตรง วิธีนี้ผู้เรียนจะได้ทั้งประสบการณ์ และรายได้ไปจนเจ็ครอบครัวยด้วย ส่วนอีกวิธีหนึ่ง คือ หัวหน้าคณะได้รับเชิญไปสาธิตการร้องการลำตามสถาบันทางการศึกษา เป็นลักษณะการสอนทางอ้อม เมื่อผู้ใดเกิดความสนใจอยากเป็นหมอลำหรือนักร้องก็ไปสมัครอยู่ในคณะ โดยตรงสำหรับการแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไปมี ๒ ลักษณะ คือ การแสดงในงานรับเชิญทั่วไปที่เน้นไปตามราคาข้อตกลงเงื่อนไขการแสดง และการแสดงในงานการกุศลทั่วไปเป็นการช่วยงานที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนการแสดง หรือบางงานอาจแสดงฟรีไม่คิดมูลค่าใด ๆ เลย

ดังนั้น บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานมีอยู่ ๓ ระดับ คือ

๑. ด้านความบันเทิง การแสดงหมอลำจะทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในการผ่อนคลายจากการเหน็ดเหนื่อยหลังจากที่ต้องทำงานมามาก หมอลำจะนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนอีสานมาแสดงผูกเป็นเรื่องให้ผู้ฟังผู้ชมได้ชมได้ฟังแล้วเกิดความเพลิดเพลินไปตามเรื่อง

๒. ด้านให้ความรู้ ในการแสดงหมอลำจะมีการนำเรื่องธรรมะในชกคก และเรื่องเกี่ยวกับจารีตประเพณีวัฒนธรรมอีสานมาแสดงมาเล่าผู้ฟังผู้ชมฟังเรื่องราวแล้วนำไปคิดไปประพฤติปฏิบัติสั่งสอนลูกหลาน เพื่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตการให้ความรู้จะมี ๒ ระดับ คือ ความรู้ที่เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตในครอบครัวและความรู้ที่ปฏิบัติต่อสังคมทั่วไป

๓. ด้านการสอนคติธรรมและพิธีกรรม ได้มีการนำเรื่องราวจากชาดกและนำหลักธรรมมาสอดแทรกในการแสดงบทบาทหน้าเวที และมีการนำเรื่องราวจริงที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวันมาแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงพิธีกรรมที่ชาวอีสานต้องปฏิบัติเป็นประจำ

จากบทบาททั้งสามด้านนี้ ได้มีการนำเข้ามาผูกผสมผสานในการแสดงหน้าเวทีจะได้ทั้งความรู้ ความบันเทิงสนุกสนาน และได้คติสอนใจที่สะท้อนให้เห็นถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องวิถีชีวิตชาวอีสาน

๔.๓ สรุป

ผลจากการศึกษา การบริหารจัดการองค์กรที่ดี ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีความฉลาด มีความมุ่งมั่นหนักแน่นเตรียมพร้อมตลอดเวลา และรู้จักประเมินสถานการณ์ รู้จักปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์เหมาะสมกับบุคคล สถานที่ และเวลา วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีการบริหารจัดการ โดยประยุกต์หลักพุทธธรรม พุทธวิธีบริหาร นำมาใช้ในการบริหารจัดการ คือ การวางแผนงาน การกระจายอำนาจในการรับผิดชอบหน้าที่ การจัดการด้านบุคคล มีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ การดำเนินงาน มีภาวะผู้นำ คือใช้ความสามารถและประสบการณ์ในการจูงใจสมาชิกให้เกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร ทำตัวได้เหมาะสมกับการเป็นผู้นำและความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน และการกำกับดูแลในการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างประสิทธิภาพมีความสุข เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ กระบวนการกำกับดูแลความประพฤติของสมาชิกในวงโดยการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้วยความเป็นธรรมและการประนีประนอมยอมความ เป็นหลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ขององค์กร บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานมีอยู่ ๓ ระดับ คือ ด้านความบันเทิงความสนุกสนาน เพลิดเพลินในการผ่อนคลาย ด้านให้ความรู้จารีตประเพณีวัฒนธรรมอีสาน และด้านการสอนศีลธรรม พิธีกรรม ได้นำหลักธรรมเข้ามาสอดแทรกในการแสดง

บทที่ ๕

สรุปการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา เรื่อง “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้ (๑) ศึกษาประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน (๓) เพื่อศึกษาผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ซึ่งผลจากการศึกษา มีดังนี้

๑) ประวัติผลงานของ นกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร ชื่อจริงว่า นางอุไร นิมหลวง (สกุลเดิม สีหะวงษ์) เกิดวันที่ ๑๑ เดือน ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ ที่บ้านเลขที่ ๖๑ บ้านจอมพระ ตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เป็นบุตรของ นายสม และนาง บัวผัน สีหะวงษ์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๕ คน นางอุไร นิมหลวงเป็นคนสุดท้อง ด้านการศึกษา นกน้อย อุไรพร จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียน วัดบ้านจอมพระ ตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ประวัติด้านผลงาน นกน้อย อุไรพร (นางอุไร นิมหลวง) เริ่มเข้าสู่วงการครั้งแรกปี ๒๕๑๔ โดยการสมัครเป็นหางเครื่องประจำวงดนตรีเพชรพิณทอง ของอาจารย์ นพพล ดวงพร และได้ร้องเพลงบันทึกแผ่นเสียงครั้งแรก ด้วยเพลง คอยรักจากเสียงพิณ และภาพถ่ายวิทยุฉนวนรัก ในปี ๒๕๑๖ ก็ได้บันทึกแผ่นเสียงอีกด้วยเพลง คำจี๋หลี่ กับเพลง สัจจาหญิง ในปี ๒๕๑๘ ได้ย้ายไปร่วมงานกับหมอลำคณะสะอาดานาฏศิลป์ที่มีนายสะอาด สีตะบุตร เป็นหัวหน้าคณะ และในปี ๒๕๑๙ ได้ร่วมกับนายมัทธิง นิมหลวง หรืออ่าวทิดหลอดก่อตั้งวงดนตรีหมอลำขึ้น และได้เปลี่ยนชื่อวงหมอลำจากคณะสะอาดานาฏศิลป์มาเป็น

วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน โดยมีนายมัทธิง ฉิมหลวงเป็นผู้จัดการวง และ นกน้อย อุไรพร (นางอุไร ฉิมหลวง) เป็นหัวหน้าวง

ประวัติด้านการงานอาชีพและผลงานเพลง การสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงาน นกน้อย อุไรพร มีผลงานเพลงทั้งหมด ๑๓ ชุด ลำเรื่องต่อกลอน ๘ เรื่อง และประเภทตลกที่มีการบันทึกการแสดงสดตลก จำนวน ๒๑ ชุด และมีการประพันธ์เพลงทั้งร้องเอง ให้คนอื่นร้องจำนวน ๗ เพลง ด้านเกียรติคุณที่ได้รับ นกน้อย อุไรพร ได้รับเกียรติคุณ และโล่รางวัลผู้ทำความดีแก่สังคมตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ ถึง ๒๕๕๒ ทั้งจากหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานของรัฐตลอดจนสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้เปลี่ยนชื่อจาก หมอลำคณะสะอาดนาฏศิลป์มาเป็นวงดนตรีคณะเสียงอีสาน เมื่อปี ๒๕๑๕ จนถึงปัจจุบัน และได้รับความนิยมจากประชาชนทั้งในและต่างประเทศ เป็นวงดนตรีหมอลำที่มีชื่อเสียงในประเทศไทยมากที่สุด

ความหมายของหมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการแสดงศิลปะการใช้คำสอน ที่เกิดจากการเรียนรู้จากครูมีการฝึกฝนจนชำนาญ และสามารถนำสิ่งที่ได้ฟังมาคิดเป็นสำนวนภาษาของหมอลำแล้วถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟัง โดยมีแคนเป็นดนตรีประกอบ ส่วนประเภทของหมอลำแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ตามลักษณะและวัตถุประสงค์การลำ คือ ๑) การลำเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เช่น ลำส่อ ลำทรง ลำผีฟ้า ๒) การลำเพื่อความบันเทิงหรือลำเพื่อมหรสพหมอลำประเภทนี้แบ่งเป็น ๖ ประเภท ได้แก่ หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำซิ่งซู้ หมอลำหมู หมอลำเพลิน และหมอลำผญา และได้นำวิถีทางด้วยวิถีทางพระพุทธศาสนา ๔ ข้อ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการใช้ถ้อยคำหรือผู้ที่มีความชำนาญในการประพันธ์คำกลอน โดยผู้ที่คิดแล้วสามารถแต่งเป็นบทกวี ฟังมาแล้ว รู้ความจริง และผ่านประสบการณ์แล้วสามารถแต่งเป็นบทกวีและแต่งกลอนสด ๆ ได้มาใช้ประกอบ และพบว่าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน เป็นหมอลำประเภทหมอลำหมู หรือที่เรียกว่าลำเรื่องต่อกลอน

การพัฒนาวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน จะเห็นว่า มีพัฒนาการจากคณะหมอลำสะอาดนาฏศิลป์แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน จนเป็นวงดนตรีหมอลำคณะใหญ่ มีชื่อเสียงในระดับวงดนตรีหมอลำหมายเลข ๑ ของประเทศไทย และเป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศ ก็ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมของ นกน้อย อุไรพร และนายมัทธิง ฉิมหลวง คู่ชีวิต พร้อมทั้ง ความมุ่งมั่น เอาใจจริงเอาใจในการบริหารจัดการของทั้ง

สอง การใช้เทคนิควิธีการ พุทธวิธีบริหาร ตลอดจนกลยุทธ์ หลายรูปแบบ เข้ามาบริหารจัดการพัฒนางานคนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน จนทำให้ผู้คนยอมรับ และให้การสนับสนุน จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังคงเป็นคณะหมอลำที่มีงานแสดงถือว่ามากที่สุดระดับหนึ่งของประเทศไทย

๒) การบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ผู้จัดการวงและหัวหน้าวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้นำหลักพุทธวิธีการบริหารมาประยุกต์ใช้ โดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญใช้บริหารด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตย (การถือตนเองเป็นใหญ่) และโลกาธิปไตย (การถือคนอื่นเป็นใหญ่) ได้นำหลักการการบริหารองค์กรผู้นำเชิงพุทธที่มีหลักธรรมประกอบด้วยเครื่องมือแห่งความสำเร็จ ๔ ข้อ (ปสิทธิธัมมุปกรณกถา) ได้แก่ ศรัทธา ทำให้ข้ามโอฆะได้ ความไม่ประมาท ทำให้ข้ามอรรณพได้ ความเพียร ทำให้ล่วงทุกข์ได้ และปัญญา ทำให้บริสุทธิ์สำหรับหลักการบริหารเชิงพุทธ ผู้บริหารต้องประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการคือ จักขุม่า มีปัญญามองการณ์ไกล วิรุโระ มีการจัดการธุระได้ดีมีความชำนาญ และนิสสยสัมปันโน มีการพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ และการบริหารจัดการด้วยหลักสัปปริสธรรม ๗ นักบริหารต้องเป็นคนมีเหตุผลรู้จักประมาณตนเองว่า การบริหารงานบกพร่องตรงไหนเกินกำลังหรือไม่ ผู้บริหารควรยึดหลักธรรมทั้ง ๗ และเลือกหลักธรรมแต่ละข้อให้เหมาะสมกับสถานการณ์

๓) ผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน พบว่า มีการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เหมาะสมแก่การบริหารจัดการ เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมีอยู่ ๒ ลักษณะดังนี้

ก) การประยุกต์ใช้ด้านจริยศิลป์หรือจริยธรรมการแสดงมีหลักพุทธธรรม ๓ หลักคือ

๑. หลักเบญจศีลและเบญจธรรม มี ๒ แนวทาง ได้แก่ การประยุกต์ใช้การแสดงหน้าเวทีให้รู้จักควบคุมอารมณ์มีสติสัมปชัญญะอะไรควรพูดควรแสดงไม่พูดคำหยาบมีความรักต่อกัน มีความซื่อสัตย์ต่อการแสดง ส่วนแนวทางที่ ๒ ได้แก่ การให้สมาชิกในวงรู้จักการดำเนินชีวิตในแต่ละวันให้รู้จักปฏิบัติตามศีล ๕ และปฏิบัติตามหลักเบญจธรรมมีความเมตตา

ประกอบอาชีพสุจริตมีความซื่อสัตย์ต่อครอบครัวรู้จักควบคุมอารมณ์กระทำในสิ่งที่ถูกต้องไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

๒. หลักการบริหารธรรม ๗ มีแนวทางประยุกต์ใช้ ๔ แนวทาง คือ

๑) แนวทางที่ใช้หลักความพร้อมเพรียงกันทั้งการเตรียมความพร้อมก่อนการแสดง ช่วงการแสดงและหลังการแสดง

๒) แนวทางให้ยึดกฎกติกาของชาวคณะของสังคมท้องถิ่นยึดหลักการข้อตกลงของผู้เชิญไปแสดง

๓) แนวทางให้มีความสัมมาคารวะอ่อนน้อมถ่อมตนเคารพต่อผู้ใหญ่ ผู้มีอายุ ผู้มีบุญคุณให้มีหัวหน้ามีลูกน้องและให้เกียรติสตรีและเด็ก

๔) แนวทางให้การพื่อสถานที่อันเป็นที่เคารพสักการะของคนในท้องถิ่นเคารพบูชาสถานต่าง ๆ เช่น ศาสนสถาน อนุสาวรีย์ผู้ทำประโยชน์แก่ชาติ

๓. หลักทศธรรม (หิริ – โอตตปปะ) มี ๒ แนวทาง คือ

๑) การให้สมาชิกในวงทุกคนรู้จักละอายไม่ให้กระทำผิดกฎกติกาการอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง ให้รู้จักเสียสละให้ทำแต่สิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ชาวคณะและสังคมในขณะที่แสดง ให้มีความละอายในการพูด การคิด และการกระทำ ให้แสดงออกแต่สิ่งดี ๆ มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง

๒) การให้สมาชิกในวงมีการควบคุมอารมณ์ อดทนต่อความลำบากมีความเสียสละมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือกัน ระวังความผิดที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองและส่วนรวม

ผลจากการศึกษาพบว่า หมอลักษณะเสียงอีสานยังคงยึดมั่นในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการรู้จักนำหลักศีลธรรมมาประยุกต์ใช้จนกลมกลืนแทบจะแยกไม่ได้ว่าเวลาใดใช้หลักอะไรบ้าง สมาชิกในวงแสดงออกให้เห็นชัดเจน จนเป็นจุดเด่นของคณะเสียงอีสาน

ข) การประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงมี ๔ ประเด็น สรุปได้ดังนี้

๑. พรหมวิหาร ๔ การนำหลักพรหมวิหารมาใช้ในการบริหารวงมีแนวทางประยุกต์ใช้ ๒ รูปแบบ คือ (๑) ประยุกต์ใช้ให้ทุกคนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตใจที่มองคนอื่นในทางที่ดี (๒) ประยุกต์ใช้โดยให้รู้จักฝึกปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีจิตใจว่าเรง คอยดูแลผู้อื่น

ไม่อิฉาริชยาความรักใคร่ปรองดองกัน ยึดแน่นกับผู้ชม ปรารถนาให้ผู้ชมมีความสุขจากการฟัง การชม มีปัญหาแยกแยะผู้ชมที่อาจเข้ามารบกวนในขณะที่กำลังแสดงมองด้วยใจเป็นกลาง

๒. อิทธิบาท ๔ การนำหลักอิทธิบาทมาใช้ในการบริหารวงมี ๒ แนวทางคือ (๑) ให้มีความพอใจ ขยันหมั่นเพียรในการฝึกฝนท่องกลอนลำชักซ้อมในส่วนที่จะแสดงมีความอดทนไม่ปล่อยให้เสียเวลา เพียรพยายามหาสิ่งใหม่ ๆ มาใช้ผู้ชมได้ฟังได้ชมไม่หลงตัวเองหรือไม่ให้ประมาทในการแสดง (๒) ให้ฝึกมีจิตสำนึกในอาชีพของตนเอง หมั่นฝึกฝนคิดหาวิชาการแสดงใหม่ ๆ ให้รู้จักการประเมินตนเองว่ามีความบกพร่องตรงไหนควรแก้ไขอะไรบ้าง และมีการวางแผนการดำเนินงาน

๓. หลักสัจจะ (มีความซื่อสัตย์และตรงต่อเวลาการแสดง) มี ๒ แนวทางคือ (๑) ให้รู้จักความจริงใจ รักษาความเที่ยงตรง การให้เป็นคนตรงต่อเวลาตรงต่อบทบาทของตนเองและมีความจริงใจให้ทุกคน ไม่เอาเปรียบเจ้าภาพ (๒) การให้รู้จักพูดความจริง มีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน ไม่โกหก รักษากติกา รักษาสัญญา รักษาคำพูด และมีความซื่อสัตย์ต่อผู้ฟังต่อเจ้าภาพในงานที่แสดง

๔. ความรู้จักตัญญูกตเวที มี ๒ แนวทางคือ (๑) การอบรมให้หมอลำนักเรียน นักดนตรีและสมาชิกในวงรู้จักบุญคุณผู้มีพระคุณและหาโอกาสตอบแทนคุณท่าน (๒) การส่งเสริมให้หมอลำนักเรียน นักดนตรีและสมาชิกในวงเป็นคนรู้จักความดีของคนอื่น ประพฤติปฏิบัติต่อบิดามารดา ครู อาจารย์ อย่างสม่ำเสมอ

ผลจากการศึกษาพบว่า สมาชิกในวงตั้งแต่ผู้จัดการ หัวหน้าคณะ และสมาชิกส่วนมากมีความรักใคร่ปรองดองกันดี รักษาชื่อเสียงเป็นคนตรงต่อเวลา รู้จักเสียสละ ดูแลครอบครัวและรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือสังคม บำรุงพระพุทธศาสนา

ด้านการบริหารจัดการเชิงพุทธของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น คือ หลักการบริหารจัดการวงที่ดี ผู้บริหารหรือผู้จัดการต้องเป็นผู้ที่มีความฉลาด มีความมุ่งมั่นหนักแน่นเตรียมพร้อมตลอดเวลา และรู้จักประเมินสถานการณ์รู้จักปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันเหตุการณ์เหมาะสมกับบุคคลเวลาและสถานที่ หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากรและกติกการอยู่ร่วมกันของสมาชิก การคัดเลือกจะรับทั้งผู้ที่บรรลุนิติภาวะ และผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ผู้ที่ไม่บรรลุนิติภาวะต้องมีบิดามารดาหรือผู้ปกครองนำมาฝาก และต้องมีคุณสมบัติตามที่คณะได้กำหนดไว้ ส่วนการอยู่ร่วมกันจะเป็นแบบครอบครัวมีข้อ

ปฏิบัติคือต้องออกกำลังกาย ให้อำนาจพระสวมนต์เป็นประจำ มีข้อห้ามคือผู้หญิงกับผู้ชายห้ามอยู่ร่วมกันต้องพักคนละส่วน ห้ามมีความสัมพันธ์กันชั่วสาว

บทลงโทษผู้ฝ่าฝืนและแนวทางสำหรับแก้ปัญหาของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน มีการทำโทษผู้ฝ่าฝืนตามกฎหมายที่ตั้งไว้ คือ การพูดคุยสนทนาสอบสวนว่ากล่าว ตักเตือนอบรมสั่งสอนไม่ให้กระทำผิดอีก แต่ถ้ากระทำผิดซ้ำอีกถึงสามครั้งอาจให้พักการแสดงหรือหากมีโทษร้ายแรงก็ให้ออกจากวงไป ส่วนแนวทางแก้ปัญหา คือ ให้ทุกคนปฏิบัติตามระเบียบและแก้ไขตามขั้นตอนของกติกา สำหรับการบริหารกลยุทธ์ด้านการตลาดและงานประชาสัมพันธ์ ทางบริษัทท็อปโกลด์ไคมอนด์เป็นผู้ดำเนินการวางแผนกลยุทธ์การตลาด การจัดจำหน่ายเทปซีดีตลอดจนการจัดกิจกรรมการแสดง ส่วนทางคณะเสียงอีสานมีหน้าที่ควบคุมวงเตรียมการแสดงตามคิวที่จัดไว้ สำหรับงานประชาสัมพันธ์ทางคณะมีฝ่ายประชาสัมพันธ์และสถานีวิทยุโทรทัศน์คลื่นความถี่ของตนเองคลื่น NN RADIO ที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร และจังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาพบว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการจัดการตั้งแต่การควบคุมวง ควบคุมบุคคล โดยยึดหลักเหตุผล ความถูกต้องเป็นหลัก

บทบาทด้านการให้บริการสังคม ได้รับเชิญไปแสดงในงานต่างๆ วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานทำหน้าที่ให้ความบันเทิง เป็นการให้บริการสังคมด้านการติดต่อไปแสดง ๒ แห่ง คือ ติดต่อที่บริษัท ท็อปโกลด์ไคมอนด์ และสำนักงานบ้านเลขที่ ๕๕๕ บ้านหนองไส ตำบลหนองนาคำ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ทางคณะเสียงอีสานเตรียมความพร้อมทั้งหมดเกี่ยวกับการแสดง เรื่องอาหาร เครื่องเสียง และเวทีการแสดง คณะเสียงอีสานเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนเจ้าภาพจ่ายค่าตอบแทนอย่างเดียว

ด้านการประพันธ์บทกลอนลำและเพลง วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้ให้บริการสังคมเกี่ยวกับการประพันธ์บทกลอนลำและเพลงด้วยภาษาเรียบง่ายสะท้อนสังคม นำเหตุการณ์ในสังคมมาตีแผ่มีทั้งแต่งคำร้องทำนองลำเอง ให้สมาชิกในวงร้องลำ และแต่งให้นักร้องหมอลำคณะอื่นนำไปร้องหรือลำด้วย ด้านการสอนลำแก่เยาวชน ได้เปิดโอกาสให้เยาวชนผู้มีความสนใจในศิลปะการแสดงพื้นบ้านเข้ามาเรียนรู้รับการถ่ายทอดการลำการร้องเพลงตลอดจนการแสดงหน้าเวที การให้บริการด้านการลำแก่เยาวชนมี ๒ วิธี คือ รับเข้ามา

สอนพร้อมฝึกอยู่ในคณะโดยตรง และหัวหน้าคณะ นกน้อย อุไรพร พร้อมคณะได้รับเชิญไป สาธิตการแสดงการร้อง การล่าตามสถาบันต่าง ๆ ในภาคอีสานเป็นการฝึกเบื้องต้น เมื่อผู้ใด มีความสนใจจะเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพก็ไปสมัครอยู่ในคณะโดยตรง ด้านการแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไป มีการแสดงในงานการกุศลทั่วไปอยู่ ๒ ลักษณะ คือ การแสดงในงานรับเชิญทั่วไปเป็นลักษณะของวงหมอลำทั่วไป คือ การแสดงตามราคาดกลอง หรือ ตามเงื่อนไขการแสดง และการแสดงในงานเพื่อการกุศลทั่วไปเป็นลักษณะช่วยงานที่ไม่ได้คิดมูลค่าของการแสดงตามแบบทั่วไป แต่ต้องเป็นไปตามเจตนาที่จัดเพื่อการกุศลอย่างแท้จริง

จากการศึกษาพบว่า การให้บริการทางสังคมของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานส่วนใหญ่จะแสดงในงานการกุศลที่ท้องถิ่นจัดขึ้น หมอลำเป็นองค์ประกอบของงานเพื่อช่วย ดึงดูดผู้คนให้มาร่วมงานการกุศล วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานไปแสดงเพื่อส่งเสริมการหารายได้จากการมารับชมของคนที่มาร่วมงาน รายได้ส่วนหนึ่งช่วยเหลือการกุศลต่าง ๆ และเป็นการสืบสานอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านให้สืบทอดต่อไป

บทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานมีอยู่ ๓ ด้าน คือ ด้านความบันเทิงหมอลำคณะเสียงอีสานเข้ามามีบทบาทในการให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินผ่อนคลายการเหน็ดเหนื่อยหลังจากที่ต้องทำงานหนัก ในขณะที่เดียวกันวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานก็จะนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องวิถีชีวิตของคนอีสานมาแสดงให้ชมเป็นการแสดงถึงเรื่องราวต่าง ๆ หมอลำคณะเสียงอีสานจึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านการให้ความรู้มีการนำเรื่องราวที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ทั้งความรู้ที่เป็นเรื่องธรรมะในชาดกจาริตประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมที่ชาวอีสานดำเนินอยู่ ผู้ที่ได้รับฟังรับชมได้เกิดความรู้ความนึกนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความผาสุกในการดำเนินชีวิต และด้านการสอนคติธรรมและพิธีกรรม ได้มีการนำเรื่องราวจากชาดกและนำหลักธรรมปรัชญาชีวิตมาสอดแทรกในการแสดงบนเวที และมีการนำเรื่องราวที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวันมาแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงพิธีกรรมที่ชาวอีสานปฏิบัติเป็นประจำ

จากการศึกษาพบว่า วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานที่นำเรื่องราวของคนอีสานมาตีแผ่ และเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมของชาวอีสานเอาไว้ โดยเฉพาะศิลปะพื้นบ้านที่ให้ทั้งความรู้ ความบันเทิงไปพร้อมกัน

๕.๒ ข้อเสนอแนะทั่วไป

การดำเนินงานกิจการทุกประเภทหากใช้เฉพาะกำลังทรัพย์เพียงอย่างเดียวแต่ขาดวิธีการ พลังทางด้านจิตใจแล้วก็จะไม่ค่อยประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี การที่จะดำเนินการให้สำเร็จได้ด้วยดีย่อมประกอบด้วยหลักการที่ดีมีวิธีการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และพลังทางจิตใจ การที่วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานประสบผลสำเร็จในการแสดงหรือการบริหารจัดการองค์กร สืบเนื่องมาจากหัวหน้าคณะ ผู้จัดการวงได้รับการฝึกฝนอบรมและประสบการณ์ตรง โดยยึดหลักพุทธธรรมมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการที่ดี ดังนั้นผลงานจึงออกมาได้ดีเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ทั้งนี้เกิดจากความสามารถและจิตใจที่มั่นคงฉลาดที่จะนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. วงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ควรมีการเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ในการแสดงเสมอเพื่อนำข้อคิดนั้นมาปรับปรุงเป็นนโยบาย หรือกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันของสมาชิก และเพื่อพัฒนารูปแบบการแสดงให้สอดคล้องกับสังคมและสถานการณ์ปัจจุบันให้มากยิ่งขึ้น

๒. การปฏิบัติของสมาชิกให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม กฎกติกาของคณะถือเป็นจุดเด่น ควรมีการส่งเสริมการให้รางวัลยกย่องผู้มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และสมาชิกทุกคนควรได้รับการอบรมศีลธรรมอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยเดือนละครั้ง และควรนำสุภาษิตหรือหลักคำสอนมาใช้ในบทแสดงให้มากกว่าปัจจุบัน เพื่อเป็นแบบอย่างของนักแสดงคณะอื่น

๓. การแสดงในงานการกุศลต่างๆ ที่ทางคณะได้รับเชิญไปแสดงนั้น ควรเปิดโอกาสให้เป็นโครงการร่วมกับสถาบันการศึกษา ให้ผู้ที่สนใจได้รับการฝึกฝนเบื้องต้น ได้มีโอกาสเข้าร่วมฝึกแสดงจริงบนเวทีใหญ่ เพื่อเป็นพลังส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้เรียนรู้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้มากขึ้น

๔. กระทรวงวัฒนธรรม ควรจัดตั้งกองทุนส่งเสริมศิลปินหมอลำทุกประเภทอย่างทั่วถึง ในรูปแบบการเชิดชู มีสวัสดิการเมื่อยามชรา มอบเกียรติบัตรหรือรางวัลที่เหมาะสมให้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกลอนลำและบทเพลงของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน หรือคณะอื่น ๆ
๒. ศึกษาจริยธรรมในการแสดงของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน
๓. ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารกลยุทธ์ด้านตลาด และงานประชาสัมพันธ์ของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน
๔. ศึกษาบทบาทของศิลปินหมอลำในภาคอีสานกับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและหลักพุทธธรรมแก่ผู้ฟัง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ภาษาไทย

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล. ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. ของดีอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้าน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๓.

_____. ภูมิปัญญาแห่งอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๑.

เจริญชัย ชนไพโรจน์. หมอลำ-หมอแคน. กรุงเทพมหานคร : อักษรสมัย, ๒๕๒๖.

ธวัช ปุณโณทก. วรรณกรรมท้องถิ่น (Regional Literature). กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

_____. วรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.

_____. พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพมหานคร : เอกสารวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖.

ประมวล พิมพ์เสน. ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน. ขอนแก่น : พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๕.

ปราโมทย์ ทัศนสุวรรณ. เบื้องอีสาน. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.

_____. พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. พจนานุกรมฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : ชรรณสภา, ๒๕๔๖.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

มุณี พันทวี. หมอลำหมู. ในหนังสือที่ระลึกงานส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ ๑๗.

มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๓๗.

ระเบียบ แจ่มใส และคณะ. คติชนวิทยา หมอลำทุกประเภท อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๘.

สันติภาพ เจนกระบวนกร. “เพลงลูกทุ่งกับงานบันทึกภาพวัฒนธรรมพื้นบ้าน (กรณีอีสาน)”.

ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : กรณีอีสาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๒.

อุดม บัวศรี. วัฒนธรรมอีสาน. ขอนแก่น : คลังนาโนวิทยา, ๒๕๔๖.

(๒) หนังสือพิมพ์/วารสาร :

คำพล กองแก้ว. “ลำและหมอลำ”. อีสานศึกษา. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน ๒๕๒๕) : ๘๘-
๙๘.

คิด จินดูล. “รายงาน : หมอลำกลอน”. บันทึกพื้นบ้านที่ถูกกลืน. มติชน. (๒๘ มีนาคม
๒๕๓๔) : ๑๘.

เจริญชัย ชนไฟโรจน์. “ลำคอนสวรรค์”. **อีสานศึกษา**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ (พฤศจิกายน ๒๕๒๕)
: ๕-๑๔.

ชาตรี กระชุ่มกระชวย. “ทั่วเมืองไทย : ศิลปินเดี่ยวอีสานวัย ๑๐๕ ปี”. **ไทยรัฐ**. (๑๘ กันยายน
๒๕๓๒) : ๖.

เมธี สมสินี. “หมอลำอีกบทบาทของการสืบสานวัฒนธรรมอีสาน”. **เดลินิวส์**. (๗ เมษายน
๒๕๓๓) : ๓๔.

สว่าง เลิศฤทธิ์. “หมอลำ : วัฒนธรรมพื้นบ้านที่กำลังกลายรูป”. **มติชน**. (๒๗ พฤศจิกายน
๒๕๓๓) : ๑๑.

สุพจน์ สอนสมนึก. “ศิลปะไทยอีสานที่ต้องเหลียวแล”. **เดลินิวส์**. (๒๕ ตุลาคม ๒๕๓๓) : ๕.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

จันทราพร มูลอิสาร. “โลกทัศน์ที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งหมอลำ จันทรา พูลลาภ”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
๒๕๔๖.

ชุมเดช เฉชกิมล. “ภาพสะท้อนชีวิตชาวอีสานจากหมอลำ” **สารนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๑.

ธีรพงษ์ โสดาศรี. “บทบาทของสำนักงานหมอลำในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
๒๕๓๗.

นันทวรรณ อีสรานุวัฒน์ชัย. “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลัก
พุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระสามารถ อานนุโท. “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม”. **ปริญญานิพนธ์ศาสนศาสตรมหา
บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

มนตรี ไพรพลพิพัฒน์. “จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะนักวิชาการรัฐศาสตร์ใน
มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต**. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

เยาวภา คำเนตร. “วิถีชีวิตชาวอีสานจากกลอนลำทางยาวของลำกลอน”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๓๕.

สุรพล เนสุสินธุ์. “พัฒนาการการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ทำนองขอนแก่น คณะระเบียบวาทศิลป์ จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.

สุรศักดิ์ ม่วงทอง. “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

รายชื่อบุคคลที่สัมภาษณ์

๑. สัมภาษณ์ พระเทพรัตนมุนี, เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒. สัมภาษณ์ พระครูสุนทรสืลคุณ, นักเทศน์นักแต่งกลอนลำ, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๓. สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมโฆสิต, นักเทศน์เสียง, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๔. สัมภาษณ์ พระปลัดไวพจน์ วรธมโม, นักเผยแผ่ประจำจังหวัด, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๕. สัมภาษณ์ พระอธิการวัชรสิทธิ์ สุทธิญาโณ, นักเผยแผ่ประจำจังหวัด, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๖. สัมภาษณ์ นางอุไร นิมหลวง (นกล้อย อุไรพร), หัวหน้าคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๗. สัมภาษณ์ นายมัทธิง นิมหลวง (อาวทิดหลอด), ผู้จัดการวงคณะเสียงอีสาน, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๘. สัมภาษณ์ นายชุตีเดช ทองอยู่, ผู้ประพันธ์เพลงและออกแบบทำเต็น, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๙. สัมภาษณ์ นายวิเศษ เวณิกา, ผู้ประพันธ์เพลงและกลอนลำ, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๑๐. สัมภาษณ์ นายบุญหนา ศรีนังคะมาลี, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๑๑. สัมภาษณ์ พันโทเผด็จ โยธะผล, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๑๒. สัมภาษณ์ นางเทวี บุตรตัว, ศิลปินพื้นบ้าน, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๑๓. สัมภาษณ์ นายเลื่อน วิเศษเพ็ง, หมอลำตลก, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๑๔. สัมภาษณ์ นายกิตติภณ ดิเรกรุ่งเรือง, พระเอกหมอลำ, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๑๕. สัมภาษณ์ นายกิตตินันท์ ดิเรกรุ่งเรือง, พระเอกหมอลำ, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๑๖. สัมภาษณ์ นายปอยฝ้าย มาลัยพร, พระเอกและตลก, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๑๗. สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ สมุขันธ์, หมอลำ, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๑๘. สัมภาษณ์ นายสถิต ช่างชัย, หมอลำและตลก, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๑๙. สัมภาษณ์ นายคำมอด พรขุนเดช, นักร้องหมอลำและดาวตลก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒๐. สัมภาษณ์ นายเอกพร กองมา, นักร้อง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

๒๑. สัมภาษณ์ นายสุรพรชัย อำไพ, นักร้อง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒๒. สัมภาษณ์ นางสาวทิพรรัตน์ วงศ์วัฒนานุสรณ์, นักร้อง, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒.
๒๓. สัมภาษณ์ นายมานิตย์ สลับเพชร, นักดนตรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒๔. สัมภาษณ์ นางสาวสุปราณี อำไพ, พยาบาลประจำวง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒๕. สัมภาษณ์ นายมนัส สินทร, หางเครื่อง, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒๖. สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ทวีทอง, หางเครื่อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒๗. สัมภาษณ์ นายวุฒิพงษ์ ลิโป, หางเครื่อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒๘. สัมภาษณ์ นายสุราษฎร์ ชมจันทร์, หางเครื่อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๒๙. สัมภาษณ์ นายรัฐศาสตร์ ปิณะสา, หางเครื่อง, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๓๐. สัมภาษณ์ นายนนธวัช จันทร์ชน, นักร้อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๓๑. สัมภาษณ์ นางสาวนัฐธิดาพร สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๓๒. สัมภาษณ์ นางสาวเย็นฤดี สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๓๓. สัมภาษณ์ นางสาวหยาดรุ้ง สีหะวงษ์, นักร้อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๓๔. สัมภาษณ์ นางสาววิภาพร สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๓๕. สัมภาษณ์ นางนารี อำไพ, พี่สาว นกน้อย อุไรพร, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.
๓๖. สัมภาษณ์ นายวิเชียร สีหะวงษ์, พี่ชาย นกน้อย อุไรพร, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาคผนวก ก.

แนวทางการสัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

๑.๒ ที่อยู่ปัจจุบัน.....

.....

๑.๓ การศึกษา.....

๑.๔ ศาสนา.....

๑.๕ อาชีพ.....

๑.๖ ความเกี่ยวข้องกับคณะ.....

๑.๗ วันที่เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และวงดนตรีหมอลำคณะ
เสียงอีสาน

๒.๑ ประวัตินกน้อย อุไรพร

๒.๒ การศึกษา

๒.๓ ผลงานการแสดง

๒.๔ เกียรติคุณที่ได้รับ

๒.๕ พัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

ตอนที่ ๓ สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๓.๑ การบริหารจัดการเชิงพุทธของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๑. หลักการบริหารจัดการองค์กรที่ดี

๒. การบริหารงานด้านบุคลากร (การคัดเลือกและกวดขันการอยู่ร่วมกัน)

๓. การกำกับดูแลและแนวทางสำหรับการแก้ปัญหา

๔. การอำนวยความสะดวก (กลยุทธ์ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์)

๓.๒ บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานด้านการให้บริการสังคม

๑. การรับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ

๒. การประพันธ์บทกลอนลำและเพลง

๓. การสอนลำแก่เยาวชน

๔. การแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไป

๓.๓ บทบาทของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน

๑. ด้านความบันเทิง

๒. ด้านการให้ความรู้

๓. ด้านการสอนคติธรรมและพิธีกรรม

ตอนที่ ๔ สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน

๔.๑ หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ด้านจริยศิลป์ (จริยธรรมในการแสดง)

๑. เบญจศีล เบญจธรรม

๒. อปรีหานิยธรรม ๗

๓. เทวธรรม (หิริ-โอตตปปะ)

๔.๒ หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร

๑. พรหมวิหาร ๔

๒. อิทธิบาท ๔

๓. สัจจะ (ความซื่อสัตย์และตรงต่อเวลาการแสดง)

๔. ความรู้จักกตัญญูกตเวที

พระครูจิรธรรมรัช (จิรโม / ศรีหงส์ทอง) ผู้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ภาคผนวก ข.

ภาพที่เกี่ยวข้องและผู้ให้สัมภาษณ์

ภาพที่ ๑ สัมภาษณ์ พระเทพรัตนมุนี, เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒ สัมภาษณ์ พระครูสุนทรศีลคุณ, นักเทศน์นักแต่งกลอนลำ,
๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๓ สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมโมสิต, นักเทศน์เสียงและนักประพันธ์กลอนลำ,
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๔ สัมภาษณ์ พระปลัดไวพจน์ วรธมโม, นักเผยแผ่ประจำจังหวัด,
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๕ สัมภาษณ์ พระอธิการรัชสิทธิ์ สุทธิญาโณ, นักเผยแผ่ประจำจังหวัด,
๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๖ สัมภาษณ์ นางอุไร ฉิมหลวง (นกน้อย อุไรพร), หัวหน้าคณะเสียงอีสาน,
๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑ สัมภาษณ์ นายมัทธิง จิมหลวง(อ่าวทิศหลอด), ผู้จัดการวงคณะเสียงอีสาน,
๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒ สัมภาษณ์ นายชุตติเดช ทองอยู่ (ครูเทียม), ผู้ประพันธ์เพลงและออกแบบทำเดิน,
๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๕ สัมภาษณ์ พ่อวิเศษ เวณิกา, ผู้ประพันธ์เพลงและกลอนคำ, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๐ สัมภาษณ์ นายบุญหนา ศรีนังคะมาลี, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

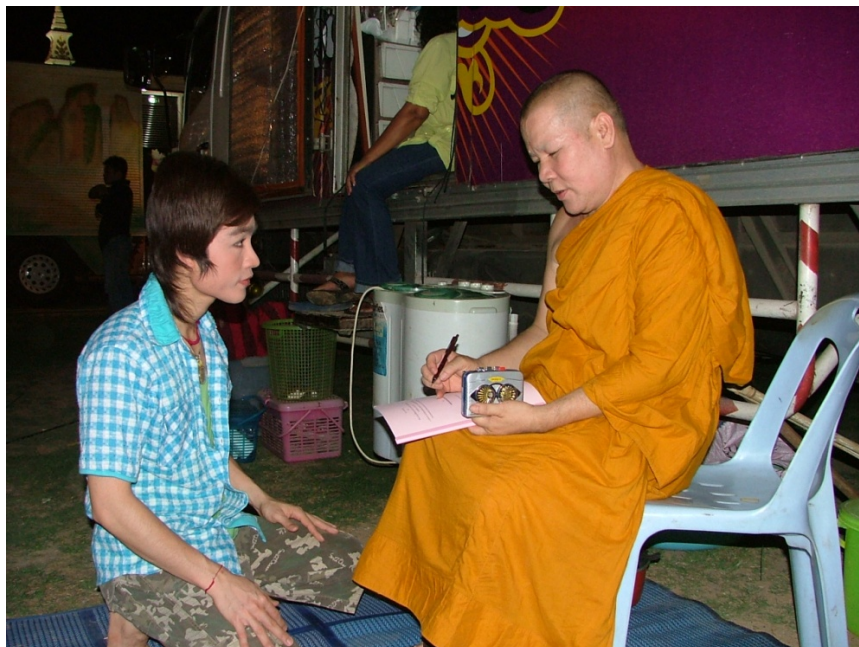
ภาพที่ ๑๑ สัมภาษณ์ พันโท เผล็จ โยระผล, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๒ สัมภาษณ์ นางเทวี บุตรตัว, ศิลปินพื้นบ้าน, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๓ สัมภาษณ์ นายเลื่อน วิเศษเพ็ง (ชาลิฮอติเคย์), โฆษกดาวตกหมอลำ,
๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๔ สัมภาษณ์นายกิตติคุณ ดิเรกรุ่งเรือง, พระเอกหมอลำ, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๕ สัมภาษณ์ นายกิตตินันท์ ดิเรกรุ่งเรือง, พระเอกหมอลำ, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๖ สัมภาษณ์ นายดวงจันทร์ มาลัย (ปอยฝ้าย มาลัยพร) , พระเอกและดาวตลก,
๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒.

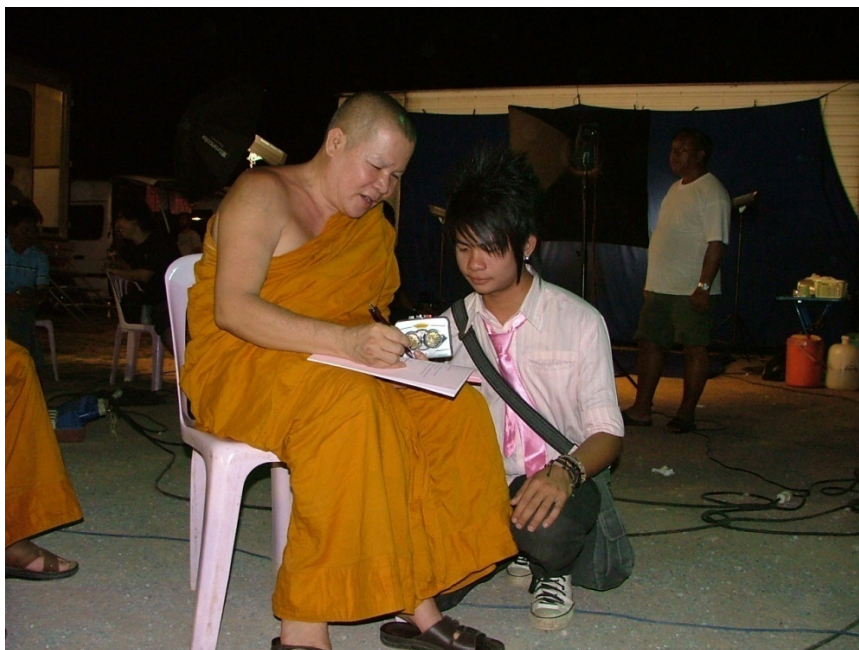
ภาพที่ ๑๗ สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ สมุขยันต์, หมอลำ, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๘ สัมภาษณ์ นายสถิต ช่างชัย (ยายจิ้นคอตคอม), หมอลำและตลก,
๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๕ สัมภาษณ์ นายคำมอด พรขุนเดช, นักร้องหมอลำและดาวตลก,
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๐ สัมภาษณ์ นายเอกพร กองมา, นักร้อง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๑ สัมภาษณ์ นายสุรพรชัย อำไพ, นักร้อง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๒ สัมภาษณ์ นางสาวทิพรัตน์ วงศ์วัฒนานุสรณ์, นักร้อง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๓ สัมภาษณ์ นายมานิตย์ สลับเพชร, อาจารย์นักดนตรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๔ สัมภาษณ์ นางสาวสุปราณี อำไพ, พยาบาลประจำวง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๕ สัมภาษณ์ นายมนัส สินทร, หางเครื่อง, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๖ สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ทวีทอง, หางเครื่อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๗ สัมภาษณ์ นายวุฒิพงษ์ ลิโป, หางเครื่อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๘ สัมภาษณ์ นายสราวุธ ชมจันทร์, หางเครื่อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๕ สัมภาษณ์ นายรัฐศาสตร์ ปินะสา (บุญหลง), นักร้องดาวตลก,
๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๓๐ สัมภาษณ์ นายณนธวัช จันทร์ชน, นักร้อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๓๑ สัมภาษณ์ นัฐธิดาพร สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๓๒ สัมภาษณ์ เย็นฤดี สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๓ สัมภาษณ์ หยาครู้ง สีหะวงษ์, นักร้อง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๔ สัมภาษณ์ วิภาพร สีหะวงษ์, นักร้องหมอลำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

ภาคผนวก ค.

เกียรติคุณและโล่รางวัลที่ได้รับ

ภาพที่ ๑ คุณนกน้อย อุไรพร และนายมัทธิง นิมหลวง

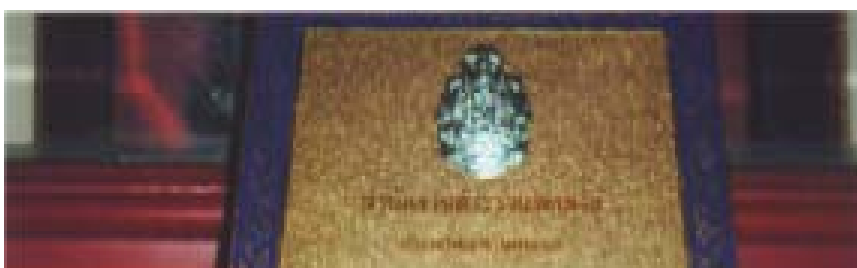
ภาพที่ ๒ คุณนกน้อย อุไรพร, ปิตทองขอพรหลวงปู่ภาค, วัดมณีนิมมาวาส พระอารามหลวง
ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๓.

ภาพที่ ๓ คุณนกน้อย อุไรพร, รับพระราชทานปริญญามหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ๒๕๕๑.

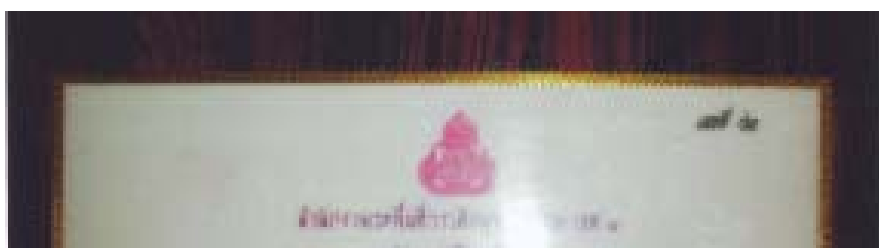
ภาพที่ ๔ โล่รางวัลเชิดชูเกียรติ ผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและเป็นศิลปินสร้างชื่อเสียงให้กับ
จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๕๔๗.

ภาพที่ ๕ โล่ประกาศเกียรติคุณผู้สนับสนุนโครงการลดความรุนแรงต่อเด็กและสตรี
จากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

ภาพที่ ๖ โล่ประกาศเกียรติคุณ ผู้สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนบ้านจอมวิทยา
จำนวน ๑๕๐,๐๐๐ บาท สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต ๑, ๒๕๔๗.

ภาพที่ ๗ โล่ประกาศเกียรติคุณ ผู้สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างห้องน้ำโรงเรียนบ้านจอมวิทยา
จำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต ๑, ๒๕๔๗.

ภาพที่ ๘ โล่ประกาศเกียรติคุณ ผู้สนับสนุนงาน ๖๐ ปีครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
วัดป่าตึง อำเภอสนักำแพง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ภาพที่ ๖ ประกาศเกียรติคุณ การส่งเสริมกิจกรรมการฝึกทักษะวิชาชีพ

ภาพที่ ๘ สมาคมโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๑.

ภาพที่ ๑๐ โล่ประกาศเกียรติคุณ โครงการวัฒนธรรมสัมพันธ์ สาขาสื่อพื้นเมือง
จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๑ โล่ประกาศเกียรติคุณ กรรมการตัดสินการประกวดหนุ่ม-สาวสงกรานต์
จากเทศบาลนครอุดรธานี, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๒ พระครูนิพัทธ์ศาสนกิจ (หลวงปู่พิมพาवासิต์), เป็นหลวงปู่ที่คุณนงน้อย อุไรพร
พร้อมคณะหมอลำสี่ขงอีสานให้ความเคารพนับถือมาก

ภาพที่ ๑๓ งานทำบุญบ้าน, บุญอุทิศให้บรรพบุรุษ
ก่อนออกรับงานการแสดงสดทั่วประเทศประจำปี, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๔ รับพรจาก พระเทพรัตนมุนี, เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๕ พระเทพรัตนมุนี (เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี),
พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น), ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน,
นกน้อย อุไรพร และนายมัทธิง จิมหลวง, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๖ พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น), ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน นกน้อย อุไรพร, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๙ พระกิตติญาณโสภณ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น), ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน นกน้อย อุไรพร, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๘ ผู้กำหหลวงเมืองเชียงใหม่ ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน นกน้อย อุไรพร, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๑๙ พระมหาบาง เขมานนุโท,ดร. (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น), ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน นกน้อย อุไรพร, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๐ พระมหาประมวล ฐานทศโต,ดร. (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น), ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน นกน้อย อุไรพร, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๑ พระธรรมมงคลรังษี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย,
ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน นกน้อย อุไรพร, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๒ พระราชรัตนกวี, เจ้าคณะจังหวัดยโสธร,
ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน นกน้อย อุไรพร, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๓ พระสุวรนธิ์ราจารย์, รองเจ้าคณะจังหวัดเลย,
ร่วมเป็นเกียรติงานทำบุญบ้าน นกน้อย อุไรพร, ๒๕๕๒.

ภาพที่ ๒๔ แฟนเพลงต่างประเทศ ชาวเยอรมัน,
ถ่ายทำวิดีโอเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมหมอลำอีสานสู่ต่างประเทศ, ๒๕๕๓.

ภาพที่ ๒๕ การแสดงสดหน้าเวที นกน้อย อุไรพร และคณะ, ๒๕๕๓.

ภาพที่ ๒๖ การแสดงสดหน้าเวที นกน้อย อุไรพร และคณะ, ๒๕๕๓.

ภาพที่ ๒๗ ปัจจุบันบ้านเลขที่ ๕๕๕ บ้านหนองไผ่ ตำบลหนองนาคำ อำเภอเมืองอุดรธานี
จังหวัดอุดรธานี, ผลงานแห่งความภาคภูมิใจของ
คุณนกน้อย อุไรพร และนายมัทธิง จิมหลวง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูจิตรธรรมรัช (จิรธมฺโม) ศรีหังษ์ทอง
เกิด	: วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๙๗
สถานที่เกิด	: ๕๔ บ้านคำถาวร ตำบลเสาเล้า อำเภอหนองสูงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์
การศึกษา	: น.ร.เอก, ป.ร. ๔, พธ.บ (พระพุทธศาสนา) วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สังกัด	: มหานิกาย
หน้าที่	: ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ที่ปรึกษารองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
เข้าศึกษา	: มิถุนายน ๒๕๕๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดมีชัยท่า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๔๓๐๐๐ โทรศัพท์. ๐๘-๑๐๕๐-๑๒๔๕